

Nr 356.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående statsbidrag till tjänstebostäder för folkskolans lärare, m. m.; given Stockholms slott den 4 oktober 1946.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla de förslag, om vilkas avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF.

N. Quensel.

Utdrag av protokollet över ecklesiastikärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 4 oktober 1946.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden WIGFORSS, MÖLLER, SKÖLD, QUENSEL, DANIELSON, VOUGT, ZETTERBERG, NILSSON, STRÄNG, ERICSSON, MOSSBERG.

T. f. chefen för ecklesiastikdepartementet, statsrådet Quensel, anmäler efter gemensam beredning med chefen för finansdepartementet *fråga om statsbidrag till tjänstebostäder för folkskolans lärare och om ny boställsordning för dessa lärare, m. m.* T. f. departementschefen anför därvid följande.

Inledning; gällande bestämmelser.

Folkskolans lärare äro kommunalt anställda. Till deras avlöning äger kommun uppbära bidrag av staten. Bestämmelser härom återfinnas i kungörelsen den 10 december 1937 (nr 999) angående statsbidrag till avlöning av lärare vid folk- och småskolor m. m. Ett av villkoren för statsbidrag är, att lärarnas avlöningsförmåner utgå i enlighet med vad därom stadgas, d. v. s. enligt gällande avlöningsbestämmelser. Ett annat villkor är, att skoldistriktet (i regel sammanfallande med den borgerliga kommunen eller med

en församling) då vissa förhållanden föreligga tillhandahåller lärare tjänstebostad (5 § statsbidragskungörelsen enligt den lydelse, paragrafen erhållit genom kungörelsen den 13 juni 1941, nr 463).

Beträffande tjänstebostads beskaffenhet ges en allmän regel i § 52 folkskolestadgan, nämligen att bostaden skall lämna »trygghet» åt innehavaren. Dessutom anges i samma paragraf, att i övrigt beträffande bostadsförmån åt lärare skall gälla vad därom är särskilt stadgat. Dessa mera specificerade bestämmelser givas i boställsordningen. Den nu gällande boställsordningen är utfärdad den 10 december 1937 (SFS nr 998) men har tillkommit genom en blott formell revision av den dessförinnan gällande boställsordningen av den 18 september 1918 (nr 792).

Om tjänstebostad av »tjänlig» beskaffenhet anvisas en lärare, är han enligt föreskrift i folkskolans avlöningsreglemente skyldig att mottaga bostaden och lämna ersättning för den genom i avlöningsreglementet bestämt avdrag å avlöningen (hyresavdrag). Uppfyller tjänstebostaden i väsentliga avseenden icke fordringarna i boställsordningen, skall hyresavdraget nedsättas med skäligt belopp.

Statsbidraget till lärares avlöning utgår i regel med ett belopp motsvarande hela avlöningen, minskad med det för vederbörande lärare gällande oreducerade hyresavdraget. Skoldistriktets andel i kostnaden för lärarens avlönande består alltså antingen i ett belopp motsvarande hyresavdraget eller ock i att distriktet tillhandahåller tjänstebostad åt läraren. I de fall, då skoldistrikt tillhandahåller tjänstebostad men hyresavdraget nedsatts, får distriktet även stå för så stor del av avlöningskostnaderna, som motsvarar hyresavdragets nedsättning. På grund av denna konstruktion av statsbidraget blir det i de fall, då tjänstebostad tillhandahålles in natura, i kostnadshänseende likgiltigt för skoldistriktet men ej för läraren, hur stort det oreducerade hyresavdraget är. Om däremot tjänstebostad icke tillhandahålles utan skoldistriktet betalar läraren bruttolön, inverkar hyresavdragets storlek på skoldistriktets kostnader men ej på lärarens avlöning.

Staten bidrager emellertid icke endast till lärarens avlöning utan lämnar även alltsedan år 1936 understöd till tjänstebostäder för lärare, det s. k. tjänstebostadsbidraget. Detta utgår dock oberoende av om tjänstebostad tillhandahålles eller ej och är fastställt till generella belopp (160 kronor för år för ordinarie folkskollärare och 80 kronor för år för annan lärare). Bestämmelserna om tjänstebostadsbidrag återfinnas i § 14 i kungörelsen den 6 mars 1936 (nr 45) angående statsbidrag till byggnader för folkskoleväsendet.

I ett den 27 december 1945 dagtecknat betänkande (stat. off. utr. 1946:8) ha 1941 års lärarlönesakkunniga framlagt förslag till bland annat ny boställsordning för folkskolans lärare samt utbytande av det nuvarande tjänstebostadsbidraget mot ett statsbidrag avsett att utgå endast till sådana skoldistrikt, som äro skyldiga att tillhandahålla tjänstebostäder, och

endast till vissa mera kostnadskrävande åtgärder med sådana bostäder. Vid betänkandet finnes fogat särskilt yttrande av representanter för Sveriges allmänna folkskolläraryörening, Sveriges folkskolläraryörförbund, Sveriges folkskolläraryörförbund och Sveriges småskolläraryörförbund, med vilka de sakkunniga haft överläggningar.

Över betänkandet ha yttranden avgivits av *skolöverstyrelsen*, efter hörande av *statens folkskolinspektörer*, av *länsstyrelserna* i samliga län, av *statskontoret*, *riksräkenskapsverket* och *byggnadsstyrelsen* samt av *svenska stadsförbundet* och *svenska landskommunernas förbund*. Särskilda skrifter i ärendet ha ock ingivits av statens bostadsnämnd, av Örebro-Västmanlands läns förbundskrets av Sveriges överläraryörförbund samt av styrelsen för Sveriges folkskolläraryörförbund.

Vissa statistiska uppgifter.

I betänkandet finnes redovisat det statistiskt bearbetade resultatet av en av de sakkunniga företagen undersökning rörande tjänstebostadsförhållandena i samtliga skoldistrikt med undantag för de städer och köpingar, som bilda självständiga skoldistrikt. Här torde få återgivas vissa uppgifter, som kunna tjäna till belysning av den följande framställningen.

Undersökningen avsåg förhållandena vårterminen 1942 och omfattade 2 292 skoldistrikt. Uppgifterna ha lämnats av skolstyrelserna. Enligt uppgifterna funnos i de 2 292 skoldistrikten vid angivna tid sammanlagt 13 814 med tjänstebostad försedda lärare vid folk- och småskolor. Detta betyder, att 73,7 procent av det totala antalet folk- och småskollärare inom de ifrågavarande skoldistrikten voro försedda med tjänstebostäder. Av de 13 814 tjänstebostäderna voro 7 751 tjänstebostäder för folkskollärare och 6 063 tjänstebostäder för småskollärare, biträdande lärare och lärare vid mindre folkskolor. Under vårterminen 1942 gällde fortfarande olika bestämmelser i fråga om storleken av tjänstebostad för manlig folkskollärare och tjänstebostad för kvinnlig folkskollärare (ordinarie manlig folkskollärare ägde rätt till en tjänstebostad om minst 3 rum och kök med en sammanlagd golvyta av omkring 90 kvadratmeter, medan ordinarie kvinnlig folkskollärares tjänstebostad skulle innehålla minst 2 rum och kök med en sammanlagd golvyta av omkring 65 kvadratmeter). Inom de skoldistrikt, som omfattas av de sakkunnigas undersökning, funnos vid nämnda tid 6 738 manliga och 3 797 kvinnliga folkskollärare. Av dessa voro med tjänstebostad försedda 5 175 manliga och 2 576 kvinnliga lärare, motsvarande respektive 76,8 och 67,8 procent av antalet lärare av nämnda slag.

Enligt de lokala skolmyndigheternas av folkskolinspektörerna granskade uppgifter erfordrades vårterminen 1942 inom de skoldistrikt, som omfattas av denna statistik, ytterligare 1 432 tjänstebostäder för lärare vid folk- och småskolor, därav 856 bostäder för folkskollärare och 576 bostäder för småskollärare, biträdande lärare och lärare vid mindre folkskolor. Detta behov

motsvarade 7,6 procent av sammanlagda antalet av omförmälda lärare samt 8,1 respektive 7,0 procent av antalet folkskollärare respektive antalet småskollärare och därmed jämställda lärare. Av de 2 292 skoldistrikt, som omfattas av statistiken, ha 1 828 (eller 79,8 procent) angivits vara utan behov av ytterligare tjänstebostäder. Endast 464 skoldistrikt (eller 20,2 procent av hela antalet) anse sig ha behov av flera tjänstebostäder.

Statistiken omfattar slutligen uppgifter om de befintliga tjänstebostädernas beskaffenhet. I denna del av de av de sakkunniga utsända formulären ha de lokala skolmyndigheterna i de skoldistrikt, som statistiken omfattar, redovisat sammanlagt 13 928 tjänstebostäder för lärare vid folk- och småskolor. Detta antal är något större än det antal lärare, som uppgivits ha tjänstebostad (13 814). Någon orsak till denna bristande överensstämmelse har icke angivits, men enligt de sakkunnigas uppfattning torde man kunna utgå från att orsaken är, att en del lärartjänster indragits och till följd därav vissa tjänstebostäder stå obegagnade.

De sakkunniga indelade i sitt frågeformulär tjänstebostäderna efter deras beskaffenhet i följande fyra kategorier:

- a) tjänstebostäder med bekvämligheterna vatten, avlopp, elektriskt ljus, centralvärme, badrum och vattenklosett;
- b) tjänstebostäder med bekvämligheterna vatten, avlopp, elektriskt ljus och centralvärme;
- c) tjänstebostäder med bekvämligheterna vatten, avlopp och elektriskt ljus; samt
- d) tjänstebostäder, i vilka vatten, avlopp och elektriskt ljus saknas helt eller delvis.

En allmän översikt över de 13 928 redovisade tjänstebostäderna giver vid handen,

att 991 bostäder eller 7,12 procent äro a)-bostäder;

att 3 820 bostäder eller 27,43 procent äro b)-bostäder;

att 4 292 bostäder eller 30,82 procent äro c)-bostäder;

att 4 825 bostäder eller 34,63 procent äro d)-bostäder.

De olika bostadstyperna fördela sig inom skilda landsdelar på följande sätt:

Landsdel	Tjänstebostäder av varje typ. Antal och i procent av »Summa tjänstebostäder»								Summa tjänste- bostäder
	a		b		c		d		
	Antal	%	Antal	%	Antal	%	Antal	%	
Svealand	342	8,9	1 000	25,9	1 415	36,7	1 099	28,5	3 856
Götaland	478	6,7	2 037	28,7	2 167	30,5	2 418	34,1	7 100
Norrland	171	5,8	783	26,8	710	23,9	1 308	44,0	2 972
	991	7,1	3 820	27,4	4 292	30,8	4 825	34,7	13 928

I de sakkunnigas frågeformulär fanns även en annan indelning av tjänstebostäderna, nämligen efter det slag av lärare, för vilket bostaden var avsedd, och — inom denna indelning — efter bostadens golvytrymme. En sammanställning av de lämnade uppgifterna med hänsyn tagen jämväl till de sistnämnda synpunkterna får följande utseende.

Slag av tjänstebostad Bostadens storlek	Antal redovisade tjänstebostäder med nedannämnda bekvämligheter					
	a) v., avl., el. ljus, cen- tralv., badrum o. WC	b) v., avl., el. ljus o. cen- tral- värme	c) v., avl. och el. ljus	d) v., avl. o. el. ljus saknas helt el. delvis	Grupp- summa	
1.						
Tjber för <i>manliga</i> eller <i>kvinnliga</i> folkskollärare om minst tre rum och kök och med en sammanlagd golvyta, som i stort sett motsvarar boställsordningens föreskrifter beträffande bostad för manlig folkskollärare:	i Svealand . . .	211	463	586	266	1 526
	i Götaland . . .	311	1 011	937	722	2 981
	i Norrland . . .	107	334	240	252	933
	Gruppsumma	629	1 808	1 763	1 240	5 440
2.						
Tjber för <i>manliga</i> folkskollärare om tre rum och kök med en sammanlagd golvyta, som väsentligt understiger boställsordningens föreskrifter:	i Svealand . . .	2	10	22	30	64
	i Götaland . . .	4	20	42	47	113
	i Norrland . . .	0	5	14	7	26
	Gruppsumma	6	35	78	84	203
3.						
Tjber, upplättna till <i>manliga</i> folkskollärare, om två rum och kök med en sammanlagd golvyta, som i stort sett motsvarar boställsordningens föreskrifter för bostad av denna storlek:	i Svealand . . .	3	12	33	32	80
	i Götaland . . .	1	14	20	34	69
	i Norrland . . .	2	22	28	64	116
	Gruppsumma	6	48	81	130	265
4.						
Tjber för <i>kvinnlig</i> folkskollärare om två rum och kök med en sammanlagd golvyta, som i stort sett motsvarar boställsordningens föreskrifter:	i Svealand . . .	38	150	179	163	530
	i Götaland . . .	42	238	214	303	797
	i Norrland . . .	18	134	96	146	394
	Gruppsumma	98	522	489	612	1 721
5.						
Tjber för <i>kvinnlig</i> folkskollärare om två rum och kök med en sammanlagd golvyta, som väsentligt understiger boställsordningens föreskrifter:	i Svealand . . .	2	6	12	28	48
	i Götaland . . .	4	21	26	69	120
	i Norrland . . .	0	6	17	30	53
	Gruppsumma	6	33	55	127	221
6.						
Tjber för <i>småskollärare, biträdande lärare och lärare vid mindre folkskolor</i> om ett rum och kök med en sammanlagd golvyta, som i stort sett motsvarar boställsordningens föreskrifter:	i Svealand . . .	84	343	544	476	1 447
	i Götaland . . .	111	720	899	1 127	2 857
	i Norrland . . .	43	277	299	708	1 327
	Gruppsumma	238	1 340	1 742	2 311	5 631
7.						
Tjber för <i>småskollärare, biträdande lärare och lärare vid mindre folkskolor</i> om ett rum och kök med en sammanlagd golvyta, som väsentligt understiger boställsordningens föreskrifter:	i Svealand . . .	2	16	39	104	161
	i Götaland . . .	5	13	29	116	163
	i Norrland . . .	1	5	16	101	123
	Gruppsumma	8	34	84	321	447

Till sist torde få återgivas vad de sakkunniga anfört i fråga om en speciell statistisk bearbetning, som av de sakkunniga verkstälts i fråga om uppgifterna beträffande en viss grupp av tjänstebostäder.

Skolmyndigheterna ha i många fall genom strykningar eller tillägg angivit, att viss tjänstebostad har en beskaffenhet, som avviker från den vid bokstaven angivna. Då dessa anteckningar verkstälts för endast en del skoldistrikt, torde en statistisk behandling av desamma för att uppvisa ifrågasvarande tjänstebostäders särskilda beskaffenhet icke ha större värde. Emellertid äro anteckningarna talrikast beträffande d)-bostäderna. De avse där 1 213 av de redovisade 4 825 bostäderna, d. v. s. ungefär 25 procent av hela antalet. Då ju dessutom denna grupp av bostäder är så omfattande och heterogen (den innefattar alla bostäder, som helt eller delvis sakna vatten, avlopp och elektriskt ljus, oberoende av om bostäderna ha en eller flera andra bekvämligheter), torde det kunna vara av intresse att närmare undersöka beskaffenheten av dessa 1 213 bostäder. Resultatet av en sådan undersökning framgår av följande tabell.

Bostadens beskaffenhet	Antal tjänstebostäder
1. Alla bekvämligheter saknas	45
2. Endast vatten finnes	0
3. Endast avlopp finnes	5
4. Endast elektriskt ljus finnes	657
5. Endast centralvärme finnes	5
6. Endast vatten och avlopp finnas	91
7. Endast vatten och elektriskt ljus finnas	25
8. Endast avlopp och elektriskt ljus finnas	179
9. Endast elektriskt ljus och centralvärme finnas	113
10. Endast avlopp och centralvärme finnas	14
11. Avlopp, elektriskt ljus och centralvärme finnas	46
12. Vatten, elektriskt ljus och centralvärme finnas	1
13. Vatten, avlopp och centralvärme finnas	24
14. Vatten, avlopp, centralvärme och badrum finnas	8
	1 213

Det framgår av tabellen, att vatten finnes i 149 och saknas i 1 064 tjänstebostäder, att avlopp finnes i 367 och saknas i 846 tjänstebostäder samt att elektriskt ljus finnes i 1 021 och saknas i 192 tjänstebostäder.

Allmänna synpunkter.

I ett särskilt kapitel med rubriken »Allmänna synpunkter» ha de sakkunniga dels redogjort för fördelarna och nackdelarna med nu gällande bestämmelser, dels ock sammanfattningsvis redogjort för sina egna förslag.

Beträffande gällande bestämmelser om skoldistriktens skyldighet att tillhandahålla tjänstebostäder och beträffande möjligheterna att genomdriva uppfyllandet av denna skyldighet ha de sakkunniga anfört i huvudsak följande.

Före ändringen år 1941 (sv. förf.-saml. nr 463) av statsbidragskungörelsen fanns icke i nämnda kungörelse någon uttrycklig bestämmelse som antydde när skyldighet förelåg för ett skoldistrikt att tillhandahålla tjänstebostad. Enligt de avlöningsbestämmelser, som gällde från och med år 1901 till och med år 1937, skulle lärare utöver den kontanta lönen ha fri bostad och bränsle eller ersättning därför (»motsvarande ersättning» enligt ordalagen i 1918 års avlöningsreglemente.) Icke heller i dessa avlöningsbestämmelser angavs alltså, när skyldighet förelåg för skoldistrikt att tillhandahålla lärare tjänstebostad, utan bestämmelserna föreskrev allena två alternativa avlöningsförmåner: bostad in natura eller motsvarande ersättning. Grunden för skoldistrikts eventuella skyldighet att tillhandahålla tjänstebostad fick således sökas på annat håll. Icke så sällan torde sådan skyldighet ha förelagat av den anledningen, att läraren vid anställningen hos skoldistriktet tillförsäkrats rätt till tjänstebostad. Men även i andra fall har, såsom flera rättsfall utvisa, sådan skyldighet ansetts finnas. Rättsgrunden måste här vara att söka i skoldistrikts allmänna skyldighet enligt kommunallagarna och folkskolestadgan att sörja för folkundervisningen. Denna skyldighet kan icke anses fullgjord med mindre skoldistrikt tillser, att åtminstone varje mera varaktigt anställd lärare har möjlighet att erhålla tjänlig bostad i skolans närhet. Saknar läraren sådan möjlighet, kan därför föreläggande meddelas skoldistriktet att tillhandahålla läraren tjänstebostad. Även vitesföreläggande synes härvid kunna givas.

Alltjämt torde skoldistrikts allmänna plikt beträffande folkskoleväsendet utgöra rättsgrunden för förelägganden att förse lärare med tjänstebostad. Genom 1941 års ändring i statsbidragskungörelsen har allenast uttryckligen angivits, i vilka fall statsbidrag kan innehållas av den anledningen, att tjänstebostad icke tillhandahållits. Men ändringen torde därutöver få anses ha den betydelsen, att därigenom indirekt preciserats, i vilka fall förelägganden kunna givas med stöd av den först angivna rättsgrunden.

Om ett skoldistrikt icke tillhandahåller tjänstebostad åt en lärare, ehuru distriktet är skyldigt därtill, kan för närvarande rättelse vinnas på två olika vägar. Antingen gör läraren framställning till skoldistriktet om att bli anvisad tjänstebostad. Avslår distriktet hans framställning, äger han besvära sig däröver hos länsstyrelsen eller anhålla hos länsstyrelsen om åläggande för skoldistriktet att tillhandahålla honom tjänstebostad. I sista hand kan ärendet prövas av regeringsrätten. Eller ock kan länsstyrelsen, med hänsyn till att distriktet icke uppfyllt ett av de i 5 § statsbidragskungörelsen uppställda villkoren, innehålla statsbidraget till den ifrågavarande lärarens avlöning eller eventuellt till samtliga inom distriktet anställda lärares avlöning. Innehållandet syftar då närmast till att framtvinga statsbidragsvillkorets fullgörande. Besvär över länsstyrelsens beslut avgöres även i detta fall av regeringsrätten.

Det sistnämnda sättet att vinna rättelse är emellertid behäftat med vissa olägenheter. För att statsbidrag skall innehållas, måste i själva statsbidragsärendet utredas och konstateras, att skoldistriktet i det speciella fallet verkligen haft skyldighet att tillhandahålla tjänstebostad och att distriktet underlåtit att fullgöra denna sin skyldighet. En annan och kanske betydelsefullare olägenhet är, att beslutet om innehållande av statsbidrag faller till tiden efter utgången av det redovisningsår, som statsbidraget avser. Om ett skoldistrikt i ett tveksamt fall ansett sig icke ha skyldighet att tillhandahålla viss lärare tjänstebostad, kan alltså efter redovisningsårets utgång

beslut fattas, att distriktet rätteligen haft sådan skyldighet och att distriktet, eftersom det icke fullgjort sin skyldighet, icke skall äga uppbära statsbidrag. Måhända har icke ens krav framställts hos skoldistriktet att tillhandahålla sådan bostad. Och i varje fall saknas garanti för, att distriktet från det sådant krav framställs haft skälig tid att åstadkomma rättelse. Det torde vara denna olägenhet, som medfört, att i de fall, då frågan dragits under regeringsrättens bedömande och regeringsrätten ej gjort ändring i länsstyrelsens beslut att innehålla statsbidrag, Kungl. Maj:t i statsrådet så gott som undantagslöst på regeringsrättens tillstyrkan medgivit, att skoldistriktet, därest andra hinder ej mötte, ändock finge uppbära det rätteligen innehållna statsbidragsbeloppet.

Spörsmålet om tjänstebostädernas beskaffenhet innesluter, framhålla de sakkunniga härefter, i sig frågan, vilka krav man skall anses ha rätt att ställa på tjänstebostäder för lärare vid folk- och småskolor, och frågan hur man skall kunna åstadkomma, att tjänstebostäderna verkligen givas den beskaffenhet, som författningarna bestämma. Beträffande den första av dessa två frågor påpeka de sakkunniga, att den nuvarande boställsordningen, som utfärdats år 1937 men tillkommit genom en blott formell revision av 1918 års boställsordning, innehåller föreskrifter om hur en tjänstebostad skall vara beskaffad i olika avseenden. I vissa fall äro föreskrifterna till och med mycket specificerade, så t. ex. vissa bestämmelser angående rummens inredning. I andra fall åter saknas behöfliga bestämmelser helt. Så är i åtskilliga hänseenden fallet, när det gäller bestämmelser om tjänstebostads bekvämligheter. Beträffande den andra av de förenämnda två frågorna — d. v. s. möjligheterna att söka rättelse, om ett skoldistrikt, som är skyldigt att tillhandahålla tjänstebostad, visserligen gör detta men tillhandahåller en tjänstebostad som icke uppfyller de i boställsordningen givna bestämmelserna — framhålla de sakkunniga, att rättelse för närvarande synes kunna sökas på samma vägar, som angivits vid försummelse från skoldistrikts sida att överhuvud tillhandahålla tjänstebostad. Rättelse kan alltså sökas genom lärarens begäran om föreläggande för skoldistriktet eller genom länsstyrelsens beslut om innehållande av statsbidrag. Emellertid fästa de sakkunniga samtidigt uppmärksamheten på att möjligheterna att åstadkomma förbättring av en tillhandahållen tjänstebostad delvis äro försvårade genom en bestämmelse i hyresavdragsbestämmelserna. Läraren är enligt 37 § folkskolans avlöningsreglemente skyldig att mottaga en tjänstebostad, så snart den är »av tjänlig beskaffenhet». Av sista stycket av 38 § i samma avlöningsreglemente framgår emellertid, att en tjänstebostad kan vara av tjänlig beskaffenhet, även om den »i väsentliga avseenden» ej uppfyller fordringarna i boställsordningen. Saknas överensstämmelse med boställsordningens fordringar, skall nedsättning av hyresavdraget äga rum. De angivna stadgandena i folkskolans avlöningsreglemente innebära tydligen, att läraren i en viss situation, nämligen vid mottagandet av en tjänstebostad, måste acceptera en bostad, som till och med i väsentliga avseenden icke

uppfyller fordringarna i boställsordningen, och nöja sig med hyresnedsättning i proportion till bristen eller bristerna.

Som en ytterligare möjlighet att få en tillhandahållen tjänstebostad förbättrad ha de sakkunniga nämnt lärarens rätt att påkalla syn jämlikt 10 § gällande boställsordning. Om verkan härav anföres emellertid:

Denna syn är icke någon »laga syn» i vanlig mening, d. v. s. syn av valda ojäviga män, vilkas beslut vinna laga kraft, om de ej överklagas hos domstol. Syn enligt 10 § boställsordningen förrättas av en enda person, som dessutom aldrig är utsedd av parterna. Dessas medverkan vid synen inskränker sig till att de skola vara närvarande vid syneförrättningen, skolstyrelsen genom ombud och lärarna personligen eller genom ombud. Parterna ha icke rätt att inverka på besluten eller få sin mening antecknad till protokollet. — Motsätter sig skoldistriktet att vidtaga en i syneprotokollet angiven åtgärd, torde den ej kunna genomdrivas på grund av synen utan framställning måste göras till länsstyrelsen, att denna måtte giva föreläggande för den felande att vidtaga åtgärden i fråga. I själva verket torde boställsordningens syn endast utmynna i en anvisning till parterna, huru tjänstebostaden enligt syneförrättarens mening bör förbättras.

Till slut framhålla de sakkunniga, att avfattningen av det förut nämnda statsbidragsvillkoret icke synes medföra någon rätt eller möjlighet för folk-skolinspektör och länsstyrelse att av än så starka skäl överse med underlåtet uppfyllande av villkoret. Så strängt ha myndigheterna emellertid icke ansett sig kunna tillämpa bestämmelsen. Därom vittnar det faktum, att såvitt känt statsbidraget icke innehållits i något fall, fastän de lokala skolmyndigheterna enligt den förut angivna statistiken uppgivit ett föreliggande behov av ytterligare ungefär 1 400 tjänstebostäder.

Sedan de sakkunniga sålunda redogjort för vilka möjligheter, de nuvarande bestämmelserna medgiva, men ock för de svagheter, som synas vidlåda dem, ha de sakkunniga framlagt sin syn på hur en revision av bestämmelserna lämpligen bör ske.

Härom anföres följande.

Vid en omarbetning av de gällande bestämmelserna beträffande folk- och småskolläraernas tjänstebostäder bör man enligt de sakkunnigas mening i första hand genom bestämda regler angiva, när ett skoldistrikt har skyldighet att tillhandahålla tjänstebostad och hur den tjänstebostad, som skoldistrikt tillhandahåller, skall vara beskaffad. Föreskrifter härom böra enligt de sakkunnigas mening intagas i folkskolestadgan, i vilken dock, beträffande bostädernas beskaffenhet, hänvisning bör ske till boställsordningen. Riksdagens bemyndigande för Kungl. Maj:t att utfärda ifrågavarande föreskrifter torde böra inhämtas, varigenom rättsgrund skapas för förelägganden från myndigheternas sida såväl i fråga om skyldighet att tillhandahålla tjänstebostäder som beträffande bostadsförbättrande åtgärder.

Utformandet av reglerna för när tjänstebostad skall tillhandahållas bör ske under ständigt aktgivande på grundorsaken till att denna skyldighet förefinnes, den nämligen, att kommunerna hava skyldighet att på ett lämp-

ligt sätt ordna sitt skolväsen och att denna skyldighet icke kan fullgöras utan att kommunerna samtidigt tillse, att vid deras skolor mera varaktigt anställda lärare ha möjlighet att skaffa tjänliga bostäder åt sig i skolornas närhet. Garantier böra alltså skapas för att, när en tjänstebostad ur sistnämnda allmänna synpunkt behöves, den också tillhandahålles. Å andra sidan böra bestämmelserna göras så elastiska, att de varken framtvinga en tjänstebostad, som ej är erforderlig, eller tvinga de tillämpande myndigheterna att i praktiken sätta bestämmelserna ur kraft i vissa fall.

Vad nu sagts gäller ock om kraven på de befintliga tjänstebostädernas beskaffenhet. Boställsordningens föreskrifter skola enligt de sakkunnigas förslag vara tvingande. Dispens från desamma skall endast kunna meddelas, när så uttryckligen angives i boställsordningen. Sådana dispensmöjligheter måste i betydande omfattning öppnas särskilt för äldre tjänstebostäder, beträffande vilka också i övrigt särskilda bestämmelser måste intagas i boställsordningen. Å andra sidan föreslå de sakkunniga av naturliga skäl (den nuvarande boställsordningens bestämmelser tillkommo år 1918) mycket betydande ändringar i bestämmelserna om tjänstebostads beskaffenhet, vilka särskilt få betydelse för nya tjänstebostäder. Enligt de sakkunnigas uppfattning böra tjänstebostäderna för folkskolans lärare principiellt icke vara av lägre standard än den, som vid bostadsbyggande i allmänhet nu för tiden eftersträvas. I överensstämmelse med denna sin uppfattning komma de sakkunniga att föreslå, bland annat, att tjänstebostad för folk- eller småskollärare skall förses med bekvämligheterna vatten, avlopp, elektriskt ljus, centraluppvärmning, badrum och vattenklosett.

Nämnda bekvämligheter saknas för närvarande, helt eller delvis, i en stor del av de befintliga tjänstebostäderna. Vissa av dessa bostäder torde icke kunna förses med samtliga angivna bekvämligheter. De flesta torde det dock säkerligen, men det måste förutses åtgå en icke ringa tidrymd, innan standardhöjningen hunnit genomföras mera allmänt, detta även om — såsom de sakkunniga nedan komma att föreslå — staten lämnar bidrag till kostnaderna för bostädernas förbättrande. Tjänstebostäder av mycket olika standard måste därför förutses komma att finnas under många år framåt. Av skäl, som i annat sammanhang närmare utvecklas, anse de sakkunniga lämpligt, att den ändringen genomföres, att tjänstebostäder av olika standard ej längre skola betinga samma hyra. De sakkunniga vilja föreslå, att alla tjänstebostäder klassindelas med hänsyn till sin beskaffenhet och att olika hyresbelopp fastställas för de olika klasserna. Härav bör givetvis följa, att det nuvarande statsbidragssystemet ändras så, att statsbidraget icke längre göres beroende av hyresavdragets storlek. De sakkunniga, i vilkas uppdrag jämväl ingår att undersöka statsbidragsfrågan, komma att i annat sammanhang framlägga förslag till ändring av statsbidragsbestämmelserna i nyss nämnd riktning.

Den grundläggande klassificeringen av alla befintliga tjänstebostäder bör äga rum under ett visst budgetår och förrättas av en för varje inspektionsområde utsedd särskild synenämnd med folkskolinspektören såsom ordförande. Efter den allmänna klassificeringen förekommande klassificering bör anförtros åt folkskolinspektören.

På klassificeringen bör icke inverka bostadens beskaffenhet i underhållshänseende. Därför bör vid klassificeringssyn ej heller bostadens nämnda beskaffenhet undersökas. För sådan undersökning bör i stället finnas en

underhållssyn, i huvudsak överensstämmande med den nuvarande synen enligt 10 § gällande boställsordning.

Såsom garanti för att meddelade förelägganden fullgöras, bör i statsbidragskungörelsen föreskrivas, att, sedan vederbörande länsstyrelse eller regeringsrätten givit föreläggande för skoldistriktet att vidtaga viss åtgärd med tjänstebostad, statsbidraget till vederbörande lärars lön skall — utom i vissa särskilt angivna fall — indragas utan ytterligare prövning av sakfrågan, såvida föreläggandet ej efterkommes. Vitesföreläggande erfordras däremot icke enligt de sakkunnigas uppfattning.

Det program, som de sakkunniga därmed skisserat, måste — såsom framgår av de förut angivna statistiska uppgifterna — innebära såväl nybyggnad av ett stort antal tjänstebostäder som ock ombyggnad eller förbättring av ett ännu större antal redan befintliga tjänstebostäder. Med nu gällande statsbidragsbestämmelser kan detta emellertid icke ske utan betydande ekonomiska uppoffringar från de skoldistrikts sida, vilka äro skyldiga att tillhandahålla tjänstebostäder. Av denna orsak föreslå de sakkunniga ekonomiskt stöd i olika former åt de nämnda skoldistrikten. De sakkunniga angiva och motivera sina förslag i korthet på följande sätt.

Vid utarbetandet av förslagen har riktpunkten för de sakkunniga varit, att ett skoldistrikt icke på grund av skyldigheten att hålla tjänstebostad skall nödgas vidkännas större kostnader för sina lärare än de skoldistrikt, som icke ha denna skyldighet. Enligt de sakkunnigas mening kan icke en effektiv utjämning i ansvarsbelastning olika skoldistrikt emellan uppnås, utan att de distrikt, som tillhandahålla tjänstebostäder, vid uppförande av ny tjänstebostad eller omfattande ombyggnad av redan befintlig sådan erhålla statligt bidrag till byggnadskostnaderna. Detta statsbidrag bör så avpassas, att förräntning och amortering av återstoden av byggnadskostnaderna jämte årliga omkostnader täckas av det blivande hyresavdraget för tjänstebostaden. Därjämte bör ett skoldistrikt i vissa fall även utan statsbidrag kunna erhålla gottgörelse för tjänstebostads modernisering genom gradering av hyresavdraget efter bostadens beskaffenhet, något som även ur andra synpunkter måste anses väl befogat.

I samband med förslaget om införande av ett tjänstebostadsbidrag enligt den princip, som här antytts och i fortsättningen närmare skall utvecklas, komma de sakkunniga att förorda, att det nuvarande tjänstebostadsbidraget — som ju utom i några få undantagsfall utgår oberoende av om skoldistrikt tillhandahåller tjänstebostad eller ej och därför icke kan sägas vara något egentligt tjänstebostadsbidrag — indrages, dock att en ersättning i huvudsaklig överensstämmelse med det nuvarande tjänstebostadsbidraget för viss begränsad tid får utgå till sådana skoldistrikt, som under de senaste tjugu åren nedlagt mera avsevärda kostnader på nybyggnad eller ombyggnad av tjänstebostad. Om till det nya tjänstebostadsbidraget enligt de sakkunnigas förslag anslås ungefär samma belopp, som kan beräknas bliva anslaget till det nuvarande tjänstebostadsbidraget, därest detta skulle bibehållas, torde det bliva möjligt att inom en tidrymd av tjugu år genomföra den allmänna förbättring å ifrågavarande område, som måste anses önskvärd.

Departement-
schefen.

I olika sammanhang har under årens lopp framkommit, att förhållandena beträffande tjänstebostäderna för folkskolans lärare och de bestämmelser, som reglera dessa förhållanden, icke äro tillfredsställande. Den av de sakkunniga verkställda statistiska utredningen visar detsamma. En revision synes icke längre böra uppskjutas, bland annat av det skälet att den lämpligen bör ske samtidigt med den lönereglering och den dyrortsreform, som kunna beräknas bliva genomförda från och med den 1 juli 1947. Det av 1941 års lärarlönesakkunniga framlagda förslaget — vilket omfattar hela tjänstebostadsfrågan och ej endast de för bostädernas beskaffenhet reglerande bestämmelserna — synes mig vara väl motiverat och avvägt och därför lämpligt att i huvudsak läggas till grund för de nya bestämmelser, som böra genomföras. Jag framlägger därför i det följande förslag i ämnet, i huvudsak grundade på det angivna sakkunnigbetänkandet och avsedda att slutligt genomföras från och med den 1 juli 1947.

Skoldistrikts skyldighet att tillhandahålla tjänstebostad.

Som framgått av den förut återgivna sammanfattningen av de sakkunnigas förslag anse de sakkunniga, att i folkskolestadgan böra intagas bestämda regler om när ett skoldistrikt har skyldighet att tillhandahålla tjänstebostad. Dessa regler böra vidare enligt de sakkunnigas mening utformas under aktgivande på grundorsaken till denna skyldighet, nämligen kommunernas plikt att på ett lämpligt sätt ordna sitt skolväsen, vilket icke kan ske utan att samtidigt tillses, att lärarna inom skoldistriktet, åtminstone de mera varaktigt anställda, ha möjlighet att erhålla tjänliga bostäder, envar i närheten av den skola där han är verksam.

Sitt förslag till huvudregel i fråga om skoldistriktens skyldighet att tillhandahålla tjänstebostäder ha *de sakkunniga* formulerat sålunda: Om på ort, varest skola är belägen, i skolans närmare omgivning icke finnes hyresmarknad för sådana bostäder, som till storlek och beskaffenhet i huvudsak motsvara gällande boställsordnings krav på lärarbostäder, åligger det skoldistriktet att åt sådan lärare vid nämnda skola, som icke tjänstgör såsom vikarie för tjänstledig lärare eller uppehåller lärartjänst vilken kan anses vara av tillfällig natur, tillhandahålla tjänstebostad, som står i överensstämmelse med de i boställsordningen givna eller med stöd av boställsordningen meddelade bestämmelserna.

Första förutsättningen för att skyldighet skall föreligga är alltså, att hyresmarknad saknas på den ort, där skolan är belägen. Om den närmare innebörden av detta villkor ha de sakkunniga anfört i huvudsak följande.

Frågan om hyresmarknad föreligger eller ej torde kunna avgöras först efter prövning av de särskilda förhållandena i varje ifrågasatt fall. Följande synpunkter torde emellertid enligt de sakkunnigas mening i allmänhet böra vara vägledande vid frågans besvarande. Vid sådan prövning skall bortses

från alla kommunen tillhöriga bostäder. För att hyresmarknad skall anses förefinnas, bör icke krävas, att något större antal förhyrningsbara bostäder skola finnas på orten. Vid prövningen måste observeras, att hyresmarknad skall finnas »för sådana bostäder, som till storlek och beskaffenhet i huvudsak motsvara gällande boställsordnings krav på bostad för den ifrågavarande läraren». Det kan tänkas, att på grund av särskilda förhållanden på en ort finnas flera förhyrningsbara bostäder om två rum och kök men inga sådana bostäder om tre rum och kök. Hyresmarknad bör då, därest övriga villkor äro uppfyllda, anses finnas för bostäder motsvarande tjänstebostäder för »annan lärare» men saknas för bostäder motsvarande tjänstebostäder för ordinarie folkskollärare. Slutligen må påpekas, att enligt de sakkunnigas uppfattning en ort icke kan vid viss tidpunkt anses sakna hyresmarknad, om sådan under normala tider finnas på orten men möjlighet att vid nämnda tidpunkt anskaffa bostad åt en lärare är mindre eller kanske så gott som utesluten på grund av vissa särskilda förhållanden. Sålunda böra t. ex. icke de försvårade hyresmöjligheter, som råda under nuvarande kristid, tagas till utgångspunkt för bedömande av frågan om på en ort hyresmarknad finnes eller saknas. Skulle man tillåta, att frågan besvarades efter de vid varje aktuell tidpunkt föreliggande förhållandena, skulle enligt de sakkunnigas uppfattning oskäligen krav kunna komma att ställas på skoldistriktet.

I huvudregeln ha emellertid också såsom villkor för att skoldistrikt skall vara skyldigt tillhandahålla tjänstebostad indirekt uppställts vissa krav på den ifrågavarande lärarens anställning. Skyldighet skall sålunda ej föreligga gentemot sådan lärare, som tjänstgör såsom vikarie för tjänstledig lärare, och ej heller gentemot lärare, som uppehåller lärartjänst vilken kan anses vara av tillfällig natur. Vid övertägandena i denna fråga ha de sakkunniga påpekat, att nuvarande bestämmelser icke giva någon klar vägledning för besvarande av frågan, åt vilka slag av lärare ett skoldistrikt kan vara skyldigt att tillhandahålla tjänstebostäder. Enligt de sakkunnigas uppfattning synes gränsdragningen i de nya bestämmelserna utan vidare vara klar i två avseenden. I intet fall bör nämligen skoldistrikt vara skyldigt att tillhandahålla flera tjänstebostäder än antalet läraravdelningar vid den skola, varom fråga är. Likaså är det enligt de sakkunnigas uppfattning uppenbart, att sådan skyldighet icke bör föreligga gentemot t. ex. en tillfälligt anställd sjukvikarie. Gränsdragningen kan emellertid enligt de sakkunnigas mening ej ske efter anställningstidens längd. Att formulera en konkret bestämmelse, genom vilken skoldistriktens skyldighet skulle kunna noggrant fixeras, finna de sakkunniga ej möjligt. De sakkunniga antyda en del fall, då lärarens anställning måste anses vara av mera tillfällig natur, och uttala, att skoldistriktens skyldighet bör föreligga gentemot lärare som icke har anställning av sådan natur. Samtidigt uttala emellertid de sakkunniga att en lärare, gentemot vilken icke föreligger tjänstebostadsskyldighet, dock ej bör lämnas utan erforderlig hjälp. Härom anföra de sakkunniga:

Om ett skoldistrikt enligt den regel, för vilken nu redogjorts, icke har skyldighet att tillhandahålla viss lärare tjänstebostad, bör det dock åligga distriktet att på allt sätt söka hjälpa läraren att erhålla bostad. Då en lärare med tillfällig anställning bör vara skyldig att för anställningstiden åtnöjas med förhyrning av ett möblerat rum och ej heller bör kunna ha anspråk på att hans bostad skall ligga i skolans närhet, torde i de flesta fall en sådan lärare kunna erhålla bostad inom distriktet. Skulle emellertid så ej kunna ske utan läraren bliva nödsakad anskaffa bostad i t. ex. ett utanför skoldistriktet beläget samhälle, tillhörande högre ortsgrupp, torde Kungl. Maj:t på lärarens framställning och under förutsättning, att lärarens anställning är av viss varaktighet, kunna medgiva denne rätt att uppbära lön efter bostadsortens högre ortsgrupp.

Från huvudregeln föreslå de sakkunniga två generella undantag. Enligt det första skall skyldighet för skoldistrikt att tillhandahålla tjänstebostad icke föreligga, om läraren ändå har eller kan anskaffa bostad, som statens folkskolinspektör finner godtagbar med hänsyn till, bland annat, lärarens tjänstgöringsförhållanden, och läraren ej påfordrar anvisande av tjänstebostad. Enligt det andra undantaget skall skyldighet ej föreligga, om vederbörande länsstyrelse efter därom av skoldistriktet gjord framställning och efter folkskolinspektörens hörande förklarar, att distriktet tills vidare icke skall vara skyldigt tillhandahålla tjänstebostäder åt sina lärare eller tjänstebostad åt viss lärare. Beträffande innebörden av det andra undantaget anföra de sakkunniga:

Om i ett skoldistrikt en skola är belägen i omedelbar närhet av ett i annat skoldistrikt liggande samhälle, och om hyresmarknad finnes i samhället men saknas inom den ort, där skolan är belägen, kunna förhållandena tänkas vara sådana, att det skulle framstå såsom olämpligt att hävda, att det förstnämnda skoldistriktet vore skyldigt att tillhandahålla tjänstebostäder åt lärarna vid den omförmälda skolan. Ej heller torde det vara lämpligt att konstituera skyldighet för ett skoldistrikt att tillhandahålla tjänstebostäder åt lärarna vid en skola, om det med stor sannolikhet kan förutses, att skolan inom ett begränsat antal år kommer att indragas eller omändras till sådan skolform, att tjänstebostäder av visst slag bliva överflödiga. I fall som de nu nämnda torde möjlighet böra beredas skoldistriktet att kunna bliva befriade från eljest föreliggande tjänstebostadsskyldighet. Beslut om befrielse på sådan grund förutsätter en noggrann prövning av förhållandena i varje särskilt fall. Denna prövning torde lämpligast kunna anförtros åt vederbörande länsstyrelse. Då andra lika motiverade undantagsfall som de här angivna kunna tänkas förekomma, bör enligt de sakkunnigas mening i stadgandet om skoldistriktens skyldighet att tillhandahålla tjänstebostäder intagas en bestämmelse, att sådan skyldighet icke skall föreligga, om vederbörande länsstyrelse efter därom av skoldistrikt gjord framställning förklarar, att distriktet tills vidare icke skall vara skyldigt tillhandahålla tjänstebostäder åt sina lärare eller tjänstebostad åt viss lärare.

Utöver de nu angivna bestämmelserna föreslå de sakkunniga i detta sammanhang en föreskrift innefattande krav på viss beskaffenhet även av

tjänstebostad, som tillhandahålles av skoldistrikt, vilket icke är skyldigt att tillhandahålla dylik bostad. Till stöd för detta förslag uttala de sakkunniga följande.

Beträffande varje tjänstebostad, som tillhandahålles, bör man enligt de sakkunnigas mening kunna kräva, att den skall stå i överensstämmelse med de i boställsordningen givna eller med stöd av boställsordningen meddelade bestämmelserna. Uppställandet av detta krav kan kanske från vissa synpunkter synas något tveksamt, såvitt rör tjänstebostäder som tillhandahållas av skoldistrikt, som icke hava skyldighet att tillhandahålla sådana bostäder. Enligt vad i det följande kommer att närmare utvecklas, föreslå emellertid de sakkunniga, att för lärarna skall stadgas skyldighet att mottaga tjänstebostad, även om den anvisas av skoldistrikt, som icke är skyldigt att tillhandahålla den. Då sålunda mottagningsskyldighet ålägges lärarna, bör man enligt de sakkunnigas uppfattning ålägga skoldistriktet att tillse, att de tjänstebostäder, som tillhandahållas, uppfylla det förut nämnda kravet. Härigenom vinnes ock, att kravets uppfyllande i fråga om en tillhandahållen tjänstebostad kan hävdas, utan att utredning behöver verkställas beträffande skoldistriktets skyldighet att tillhandahålla bostaden.

Mot de sakkunnigas förslag till bestämmelser om när skoldistriktet skola ha skyldighet att tillhandahålla tjänstebostäder ha vissa erinringar gjorts i *remissvaren*. Sålunda förordar *skolöverstyrelsen*, att de av de sakkunniga föreslagna bestämmelserna i § 52 folkskolestadgan för att erhålla större pregnans sammankopplas med de nuvarande föreskrifterna i statsbidragskungörelsen och att det samtidigt uttalas i författningstexten, att hyresmarknadens ringa omfattning kan utgöra skäl för att skyldighet att anskaffa tjänstebostad skall föreligga. Överstyrelsen säger sig vidare väsentligen dela de av folkskolinspektörerna i regel framförda farhågorna, att bostadsanskaffningen för vikarier och lärare med tillfällig anställning skulle bli svårlöst, om författningsmässigt ingenting utsäges härom. Det skulle enligt överstyrelsens mening vara till fördel, om i anslutning till § 52 i folkskolestadgan upptoges ett stycke av den innebörd, att skoldistrikt, då förhållandena så påkalla, bör i fråga om annan lärare, än som berörs av de sakkunnigas förslag, vara behjälpligt vid anskaffande av bostad genom anvisande av rum med erforderliga möbler eller på annat sätt.

Svårigheterna för vikarier att anskaffa bostad ävensom svårigheterna överhuvud att anskaffa bostad under tider av bostadsbrist ha betonats av *vissa länsstyrelser*. För att avhjälpa lärarnas svårigheter föreslås i regel, att i författningssväg skall fastslås skoldistriktets skyldighet att hjälpa lärarna även då distriktet ej ha skyldighet att tillhandahålla tjänstebostäder. Ett par länsstyrelser anse av behovet påkallat, att det ålägges skoldistriktet skyldighet att på begäran anskaffa eller lämna anvisning på bostad åt vikarie.

Departement-
entschefen.

De nuvarande bestämmelserna om när skoldistriktet ha skyldighet att tillhandahålla tjänstebostad äro icke tillfredsställande. Jag delar de sakkunnigas uppfattning, att vid den allmänna revision av tjänstebostadsbestämmelserna, som nu skall genomföras, i folkskolestadgan böra intagas bestämda regler om när nämnda skyldighet skall föreligga.

Mot de av de sakkunniga föreslagna bestämmelserna ha i remissutlåtandena riktats vissa erinringar. Enligt dessa remissmyndigheters uppfattning borde dels skyldighet för skoldistriktet föreligga även vid akut bostadsbrist på ort, varest eljest finnes hyresmarknad, dels ock i författningsväg föreskrivas skyldighet för skoldistriktet att vara vikarier och andra tillfälligt anställda lärare behjälpliga med anskaffande av bostad. Den förstnämnda utsträckningen av skoldistriktets skyldighet har av de sakkunniga diskuterats men avvisats såsom ägnad att åstadkomma oskäliga krav på skoldistriktet. Jag delar de sakkunnigas uppfattning i detta hänseende. Utsträckningen av tjänstebostadsskyldigheten till vikarier och andra tillfälligt anställda lärare har ock avböjts av de sakkunniga, som dock uttalat att, trots frånvaron av författningsbestämd skyldighet, det likväl bör åligga distriktet att söka hjälpa vederbörande lärare att erhålla bostad. För egen del ansluter jag mig till de sakkunnigas uppfattning i denna fråga. Jämväl i övrigt biträder jag de sakkunnigas förslag till bestämmelser angående skoldistriktets skyldighet att tillhandahålla tjänstebostäder.

Lärares skyldighet att mottaga tjänstebostad eller att eljest bo i skolans närhet.

Enligt 37 § folkskolans avlöningsreglemente gäller för närvarande, att, om tjänstebostad av tjänlig beskaffenhet anvisas åt en lärare, han är skyldig att mottaga densamma och ställa sig till efterrättelse föreskrifterna i gällande boställsordning.

Lärlönesakkunniga föreslå följande ändrade lydelse av förenämnda paragraf.

»Anställes lärare för minst en termin, är han, därest åt honom anvisas tjänstebostad, som står i överensstämmelse med de i gällande boställsordning givna eller med stöd av boställsordningen meddelade bestämmelserna, skyldig att mottaga tjänstebostaden och ställa sig till efterrättelse föreskrifterna i boställsordningen.

Anvisas tjänstebostad av skoldistrikt, som icke är skyldigt att tillhandahålla läraren sådan bostad, må vederbörande länsstyrelse, där så med hänsyn till bostadens beskaffenhet befinnes skäligt, på framställning av läraren och efter folkskolinspektörens hörande medgiva läraren befrielse tills vidare från skyldigheten att mottaga tjänstebostaden i fråga.»

Förslaget överensstämmer med nu gällande bestämmelse däri, att bostadens beskaffenhet i båda fallen är avgörande för om läraren skall vara skyldig att mottaga den såsom tjänstebostad eller ej. Detta innebär, att

lärarens omförmälda skyldighet i princip är lika, vare sig skoldistriktet har skyldighet att tillhandahålla tjänstebostaden eller ej. I två hänseenden föreligga olikheter mellan gällande bestämmelse och förslaget. För det första har det nuvarande vaga kravet på att bostaden skall vara »av tjänlig beskaffenhet» utbytt mot kravet på att tjänstebostaden skall stå »i överensstämmelse med de i gällande boställsordning givna eller med stöd av boställsordningen meddelade bestämmelserna». Detta har skett i enlighet med de sakkunnigas uttryckligt framhållna åsikt, att bestämmelserna om folk- och småskolläraernas tjänstebostäder böra så utformas, att varje till tjänstebostad avsedd bostad skall uppfylla eller bringas att uppfylla boställsordningens fordringar. För det andra innehåller förslaget den nyheten, att icke alla lärare bliva skyldiga att mottaga tjänstebostad, ej ens om denna uppfyller boställsordningens fordringar. Till stöd för denna del av förslaget ha de sakkunniga anfört följande.

De sakkunniga ha förut framhållit, att generellt undantag från föreskriften om skoldistriktens skyldighet att tillhandahålla tjänstebostäder torde böra medgivas för två fall, nämligen såvitt gäller bostad åt lärare, som tjänstgör såsom vikarie för tjänstledig lärare, och bostad åt lärare, som uppehåller tjänst, vilken kan anses vara av tillfällig natur. Enligt de sakkunnigas uppfattning bör direkt motsvarighet till dessa undantag icke skapas, när det gäller lärares skyldighet att mottaga tjänstebostad. Enbart anställningsformen eller tjänstens beskaffenhet torde nämligen för läraren icke i större mån inverka på behovet av tjänstebostad eller svårigheten att mottaga sådan bostad. Den ojämförligt största inverkan torde dessa frågor i stället röna av anställningstidens längd. Anställes lärare för kortare tid, t. ex. mindre än en termin, torde han ibland endast med svårighet kunna tillgodogöra sig fördelarna av en anvisad tjänstebostad, bland annat därför att den i regel är omöblerad. Är anställningstiden redan från början bestämd till minst en termin, torde läraren emellertid i regel kunna ordna så, att det blir fördelaktigt för honom att mottaga tjänstebostad. Anställes lärare för minst en termin, bör han därför enligt de sakkunnigas uppfattning kunna mottaga en tjänstebostad, även om han är vikarie för tjänstledig lärare eller uppehåller tjänst, som kan anses vara av tillfällig natur. Generellt befriade från skyldighet att mottaga tjänstebostad böra alltså endast de lärare vara, som anställas för kortare tid än en termin.

Utöver nu angivna olikheter mellan gällande bestämmelse och de sakkunnigas förslag innehåller förslaget den nyheten, att en lärare för visst fall kan av vederbörande länsstyrelse medgivas befrielse från eljest föreliggande skyldighet att mottaga viss tjänstebostad. Härom ha de sakkunniga anfört följande.

Enligt de sakkunnigas uppfattning måste man i princip utgå från att en lärare skall vara skyldig att mottaga en tjänstebostad, som uppfyller boställsordningens krav, även om den erbjudes av ett skoldistrikt, som icke har skyldighet att tillhandahålla tjänstebostäder. De sakkunniga förbise emellertid ej, att denna principiella regel i vissa fall kan komma att före-

falla väl sträng. Detta sammanhänger med att de sakkunniga i sitt förslag till boställsordning måst föreslå rätt vittgående särbestämmelser för äldre tjänstebostäder. En äldre tjänstebostad kan således tills vidare sakna de flesta s. k. moderna bekvämligheter och även i andra hänseenden vara mindre tillfredsställande men ändå »stå i överensstämmelse med de i boställsordningen givna eller med stöd av boställsordningen meddelade bestämmelserna». Anvisar ett skoldistrikt, som icke har skyldighet att tillhandahålla tjänstebostäder, en sådan äldre tjänstebostad åt en lärare, som på hyresmarknaden kan anskaffa en fullgod bostad, torde det kunna förefalla hårt för läraren, om han under alla förhållanden skall vara skyldig mottaga den anvisade bostaden. Det synes de sakkunniga icke oskäligt, om man för fall liknande det anförda beredde läraren möjlighet att bliva befriad från den honom eljest åvilande skyldigheten att mottaga tjänstebostad. Sådan befrielse bör kunna medgivas först efter särskild prövning. Denna prövning torde lämpligen böra anförtros åt vederbörande länsstyrelse.

De sakkunnigas förslag i nu förevarande hänseende har icke rönt invändning från *remissmyndigheternas* sida.

I samband med frågan om lärares skyldighet att mottaga tjänstebostad ha *lärarlönesakkunniga* till behandling upptagit två andra frågor, nämligen dels frågan om skyldighet för folkskolans lärare att alltid bo i skolans närhet och dels frågan om skyldighet för nämnda lärare att ha viss mottagning i skolan för elevernas målsmän. De sakkunniga ha påpekat, att för lärare vid rikets allmänna läroverk gäller såväl bosättningsplikt som mottagningskyldighet.

Vad angår bosättningsplikt anse de sakkunniga av flera skäl, att sådan icke bör föreskrivas för folkskolans lärare, åtminstone icke för närvarande. Däremot föreslå de sakkunniga införandet av en begränsad mottagningskyldighet för nämnda lärare. Här om anföra de sakkunniga:

Utöver den oförmälda bestämmelsen i läroverksstadgan om viss bosättningsplikt för lärare vid de allmänna läroverken finnes i samma stadga en föreskrift, att lärare är skyldig att varje vecka under läsåret på bestämd, i katalogen angiven mottagnings tid lämna lärjungarnas målsmän tillfälle att med honom rådgöra om angelägenheter, som angå skolan (§ 135 punkt 5). Ej heller till denna bestämmelse finnes någon motsvarighet för folkskolans lärare. Enligt de sakkunnigas uppfattning bör emellertid för de lärare i folkskolan, som icke äro bosatta i skolans närhet, införas en skyldighet att under en för mottagning avsedd tid vara för lärjungarnas målsmän tillgängliga i skolan. Med hänsyn till att målsmännen till folkskolans elever i stor utsträckning torde vara förhindrade att infinna sig till en mottagning, som förlagts i anslutning till skolans lektionstimmar, torde den mottagning, varom nu är fråga, stundom böra förläggas efter vanlig arbetstids slut, exempelvis efter klockan 18 eller 19. Å andra sidan torde mottagning i folkskolan icke behöva äga rum så ofta som varje vecka. En gång varje månad under läsåret synes vara tillräckligt. Det torde icke kunna anses för betungande för lärarna, om det ålögges dem mottagningskyldighet i skolan en gång i

månaden. Mottagningstidens längd bör enligt de sakkunnigas mening icke bestämmas generellt. Det torde böra överlåtas åt vederbörande skolstyrelse att i samråd med läraren bestämma dag och klockslag för mottagningen ävensom den minsta tid, läraren vid varje mottagning skall vara tillgänglig i skolan. De sakkunniga vilja endast framhålla, att mottagningstiden måste givas den längd, att erforderligt tillfälle lämnas till verkligt rådgörande mellan läraren och målsmännen. De sakkunniga förutse, att folk- och småskolläraernas mottagningar åtminstone till en början icke komma att bliva så talrikt besökta, men anse, att ett meddelande om att lärarna på vissa tider stå till målsmännens förfogande bör kunna på ett önskvärt sätt stimulera målsmännen till att utnyttja den möjlighet till kontakt, som därigenom erbjudits.

Bestämmelsen om den ifrågavarande mottagningsskyldigheten bör meddelas i folkskolestadgan och, som tidigare angivits, inskränkas till att avse de lärare, som icke bo i skolans närhet. För de lärare, som äro bosatta i skolans närhet, synes det nämligen icke nödvändigt att föreskriva sådan skyldighet, varom här är fråga. De sakkunniga vilja erinra om att lärare enligt § 29 mom. 4 folkskolestadgan bör så mycket som möjligt för barnens uppfostran anlita föräldrarnas medverkan. Den kontakt mellan lärare och målsmän, som sålunda förutsättes, synes utan svårighet — och utan att några särskilda föreskrifter behöva meddelas — kunna åstadkommas i de fall, då läraren bor i orten. Intet hindrar emellertid, att sådan lärare ändå överenskommer med skolstyrelsen om viss mottagningstid.

Av *remissmyndigheterna* har en länsstyrelse förklarat sig anse, att bosättningsplikt inom kommunen borde föreskrivas, medan två länsstyrelser uttalat sig för mottagningsskyldighetens utsträckande till alla lärare vid folk- och småskolor. Sistnämnda två länsstyrelser ha dessutom velat utöka mottagningsskyldigheten till en gång var fjortonde dag respektive en gång i veckan.

Lärlönesakkunnigas förslag i fråga om lärares skyldighet att mottaga tjänstebostad innebär ändring av 37 § folkskolans avlöningsreglemente. Fråga om sådan ändring ankommer på chefens för finansdepartementet föredragning. Jag framlägger därför icke något förslag i ämnet men har ansett lämpligt att i nu förevarande sammanhang lämna en redogörelse även för denna del av tjänstebostadsfrågan.

Vad de sakkunniga anfört till stöd för införande av skyldighet för dem av folkskolans lärare, som icke bo i skolans närhet, att under en för mottagning avsedd tid vara för lärjungarnas målsmän tillgängliga i skolan, kan jag biträda. Även i övrigt anser jag förslaget vara väl avvägt och förordar därför detsamma.

Jag delar de sakkunnigas uppfattning, att bosättningsplikt av ifrågasatt slag icke nu bör föreskrivas för folkskolans lärare.

Departementschefen.

Tjänstebostads belägenhet.

Enligt gällande boställsordning är huvudregeln, att tjänstebostad skall vara förlagd till särskilt hus i skolans närhet. Viktigaste undantaget från huvudregeln utgör det fall, att skolhuset är avsett för endast en läraravdelning. Ett annat undantagsfall föreligger, då »tjänstebostad ej lämpligen kan förläggas till särskilt hus». Därutöver äger skolöverstyrelsen en allmän rätt att besluta om avvikelse från de angivna bestämmelserna, då sådan avvikelse påkallas på grund av särskilda förhållanden.

Lärlönesakkunniga föreslå ingen saklig ändring av de gällande reglerna, endast en mindre redaktionell ändring av författningstexten.

Av det vid betänkandet fogade särskilda yttrandet av *folkskolans personalrepresentanter* framgår, att dessa ansett, att de sakkunniga bort taga positiv ståndpunkt för en sådan anordning, att varje tjänstebostad skulle vara förlagd till särskilt hus.

I *remissutlåtandena* har erinran gjorts endast mot den i föreskrifterna om tjänstebostads belägenhet ingående bestämmelsen att, om flera tjänstebostäder äro inrymda i samma hus, de skola vara väl avskilda från varandra och, där förhållandena sådant medgiva, försedda med var sin ingång. *Länsstyrelserna i Kristianstads, Örebro och Västmanlands län* ha ur kostnadssynpunkt velat utesluta kravet på särskilda ingångar.

Lärlönesakkunniga ha i detta sammanhang till behandling upptagit frågan om vad som skall förstås med kravet på att tjänstebostad skall vara förlagd till särskilt hus »i skolans närhet». De sakkunnigas överväganden utmynna icke i något förslag, men här torde lämpligen böra återgivas vad de sakkunniga anført i frågan.

Som omförmälts, skall tjänstebostad vara förlagd till särskilt hus »i skolans närhet». Vad med det citerade uttrycket skall förstås, torde icke vara lätt att angiva. Av rättspraxis får man, såvitt de sakkunniga kunnat finna, ej annan vägledning för bedömning av frågan om det största avstånd, som bör kunna inrymmas i begreppet, än att i ett av regeringsrätten avgjort mål en tjänstebostad, som varit belägen på ett avstånd av 1 137 meter från skolan, icke ansetts vara belägen i skolans närhet (Regeringsrättens årsbok 1928, not E 209).

I regel torde det icke möta några svårigheter att avgöra, om en tjänstebostad är belägen i skolans närhet eller ej. Oftast torde nämligen tjänstebostäderna byggas alldeles invid skolorna. Ibland kunna dock särskilda förhållanden medverka till att tjänstebostad förläggas på något avstånd från skolan. Detta kan t. ex. förekomma, om äldre skola på grund av otillräcklighet eller för dålig beskaffenhet ersättes med ny skola och i samband därmed det äldre skolhuset ombygges till tjänstebostäder. Lämpligaste platsen för nya skolhuset kan därvid visa sig vara belägen ett stycke från det äldre skolhuset. Andra fall, då tjänstebostad kan komma att ligga på något avstånd från skolan, äro de, då ett skoldistrikt på grund av skolhusets otill-

räcklighet måste för skoländamål taga i anspråk i skolhuset eller i dess omedelbara närhet belägna tjänstebostäder och i anledning därav anskaffa nya tjänstebostäder åt lärarna. Vare sig skoldistriktet därvid bygger nya tjänstebostadshus eller köper en fastighet och upplåter den till tjänstebostäder eller anvisar lärarna tjänstebostäder i någon kommunen redan tillhörig fastighet, t. ex. kommunalhus, kan det hända, att de nya tjänstebostäderna icke bliva belägna så nära skolan. För fall som de nu nämnda är det erforderligt, att innebörden i uttrycket »i skolans närhet» kan åtminstone till viss grad bestämmas.

De sakkunniga ha övervägt möjligheten av att i författningstexten närmare precisera den ifrågavarande bestämmelsen men funnit, att en precisering icke är möjlig. Orsaken härtill är, att bedömandet av frågan, om en viss tjänstebostad skall anses vara belägen i skolans närhet eller ej, ofta torde röna inflytande av beskaffenheten av vägen eller vägarna mellan skolan och tjänstebostaden, vilken beskaffenhet ju kan vara mycket olika i olika fall. Då ledning för bestämmande av innebörden i det ifrågavarande uttrycket torde kunna erhållas genom en jämförelse med ett liknande uttryck i annan författningstext, vilja de sakkunniga här rikta uppmärksamheten på bestämmelsen i de sakkunnigas förslag till ändrad lydelse av § 52 punkt 2 folkskolestadgan, att skoldistrikt skall vara skyldigt tillhandahålla tjänstebostad, om hyresmarknad icke finnes »i skolans närmare omgivning». Skillnaden i uttryck mellan de båda här avsedda bestämmelserna är medvetet åstadkommen och motsvaras enligt de sakkunnigas uppfattning av en bestämd skillnad mellan de längsta avstånd, som böra medgivas i det ena och det andra fallet. Gäller det frågan, om ett skoldistrikt skall vara skyldigt tillhandahålla tjänstebostad åt en lärare, bör nämligen enligt de sakkunnigas uppfattning sådan skyldighet icke anses föreligga, om hyresmarknad finnes på ett med hänsyn till såväl lärarens som skolans intressen ej oskäligt avstånd från skolan. De sakkunniga anse, att detta avstånd icke lämpligen kan fixeras i författningsbestämmelsen, men med det av de sakkunniga valda uttrycket har avsetts att angiva, att gränserna för det område, inom vilket hyresmarknad skall finnas, torde böra dragas på ett avstånd av ungefär 2 km från skolan, farbar väg. Men om hyresmarknad ej finnes på nämnda avstånd och skyldighet således bör föreligga för skoldistriktet att tillhandahålla tjänstebostad, då bör distriktet enligt de sakkunnigas mening vara skyldigt att tillhandahålla en bostad, som ligger närmare skolan än den på nyss nämnt sätt bestämda yttersta gränsen för det område, inom vilket hyresmarknad skall finnas. Då de sakkunniga i bestämmelsen om tjänstebostads belägenhet föreslagit bibehållande av det i hittillsvarande boställsordningar använda uttrycket »i skolans närhet», ha de sakkunniga varit av den uppfattningen, att nämnda uttryck icke medger så stora avstånd som uttrycket »i skolans närmare omgivning». Enligt de sakkunnigas uppfattning torde man såsom allmän regel böra utgå från att en tjänstebostad icke kan sägas ligga »i skolans närhet», om den är belägen mer än 1 km från skolan. Detta maximiavstånd torde för övrigt enligt de sakkunnigas mening böra medgivas endast i enstaka undantagsfall.

Vad de sakkunniga föreslagit i fråga om bestämmelsen om tjänstebostads belägenhet ävensom vad de anfört i fråga om innebörden av uttrycken »i skolans närhet» och »i skolans närmare omgivning» har icke givit mig anledning till erinran.

Tjänstebostads storlek.

I fråga om tjänstebostads storlek gäller för närvarande (enligt 3 § 1 mom. av 1937 års boställsordning), att tjänstebostad för ordinarie folkskollärare skall innehålla minst tre i lämplig, direkt förbindelse med varandra stående rum och kök med en sammanlagd golvyta av omkring 90 kvadratmeter och att tjänstebostad för annan lärare skall innehålla minst ett rum och kök i direkt förbindelse på samma botten med en sammanlagd golvyta av omkring 45 kvadratmeter. Enligt en vid boställsordningen fogad övergångsbestämmelse gällde intill den 1 juli 1943, att tjänstebostad för ordinarie kvinnlig folkskollärare skulle innehålla minst två i lämplig, direkt förbindelse med varandra stående rum och kök med en sammanlagd golvyta av omkring 65 kvadratmeter.

Lärlönesakkunniga ha vid sin behandling av föreliggande fråga haft att taga hänsyn till dels en skrivelse från 1940 års *civila byggnadsutredning* med förslag om sänkning av den sammanlagda golvytan i folk- och småskollärarnas tjänstebostäder från 90 respektive 45 kvadratmeter till 80 respektive 40 kvadratmeter, dels ock en framställning från *Sveriges småskolläraryrkesförbund* med hemställan att storleken av tjänstebostad för småskollärlärinna måtte fastställas till två rum och kök om minst 60 kvadratmeter.

I betänkandet har redovisats resultatet av en av de sakkunniga verkställd undersökning rörande de mått, vissa statliga myndigheter ansett lämpligt att fastställa i fråga om storleken å sina tjänstebostäder.

Lärlönesakkunnigas förslag och uttalanden beträffande tjänstebostädernas storlek kunna sammanfattas sålunda:

a) Författningsbestämmelsen bör i första hand fastslå den golvyta, som tjänstebostad skall omfatta, och i andra hand giva besked om hur denna golvyta bör vara disponerad.

b) Tjänstebostad för ordinarie folkskollärare bör fastställas att omfatta en sammanlagd golvyta av omkring 90 kvadratmeter, lämpligt fördelad på minst tre rum och kök.

c) Tjänstebostad för annan lärare än ordinarie folkskollärare bör fastställas att omfatta en sammanlagd golvyta av omkring 55 kvadratmeter, lämpligt fördelad på två rum och kök.

d) De sakkunniga säga sig förutsätta, att tjänstebostad, som uppföres efter nya boställsordningens ikraftträdande, icke gives mindre golvyta än angivna 90 respektive 55 kvadratmeter.

e) Under vissa förutsättningar bör såsom tjänstebostad för ordinarie folkskollärare, som är ensamstående, kunna tills vidare godkännas mindre bostad än under b) sägs, dock minst av den storlek, varom förmåles under c).

f) Erforderliga undantagsbestämmelser för redan befintliga (enligt de sakkunnigas terminologi »äldre») tjänstebostäder böra meddelas. Härvid böra tills vidare såsom tjänstebostäder generellt godkännas bostad för ordinarie kvinnlig folkskollärare, om den har en sammanlagd golvyta av omkring 65 kvadratmeter, och bostad för icke-ordinarie folkskollärare eller för småskollärare, biträdande lärare och lärare vid mindre folkskola, om den har en sammanlagd golvyta av omkring 45 kvadratmeter. Annan än nu nämnd äldre tjänstebostad med för liten golvyta bör kunna godkännas tills vidare genom särskilt beslut av skolöverstyrelsen. I samtliga fall böra undantagsbestämmelserna givas på visst sätt begränsad giltighetstid.

Till stöd för förslaget om författningsbestämmelsens omredigering till att i första hand fastställa golvytan och i andra hand giva besked om hur golvytan bör vara disponerad ha de sakkunniga anført, att de ansett denna anordning riktigare och ägnad att skapa större rättvisa tjänstebostadsinnehavarna emellan, eftersom antalet rum är i viss utsträckning oberoende av golvytans storlek, så att ett större antal rum ej behöver innebära större utrymme, och det enligt de sakkunnigas mening bör vara en bostad av visst utrymme som tillförsäkras läraren.

Vid behandlingen av frågan om storleken av tjänstebostad för ordinarie folkskollärare ha de sakkunniga till en början framhållit följande allmänna synpunkter på spörsmålet.

Tjänstebostäderna för folkskolans lärare äro till allra största delen belägna på den egentliga landsbygden. På landet föreligger emellertid av olika anledningar behov av relativt stora bostäder. I verkligheten äro också bostäderna på landsbygden regelmässigt större än bostäderna i städer och övriga tätorter. Tjänstemän, som ha sin stationeringsort på landsbygden, förses ock ofta med större bostäder än som skulle tillkommit dem, om de varit stationerade i städer eller samhällen. Folkskolans lärare kunna därför icke sägas intaga någon särställning, om för deras tjänstebostäder fastställes en något större golvyta än som kan anses normal för motsvarande bostäder i städer och övriga tätorter.

Det finnes en obestridlig strävan hos landsbygdens lärare att söka erhålla platser i städer och andra tätorter. Detta förhållande är icke alltid till fördel för folkskoleväsendet i dess helhet, och i sådana fall bör denna tendens enligt de sakkunnigas uppfattning motverkas med lämpliga medel. Ett sådant medel är, förmena de sakkunniga, att man söker bereda landsbygdens lärare ökad trivsel genom rymligare bostäder än dem, som städernas lärare i allmänhet kunna förhyra.

I samband med dessa överväganden ha de sakkunniga också erinrat om ett uttalande av statsutskottet vid 1944 års riksdag i dess utlåtande nr 215, punkten 8: o), i anledning av Kungl. Maj:ts förslag om anslag till vissa byggnadsarbeten vid Folåsa skolhem. Kungl. Maj:ts förslag innebar, bland annat, anvisande av medel till uppförande av en lärarbostad vid skolhemmet. Bostadens golvyta hade ursprungligen föreslagits till 106 kvadratmeter men föreslogs av Kungl. Maj:t minskad till omkring 85 kvadratmeter.

Sedan utskottet erinrat om att folkskollärares tjänstebostad enligt gällande boställsordning skulle innehålla minst tre rum med en sammanlagd golvyta av omkring 90 kvadratmeter, uttalade utskottet såsom sin mening, att mindre tjänstebostäder än nämnda boställsordning tilläte i allmänhet icke borde byggas för lärarpersonal. I anledning av vad utskottet sålunda uttalat, föreslog utskottet en höjning av det av Kungl. Maj:t äskade anslaget med så stort belopp, som kunde beräknas motsvara den besparing, som skulle ha uppkommit vid en minskning av lärarbostadens golvyta från 105 till omkring 85 kvadratmeter. Under punkten 9: o) av samma utlåtande förklarade utskottet bland annat — under återopande av vad utskottet anfört under punkten 8: o) — sig icke kunna tillstyrka, att en till uppförande föreslagen lärarbostad vid Lövstahemmet minskades från 105 till omkring 85 kvadratmeter, och i anledning härav föreslog utskottet en mot den avstyrkta minskningen svarande höjning av det begärda anslagsbeloppet. Riksdagen gjorde statsutskottets uttalande till sitt och beviljade de av utskottet föreslagna högre anslagen.

Härefter ha de sakkunniga till stöd för sitt förslag om bibehållande av nuvarande bestämmelse om storlek å tjänstebostad för ordinarie folkskollärare anfört följande.

De sakkunniga anse giltiga skäl föreligga för att de ordinarie folkskollärares tjänstebostäder givas något större mått än som kan anses normalt för en bostad åt en stadsfamilj på ungefär motsvarande sociala nivå som folkskollärarna. De sakkunniga hålla före, att ur kostnadssynpunkt tillräckliga skäl ej föreligga för vidtagande av den av civila byggnadsutredningen föreslagna nedskärningen av bostadsutrymmet för folkskolans lärare. Beträffande den av civila byggnadsutredningen som ytterligare skäl för en golvyteminskning återopade kvalitativa förbättringen vilja de sakkunniga anföra, att enligt de sakkunnigas uppfattning de ordinarie folkskollärares tjänstebostäder icke äro av den storlek, att den kvalitativa förbättringen bör inverka på av byggnadsutredningen angivet sätt. En allmän minskning av golvytorna i förhållande till genomförda förbättringar och allt eftersom nya förbättringar komma att genomföras torde för övrigt enligt de sakkunnigas förmenande vara olämplig från bland annat befolkningspolitiska synpunkter.

Med hänsyn till det anförda och till riksdagens oförmälda uttalanden och beslut kunna de sakkunniga icke tillstyrka någon minskning av den golvyta, som för närvarande är bestämd för de ordinarie folkskollärares tjänstebostäder, d. v. s. »omkring 90 kvadratmeter». De sakkunniga vilja tillika uttala, att de sakkunniga härvid förutsätta, att tjänstebostad, som uppföres efter nya boställsordningens ikraftträdande, icke gives mindre golvyta än 90 kvadratmeter.

Från lärarhåll ha framkommit yrkanden om ökning av den föreskrivna golvytan i tjänstebostad för ordinarie folkskollärare. De sakkunniga kunna icke förorda en sådan ökning. Enligt de sakkunnigas mening uppfyller nämligen redan en bostad på 90 kvadratmeter de anspråk på större utrymme, som skäligen kunna framställas. Av den av de sakkunniga verkställda undersökningen av förhållandena i fråga om vissa statliga befattnings-

havares tjänstebostäder synes icke heller framgå, att folkskollärarna äro med nuvarande bestämmelser sämre ställda i fråga om tjänstebostads golvyta än flertalet statstjänstemän i närmast motsvarande tjänsteställning.

En föreskrift om 90 kvadratmeters golvyta i tjänstebostad för ordinarie folkskollärare är enligt de sakkunnigas uppfattning tillfredsställande ur ännu en synpunkt. Enligt gällande bestämmelser skall en tjänstebostad av angivet slag innehålla minst tre rum och kök. De sakkunniga anse sig icke kunna föreslå någon höjning av denna minimibestämmelse men vilja uttala, att det enligt de sakkunnigas mening är mycket önskvärt, om en folkskollärare kan beredas en tjänstebostad om åtminstone fyra rum och kök. En sådan bostad torde ock utan svårigheter kunna utvinnas på en golvyta av 90 kvadratmeter. En lämplig disposition av en sådan golvyta torde enligt de sakkunnigas uppfattning vara: ett stort vardagsrum och tre mindre rum, av vilka ett lämpligen torde kunna användas som arbetsrum åt läraren eller anvisas åt ett eventuellt anställt hembitråde. Med hänsyn till arten av det hemarbete, som lärartjänsten medför, är det av stor betydelse, om läraren kan beredas ett särskilt arbetsrum. Å andra sidan torde, när hembitråde finnes, ett av de mindre rummen behöva anvisas åt henne. De sakkunniga vilja påpeka, att enligt gällande boställsordning, vars bestämmelser i allmänhet äro direkt överflyttade från 1918 års boställsordning, i köket bör finnas utrymme för sovplats åt tjänarinna, där ej särskilt rum för ändamålet upplåtes. Det torde nu för tiden i de flesta fall vara omöjligt att erhålla hembitråde, som åtnöjes med sovplats i köket. Behöver man hembitråde — och detta behov måste förutsättas finnas i många folkskollärares familjer — måste därför i regel ett rum reserveras åt hembiträdet. Detta innebär ock, att man måste för detta ändamål avsätta större del av golvytan än vad man i gällande boställsordning räknat med.

När det gäller att avväga den lämpliga storleken å tjänstebostad för annan lärare än ordinarie folkskollärare — d. v. s. i regel tjänstebostad för småskollärlarinna — ha de sakkunniga först undersökt frågan om sådan tjänstebostad bör innehålla ett eller två rum. Med erinran om den bestämmelse i gällande boställsordning som säger att, om bostad, avsedd för ensamt boende lärarinna, har ett avskilt läge, skoldistriktet bör låta sig angeläget vara att genom särskilda åtgärder bereda lärarinnan trygghet i tjänstebostaden, ha de sakkunniga uttalat, att bästa sättet att bereda lärarinnan lindring i den psykiska påfrestning, som följer av ensligheten utan tvekan torde vara att det gives henne möjlighet att ha annan person — släkting eller hembitråde — boende hos sig. Enligt de sakkunnigas uppfattning vore emellertid denna möjlighet till annan persons sällskap eller hjälp med skäl efterlängtd även av många andra lärarinnor än de avskilt boende. Behovet av två rum framträder för övrigt enligt de sakkunnigas mening än tydligare, om tjänstebostad icke är avsedd för småskollärlarinna utan för extra ordinarie folkskollärare, då den kan bliva tagen i bruk av t. ex. en manlig lärare med familj. Slutligen ha de sakkunniga omförmålt, att den av de sakkunniga verkställda undersökningen beträffande vissa statliga befattningshavares tjänstebostäder utvisade, att många sådana befattningshavare i lönegrad 9 (samma lönegrad som ordinarie småskollärlarinna till hör) vore berättigade till tjänstebostäder om två rum och kök eller alter

nativt ett rum och kök och två rum och kök. Enligt vad de sakkunniga inhämtat vore dock praxis numera, att man för statliga befattningshavare aldrig byggde tjänstebostäder om ett rum och kök.

Till stöd för förslaget om utökning av golvytan i nu ifrågavarande tjänstebostäder från 45 till 55 kvadratmeter ha de sakkunniga anfört följande.

För en bostad om två rum och kök är en golvyta av 45 kvadratmeter enligt de sakkunnigas uppfattning icke tillräcklig. De sakkunnigas förslag om utökning av rumsantalet bör därför medföra ökning även av golvytan. Ett ytterligare skäl för en sådan ökning framkommer enligt de sakkunnigas mening vid en jämförelse med vad som för närvarande gäller i fråga om golvytan i ordinarie folkskollärares tjänstebostad. En ordinarie folkskollärare, även en kvinnlig sådan, skall enligt gällande regler tilldelas en tjänstebostad om tre rum och kök och omkring 90 kvadratmeter. Tjänstebostad för ordinarie småskolläarinna skall för närvarande innehålla ett rum och kök och omkring 45 kvadratmeter. De sakkunniga kunna icke finna detta vara en rättvis avvägning med hänsyn till proportionen mellan folk- och småskollärarnas tjänsteställningar och avlöningsförmåner.

Vid avvägandet av storleken av den ifrågasatta ökningen i golvyta ha de sakkunniga stannat för att föreslå en ökning från omkring 45 till omkring 55 kvadratmeter. Härvid ha de sakkunniga förutsatt, att tjänstebostad, som uppföres efter nya boställsordningens ikraftträdande, icke gives mindre golvyta än 55 kvadratmeter. En golvyta av sistnämnda storlek bör enligt de sakkunnigas uppfattning kunna utan svårigheter så disponeras, att den kommer att inrymma en bra och relativt rymlig bostad om två rum och kök. Förhållandet mellan golvytan i ordinarie folkskollärares tjänstebostad och i »annan lärares» tjänstebostad blir också härigenom mera tillfredsställande.

De småskollärarytor, som äro försedda med tjänstebostäder, äro i viss utsträckning gifta, och i ett stort antal fall äro dessa gifta småskollärarytor familjeförhållanden sådana, att lärarinnans tjänstebostad måste användas såsom familjebostad. En bostad om ett rum och kök med en golvyta av omkring 45 kvadratmeter torde enligt de sakkunnigas uppfattning svårligen kunna anses såsom lämplig familjebostad. Vidtagas de av de sakkunniga nu föreslagna ökningarna i fråga om golvyta och rumsantal i tjänstebostäderna för »annan lärare», erhåller man emellertid bostäder, som enligt de sakkunnigas mening kunna godtagas såsom familjebostäder.

Enligt de sakkunnigas förslag blir således huvudregeln, att åt en ordinarie folkskollärare skall anvisas en tjänstebostad med omkring 90 kvadratmeters golvyta, fördelad på minst tre rum och kök, samt åt annan lärare anvisas en tjänstebostad med omkring 55 kvadratmeters golvyta, fördelad på två rum och kök. Från denna huvudregel bör dock — även när det gäller nya tjänstebostäder — i ett fall undantag kunna göras. Härom anföra de sakkunniga i huvudsak följande.

De sakkunniga förutse, att fall kunna förekomma, då det torde synas skäligt att även en ordinarie folkskollärare skall vara skyldig åtnöjas med tjänstebostad av den mindre storleken. Om nämligen tjänstebostad skall tillhandahållas en ordinarie folkskollärare, som är ensamstående, och en

bostad om 90 kvadratmeter och tre rum och kök icke står till förfogande men det finnes en bostad om två rum och kök, bör enligt de sakkunnigas mening läraren vara skyldig att mottaga den mindre tjänstebostad, som står till förfogande. De sakkunniga föreslå, att en särskild bestämmelse om denna skyldighet intages i boställsordningen. Bestämmelsen bör ock innebära, att skoldistriktet i dessa fall har fullgjort sin skyldighet att tillhandahålla en tjänstebostad, som uppfyller boställsordningens krav, därest det tillhandahållit en sådan mindre tjänstebostad som läraren är skyldig att mottaga.

Grunden för en sådan skyldighet för ordinarie folkskollärare att åtnöjas med mindre tjänstebostad bör vara, att läraren presumeras icke ha behov av så stora utrymmen, som en folkskolläraryrbostad enligt huvudregeln skall omfatta. Av denna anledning bör skyldigheten aldrig åligga gift folkskollärare. Den bör ej heller åvila alla ogifta. Skyldigheten bör enligt de sakkunnigas uppfattning föreligga endast för lärare, som är *ensamstående*. Ogift lärare, som har närstående anförvanter boende hos sig, bör enligt de sakkunnigas mening i regel icke sägas vara ensamstående. Detsamma bör enligt de sakkunnigas mening gälla lärare, som har hushållerska.

Även för de fall, då tjänstebostadsfrågan ordnats på detta sätt genom en frivillig överenskommelse, bör gälla, att skoldistriktet fullgjort sin skyldighet att tillhandahålla en tjänstebostad, som uppfyller boställsordningens krav.

De sakkunnigas förenämnda förslag i fråga om tjänstebostädernas storlek avser principiellt alla slag av tjänstebostäder, såväl nya som äldre. Av flera skäl erfordras emellertid vissa undantagsbestämmelser för de äldre tjänstebostädernas del. Beträffande dessa undantag anför de sakkunniga bland annat följande.

Grunden till att de avsedda undantagsbestämmelserna böra givas är olika i olika fall. Å ena sidan finnas här nämligen sådana tjänstebostäder, som uppfylla tidigare eller närmast före den nya boställsordningens ikraftträdande gällande föreskrifter i fråga om golvytans storlek. Hit höra folkskollärrinnebostäderna med en golvyta av omkring 65 kvadratmeter, vilka varit reglementsenliga intill den 1 juli 1943, samt de tjänstebostäder för »annan lärare», som ha en golvyta av omkring 45 kvadratmeter och därför överensstämma med de nuvarande föreskrifterna i ämnet. För dessa två slag av tjänstebostäder bör enligt de sakkunnigas uppfattning givas ett stadgande, att de må utan prövning tills vidare avvika från de enligt nya boställsordningens huvudregel gällande föreskrifterna beträffande golvyta. Å andra sidan finnas ock en hel del tjänstebostäder, som aldrig uppfyllt gällande bestämmelser i fråga om golvytans storlek utan endast på grund av stadgande i övergångsbestämmelserna till boställsordningen ansetts såsom tjänliga tjänstebostäder. Ehuru de sakkunniga väl inse fördelen och önskvärdheten av att i den nya boställsordningen sättas bestämda minimimått i fråga om sagda storlek, anse de det dock ej möjligt att giva sådana föreskrifter, att alla dessa sistnämnda tjänstebostäder med för liten golvyta måste utdömas såsom tjänstebostäder. Enligt de sakkunnigas uppfattning böra därför undantagsbestämmelserna givas sådan räckvidd, att de må kunna omfatta även vissa av dessa tjänstebostäder. I detta fall böra de för små bostäderna dock ej bliva godkända omedelbart på grund av ett

stadgande i boställsordningen, utan möjlighet torde böra öppnas för skolöverstyrelsen att, om särskilda förhållanden anses därtill föranleda, på framställning av skoldistrikt giva dispens för sådan bostad från boställsordningens övriga bestämmelser om golvyta. Dispensen torde böra av skolöverstyrelsen givas viss tids giltighet, dock så att den alltid upphör, om sådan ovan omförd åtgärd vidtages med tjänstebostaden eller det hus, vari den är inrymd, att golvytan kan ökas till de föreskrivna måtten.

De sakkunniga göra till slut vissa uttalanden i två tolkningsspörsmål beträffande de föreslagna undantagsbestämmelserna för äldre tjänstebostäder. Det ena spørsmålet är, var man skall anse, att gränsen går mellan de undantagsfall, som böra vara godkända omedelbart på grund av stadgandet i boställsordningen, och de undantagsfall, för vilkas godkännande skulle fordras dispens av skolöverstyrelsen. Omedelbart på grund av stadgandet i boställsordningen böra enligt de sakkunnigas förslag godkännas dels folkskollärrinnebostäderna om två rum och kök med en sammanlagd golvyta av omkring 65 kvadratmeter och dels bostäder för »annan lärare» om ett rum och kök med en sammanlagd golvyta av omkring 45 kvadratmeter. Tolkningssvårigheten är här knuten till ordet »omkring». Enligt de sakkunnigas uppfattning bör detta ord här medgiva en avvikelse på ungefär 10 procent. Det andra tolkningsspörsmålet är, var skolöverstyrelsen skall sätta en lägsta gräns för dispensfallen. Denna gräns torde icke, uttala de sakkunniga, kunna bestämt fastställas utan torde böra variera från fall till fall. Den torde vara avhängig av flera omständigheter, framför allt dessa tre: tjänstebostadsinnehavarens personliga förhållanden, hur tjänstebostadens golvyta kan beräknas bliva disponerad under dispenstiden samt tjänstebostadens bekvämligheter och kvalitet i övrigt. Även om hänsyn tages till nämnda och eventuellt förekommande andra omständigheter, måste det dock, framhålla de sakkunniga, finnas en gräns, under vilken man aldrig bör få gå. Härom uttala de sakkunniga, att enligt deras mening dispens beträffande tjänstebostäderna för »annan lärare» bör givas ytterst sällan för bostäder med mindre golvyta än 40 kvadratmeter.

I sitt vid betänkandet fogade särskilda yttrande ha *folkskolans personalrepresentanter* anmält, att de hävdade att golvytan i tjänstebostad för »annan lärare» borde fastställas till 60 kvadratmeter, detta emedan enligt representanternas åsikt en fullgod familjebostad icke kunde rymmas inom en golvyta av 55 kvadratmeter.

I *yttrandena* ha vissa erinringar gjorts mot de sakkunnigas förslag i fråga om tjänstebostädernas storlek. *Byggnadsstyrelsen* har uttalat, att styrelsen, som i och för sig icke hade något att erinra mot en allmän höjning av utrymmesstandarden beträffande bostäder, icke funne tillräckliga skäl föreligga att här avsedda tjänstebostäder gäves större yta, än vad som för närvarande kunde betraktas som normalt för en tjänstebostad av denna storlek eller för en lägenhet om tre rum och kök i ett friliggande enfamiljshus på

landsbygden. Med hänsyn härtill funne styrelsen, att lägenhetsytan för närvarande borde sättas till 80 kvadratmeter för en lägenhet om tre rum och kök. *Länsstyrelsen i Östergötlands län* ifrågasätter, om icke en sänkning från 90 till 85 kvadratmeter borde övervägas med hänsyn till nu och säkerligen jämväl framdeles rådande höga byggnadskostnader och i allmänhet tillämpade normer för bostadsutrymmen. Å andra sidan föreslår *länsstyrelsen i Uppsala län*, att golvytan skall fastställas till omkring 100 kvadratmeter. Som grund härtill åberopas de sakkunnigas uttalande om önskvärdheten av att en folkskollärare beredes en tjänstebostad om åtminstone fyra rum och kök. Samma storlek föreslås av *länsstyrelsen i Hallands län*.

Beträffande storleken av tjänstebostad åt »annan lärare» ha fem länsstyrelser föreslagit större golvyta än enligt de sakkunnigas förslag. Fyra av dessa länsstyrelser ha föreslagit en golvyta av 60 kvadratmeter, medan den femte länsstyrelsen ansett 65 kvadratmeter mera tillfredsställande.

De sakkunnigas förslag i fråga om golvytorna i tjänstebostäderna innebär bibehållande av en golvyta av omkring 90 kvadratmeter i tjänstebostad för ordinarie folkskollärare och höjning från omkring 45 till omkring 55 kvadratmeter av golvytan i tjänstebostad för annan lärare. Gentemot det förstnämnda förslaget föreligga vissa avvikande åsikter i yttrandena. De sakkunniga ha emellertid i betänkanudet upptagit till behandling tidigare föreliggande yrkanden av enahanda innebörd som de nu i yttrandena gjorda men icke funnit sig kunna tillstyrka bifall till något av dessa yrkanden. För egen del biträder jag de sakkunnigas förslag i fråga om golvytan i tjänstebostad för ordinarie folkskollärare, vilket förslag synes mig väl avvägt ur skilda synpunkter.

Beträffande golvytan i tjänstebostad för annan lärare har såväl av lärarrepresentanterna som i vissa yttranden påyrkats fastställande av större golvyta än den av de sakkunniga föreslagna. För egen del har jag funnit, att övervägande skäl tala för en ökning av golvytans storlek till omkring 60 kvadratmeter.

Vad de sakkunniga i övrigt föreslagit och uttalat i fråga om tjänstebostads storlek föranleder ingen erinran från min sida.

Tjänstebostads bekvämligheter.

Med »bekvämligheter» förstå de sakkunniga i detta sammanhang vatten (medelst i bostaden indragen vattenledning), avlopp, elektriskt ljus, centraluppvärmning, badrum och vattenklosett. I denna betydelse använda de sakkunniga även uttrycket »de moderna bekvämligheterna». I vissa fall användes dessutom uttrycket »primärbekvämligheterna». De sakkunniga avse härmed bekvämligheterna vatten, avlopp och elektriskt ljus.

Gällande boställsordning — vars bestämmelser i detta hänseende äro lika-

lydande med 1918 års boställsordnings — innehåller ingen annan föreskrift om bekvämligheter än följande föreskrift om vatten: »I tjänstebostad eller dess närhet skall finnas tillgång till friskt och gott vatten i för tjänstinnehavarens hushåll tillräcklig mängd». Som av ordalydelsen framgår, innebär detta icke något krav på att tjänstebostad skall vara försedd med i bostaden indragen vattenledning.

Av de förut intagna statistiska uppgifterna framgår, att under vårterminen 1942 endast ungefär 7 procent av samtliga tjänstebostäder för lärare vid folk- och småskolor voro försedda med alla de moderna bekvämligheterna. I ungefär 27 procent av antalet tjänstebostäder funnos bekvämligheterna vatten, avlopp, elektriskt ljus och centralvärme, eventuellt någon därutöver men ej alla bekvämligheterna. Ungefär 31 procent av tjänstebostäderna voro försedda med »primärbekvämligheterna» vatten, avlopp och elektriskt ljus, medan i ungefär 35 procent av bostäderna dessa primärbekvämligheter saknades helt eller delvis.

Innan de sakkunniga ingått på spørsmålet om vilka krav man i en ny boställsordning borde uppställa i fråga om tjänstebostads bekvämligheter, ha de i betänkandet redovisat dels resultatet av en av dem företagen undersökning av de bestämmelser och den praxis i fråga om tjänstebostäders bekvämligheter, som gälla på vissa områden inom statsförvaltningen, dels ock inhämtade upplysningar om de fordringar i fråga om bekvämligheter, som egnahemsstyrelsen uppställer för beviljande av egnahemslån. Vidare ha de sakkunniga påpekat de möjligheter till bidrag till införande av bekvämligheter i vissa grupper av lägenheter på landsbygden, som finnas enligt kungörelsen den 22 juni 1939 (nr 465) om lantarbetarbostadslån och lantarbetarbostadsbidrag. De sakkunniga ha ock återgivit vissa uttalanden i 1940 års byggnadskostnads-sakkunnigas betänkande den 29 januari 1941 med utredning angående byggnadskostnaderna (stat. off. utr. 1941:4).

När det härefter gällt för lärarlönes-sakkunniga att framlägga förslag i fråga om bekvämligheterna i folk- och småskolläraernas tjänstebostäder, ha de sakkunniga med utgångspunkt från att hittills gällande boställsordningar icke innehållit några föreskrifter om bekvämligheter först framhållit vissa allmänna synpunkter på spørsmålet. De sakkunniga anföra:

Boställsordningen skall enligt de sakkunnigas uppfattning innehålla tvingande bestämmelser om huru tjänstebostäderna för folkskolans lärare skola vara beskaffade för att tillfredsställa de anspråk, som lärarna enligt de författningsgivande myndigheternas uppfattning skäligen böra ha rätt att ställa. Dessa anspråk böra icke vara mindre än de, som i allmänhet ställas på vanliga bostäder för personer i ungefär samma samhällsställning som folkskolans lärare inneha. Bostadsstandarden torde emellertid med all sannolikhet komma att fortsätta att stiga, åtminstone på landsbygden, där den ännu är betydligt lägre än i tätorterna. Den boställsordning, varom nu skall framläggas förslag, måste antagas bliva gällande under rätt lång tid. Med hänsyn härtill och till den med sannolikhet fortsatta standardhöj-

ningen bör enligt de sakkunnigas mening den nya boställsordningen upptaga bestämmelser i fråga om tjänstebostads bekvämligheter, som motsvara den standard man nu för tiden vid byggande av nya bostäder i allmänhet strävar efter att uppnå.

Lärlönesakkunnigas förslag till bestämmelser i fråga om bekvämligheter kunna i korthet angivas så:

1. Såsom huvudregel skall för såväl nya som äldre tjänstebostäder gälla, att varje tjänstebostad skall förses med bekvämligheterna vatten, avlopp, elektriskt ljus, vattenklosett, centraluppvärmning och badrum.

2. Ett för alla tjänstebostäder gällande undantag från huvudregeln bör medgivas. Om nämligen betydande svårigheter föreligga för tjänstebostads förseende med vatten, avlopp eller elektriskt ljus, bör skolöverstyrelsen kunna på framställning av skoldistriktet medgiva, att bostaden i avvaktan på svårigheternas övervinnande må sakna en eller flera av nämnda bekvämligheter. För tid, varunder tjänstebostad medgives sakna vatten, må den ock sakna badrum och vattenklosett men ej centraluppvärmning.

3. Äldre tjänstebostad måste tills vidare godkännas såsom tjänstebostad även om den skulle sakna alla de moderna bekvämligheterna. Vid den första om- eller tillbyggnad eller mera omfattande reparation, som sker efter den nya boställsordningens ikraftträdande, skall bostaden dock, såvitt möjlighet därtill föreligger, förses med alla de ifrågavarande bekvämligheterna. Underlåtes detta, trots att möjlighet därtill föreligger, får bostaden sedan icke i befintligt skick godkännas såsom tjänstebostad. Oberoende av när om- eller tillbyggnad eller mera omfattande reparation kommer att äga rum skall varje äldre tjänstebostad vara försedd med primärbekvämligheterna inom fem år från dagen för den nya boställsordningens ikraftträdande.

Beträffande tjänstebostädernas förseende med primärbekvämligheterna vatten, avlopp och elektriskt ljus ha de sakkunniga anført i huvudsak följande.

Tjänstebostad torde i regel kunna förses med vatten medelst i tjänstebostaden indragen vattenledning. Finnes ej allmän vattenledning på orten och kan ej genom självtryck vatten ändå inledas i tjänstebostad, bör enligt de sakkunnigas uppfattning vatten inledas i tjänstebostaden medelst en hydroforanläggning och ledningar från en brunn. Finnes i tjänstebostaden tillgång till elektrisk ström, bör hydroforanläggningen göras automatiskt verkande.

Avlopp från tjänstebostad torde ock i allmänhet kunna tillfredsställande ordnas.

Större svårigheter torde det i vissa trakter bereda att förse tjänstebostad med elektriskt ljus. Ännu finnas många kommuner, exempelvis på Gotland, som icke äro elektrifierade. I vissa skogstrakter kan det också på grund av de stora avstånden till närmaste med elektrisk belysning försedda plats vara stora ekonomiska svårigheter förknippade med införande av elektriskt ljus i en tjänstebostad. I vissa fall torde — på sätt som stundom sker vid domänverkets tjänstebostäder — de antydda svårigheterna kunna övervin-

nas genom att invid tjänstebostaden uppföres en vindmotor för ström-alstring. Svårigheterna att förse tjänstebostäderna med elektriskt ljus bliva emellertid med tiden allt mindre på grund av den utbyggnad av ledningsnätet, som alltfort pågår.

De svårigheter, som sålunda ibland kunna föreligga för tjänstebostads förseende med vatten, avlopp och elektriskt ljus, äro enligt de sakkunnigas mening icke större eller oftare förekommande, än att den nya boställsordningen bör upptaga såsom huvudregel, att de nämnda primärbekvämligheterna skola finnas i varje tjänstebostad.

Har innehavare av äldre tjänstebostad på egen bekostnad inlett elektriskt ljus i bostaden och för att erhålla elektrisk ström tecknat andelar i en distributionsförening, bör i och med ikraftträdandet av den nya boställsordningen skoldistriktet inträda såsom ansvarig för alla de förpliktelser, läraren måst ikläda sig för att erhålla den elektriska strömmen. Skoldistriktet bör på grund härav vara skyldigt att av läraren övertaga dennes andelar i distributionsföreningen.

Även om de sakkunniga således anse svårigheterna att förse tjänstebostad med vatten, avlopp och elektriskt ljus icke vara större än att huvudregeln bör vara, att primärbekvämligheterna skola finnas i varje tjänstebostad, förutse de sakkunniga, att de nämnda svårigheterna någon gång kunna vara så betydande, att det kan vara skäligt att tjänstebostad i avvaktan på svårigheternas undanröjande får sakna nämnda bekvämligheter eller någon av dem. Svårigheten att förse tjänstebostad med vatten kan bero på att bostaden är belägen på sådan berggrund, att vattenledningarnas nedläggande på frostfritt djup kan vara förenat med stora praktiska svårigheter och oproportionerligt stora kostnader. Svårighet att förse tjänstebostad med elektriskt ljus torde uteslutande bero på att trakten, där bostaden är belägen, icke är elektrifierad. Med hänsyn till möjligheten av antydda betydande svårigheter bör därför enligt de sakkunnigas uppfattning huvudregeln ej göras orygglig utan möjlighet öppnas för skolöverstyrelsen att efter framställning av skoldistrikt medgiva undantag. Avser medgivandet att tjänstebostad får sakna vatten (medelst i tjänstebostaden indragen vattenledning), måste dock tillses, att bostadsinnehavarens hushåll på annat sätt beredes tillgång till erforderligt vatten. Finnes friskt och gott vatten i tillräcklig mängd att hämta i brunn i tjänstebostadens omedelbara närhet, bör tjänstebostadsinnehavaren vara skyldig att åtnöjas därmed under den tid skolöverstyrelsens medgivande gäller. Finnes vatten ej att hämta i en brunn i tjänstebostadens omedelbara närhet, bör skoldistriktet vara skyldigt att ombesörja, att vatten på lämpligt sätt tillhandahålles.

I fråga om centraluppvärmning må här påpekas, att de sakkunnigas förslag innebär, att sådan tjänstebostad, som icke i egenskap av äldre tjänstebostad får sakna ifrågavarande bekvämlighet intill första om- eller tillbyggnad eller mera omfattande reparation, måste vara försedd med denna bekvämlighet, även om bostaden enligt särskilt medgivande får sakna vatten. Till stöd härför ha de sakkunniga åberopat, att enligt vad de inhämtat centraluppvärmning kan utan större svårigheter användas även om vatten medelst i bostaden indragen vattenledning ej finnes.

Vid behandlingen av frågan om centraluppvärmning ha de sakkunniga

även något berört vissa svårigheter, som kunna uppkomma, då flera tjänstebostäder äro belägna i samma hus. De sakkunniga ha härom anfört följande.

Äro flera tjänstebostäder belägna i samma hus, kunna de antingen ha gemensam centraluppvärmning eller ock var sin sådan, s. k. våningsvärmeledning. I förstnämnda fallet kunna irritationsmoment lätt uppkomma. Tjänstebostadsinnehavarna kunna t. ex. ha olika uppfattning om när eldningen i den gemensamma värmepannan skall börja eller sluta eller om hur riklig eller sparsam eldningen skall vara eller om hur ansvaret för eldningens ombesörjande skall fördelas. I sistnämnda hänseende kan t. ex. förekomma, att tjänstebostadsinnehavare anser sig icke skyldig att deltaga i ombesörjandet av och kostnaden för uppvärmningen av huset under jullovet, om han då är bortrest. För undvikande av tvister som de nämnda böra i boställsordningen ock intagas noggranna författningsbestämmelser om fördelning av ansvar och kostnad i fall, då gemensam centraluppvärmning förekommer.

Till stöd för kravet på tjänstebostads förseende med badrum ha de sakkunniga — efter återgivande av en skrivelse av 1940 års civila byggnadsutredning, vari utredningen bland annat förklarat sig hysa den uppfattningen, att tillgång till badrum, där så vore möjligt, borde beredas i alla familjebostäder — för egen del anfört i huvudsak följande.

De sakkunniga dela civila byggnadsutredningens uppfattning, att tillgång till badrum, där så är möjligt, bör beredas i alla familjebostäder. Då det synes de sakkunniga uppenbart, att vid den fullständiga omarbetning av boställsordningen, som nu verkställes, ändring även måste komma att ske i fråga om hyresavdragsbeloppen, bortfaller för de sakkunniga det skäl, som avhållit civila byggnadsutredningen från att föreslå införandet i boställsordningen av en bestämmelse om badrum. Enligt de sakkunnigas uppfattning bör man emellertid vid införandet av en sådan bestämmelse gå längre än civila byggnadsutredningen efter ordalagen i sin skrivelse synes vara benägen att göra. Enligt civila byggnadsutredningens uppfattning bör tillgång till badrum beredas i alla »familjebostäder». Då i fråga om tjänstebostäderna för folkskolans lärare alla bostäder, såväl de större som de mindre, kunna komma att tjäna som familjebostäder, vilja de sakkunniga föreslå, att bestämmelsen om badrum gives tillämpning å varje tjänstebostad för lärare vid folk- eller småskola, oberoende av om den är familjebostad eller ej. (Att ett från annan synpunkt berättigat undantag från denna generellt formulerade regel dock bör medgivas, kommer nedan att påpekas.) Uttrycket »tillgång till badrum» tyder ock på att civila byggnadsutredningen icke ansett, att varje tjänstebostad borde förses med eget badrum utan att ett badrum kunde vara gemensamt för flera tjänstebostäder. De sakkunniga vilja avråda från en bestämmelse, som kan medgiva en sådan tolkning. Systemet med ett för två eller flera tjänstebostäder gemensamt badrum torde enligt de sakkunnigas mening vara ägnat att framkalla irritation och tvister mellan tjänstebostadsinnehavarna. De sakkunniga anse, att systemet med särskilt badrum till varje tjänstebostad är väl värt den merkostnad, som därigenom uppkommer. Då skillnaden i merkostnad för ett badrum och för ett tvättrum ej heller är stor — den utgöres egentligen endast av kostnaden för badkaret — men fördelarna

med ett badrum enligt de sakkunnigas uppfattning äro mycket större än fördelarna med ett tvättrum, finna de sakkunniga det ej motiverat, att fordringarna sänkas till krav på endast tvättrum.

Sitt förslag om tjänstebostads förseende med vattenklosett motivera de sakkunniga sålunda:

Är tjänstebostad försedd med vatten och avlopp, torde inga mera betydande svårigheter förefinnas för inredande av vattenklosett i bostaden. Som ovan omförmäls har visserligen egnahemsstyrelsen uttalat sig mot inredande av vattenklosett i andra fall än där avloppsförhållandena äro fullt tillfredsställande. Enligt vad de sakkunniga inhämtat böra dock de anordningar för avlopp från vattenklosett, som numera finnas (t. ex. septiktank), kunna anses vara så tillfredsställande, att de sakkunniga icke på den grund behöva avhållas från att föreslå tjänstebostädernas förseende med vattenklosett. Ej heller torde kostnaderna för inredande av denna bekvämlighet vara så stora, att de böra inverka avhållande.

I fråga om undantaget för äldre tjänstebostäder ha de sakkunniga å ena sidan framhållit, att enligt vad de statistiska uppgifterna utvisade en mycket stor del av dessa tjänstebostäder saknade de flesta eller rent av alla moderna bekvämligheter och att det vore såväl praktiskt som ekonomiskt omöjligt att omedelbart förse denna mängd äldre tjänstebostäder med alla de moderna bekvämligheterna. Å andra sidan ha de sakkunniga betonat, att även alla dessa äldre tjänstebostäder i fråga om bekvämligheter uppfylla den nuvarande boställsordningens fordringar. Med utgångspunkt från det sistnämnda anse de sakkunniga, att äldre tjänstebostads avsaknad av bekvämligheter icke i och för sig bör medföra, att den efter den nya boställsordningens ikraftträdande utdömes såsom tjänstebostad. Den bör dock icke få godkännas såsom tjänstebostad hur länge som helst. Sker efter nämnda ikraftträdande om- eller tillbyggnad av hus, inrymande tjänstebostaden, eller mera omfattande reparation å sådant hus och kan bostaden därvid försees med de föreskrivna bekvämligheterna eller någon eller några av dem, bör bostaden ock försees därmed. Sker ej så, trots att möjlighet därtill finnes, bör tjänstebostaden därefter ej anses uppfylla boställsordningens krav i fråga om de bekvämligheter, med vilka bostaden kunnat försees. Det kan emellertid dröja många år efter nya boställsordningens ikraftträdande, innan angiven åtgärd vidtages. De sakkunniga säga sig icke anse skäligt, att äldre tjänstebostad skall under längre tid få sakna de viktigaste bekvämligheterna, de s. k. primärbekvämligheterna vatten, avlopp och elektriskt ljus. Därför föreslå de, att i boställsordningen intages en bestämmelse, att äldre tjänstebostad, som saknar primärbekvämligheterna eller någon av dem, skall inom viss tid, lämpligen fem år, från boställsordningens ikraftträdande vara försedd med samtliga primärbekvämligheter. Från denna bestämmelse bör dock enligt de sakkunnigas uppfattning göras ett undantag i vardera riktningen. Sker omförmäld ombyggnad, tillbyggnad eller reparation tidigare än fem år

från ikraftträdandet, bör tjänstebostaden redan vid omförmälda åtgärds vidtagande förses med primärbekvämligheterna. Å andra sidan bör tjänstebostad få sakna dessa bekvämligheter även efter femårstidens utgång, om — på sätt ovan är sagt — skolöverstyrelsens medgivande därtill lämnats.

De sakkunnigas förslag har föranlett vissa erinringar i remissyttrandena. Sålunda har *byggnadsstyrelsen* uttalat, att enligt styrelsens mening we-anläggning ej bör tillåtas på ort, där ordnade avloppsförhållanden saknas, med mindre förslag till reningsanläggning underställts sakkunnig hälsovårdsmyndighet och anläggningen av denna besiktigats och godkänts, innan den tages i bruk. *Länsstyrelsen i Gävleborgs län* har också betonat, att vattenklosett bör inredas endast i de fall, då avloppsförhållandena äro fullt tillfredsställande. *Länsstyrelsen i Älvsborgs län* har ansett, att bekvämligheterna badrum och vattenklosett icke böra vara obligatoriska i andra fall, än där anslutning till ett avloppssystem utan oskäligen kostnad kan ske. I fråga om badrum har *länsstyrelsen i Malmöhus län* uttalat, att det med hänsyn till de mycket stora kostnader, som komme att uppstå för statsverket, kunde ifrågasättas, om icke föreskriften exempelvis om badrumsanläggning borde kunna utgå.

Länsstyrelserna i Kalmar län och *i Göteborgs och Bohus län* ha ifrågasatt, om icke den allmänna dispensrätten lämpligen borde anförtros åt en lokal myndighet, t. ex. länsstyrelsen, i stället för åt skolöverstyrelsen. *Länsstyrelsen i Västerbottens län* har uttalat, att dispens beträffande införande av primärbekvämligheterna borde kunna medgivas även på grund av ekonomiska svårigheter.

Beträffande äldre tjänstebostäders förseende med bekvämligheter har *länsstyrelsen i Hallands län* ifrågasatt en bestämd övergångstid även för andra bekvämligheter än primärbekvämligheterna, medan *länsstyrelsen i Värmlands län* och *svenska landskommunernas förbund* som sin åsikt uttalat, att den föreslagna femårstiden för primärbekvämligheternas införande vore alltför kort.

Avsaknaden av bestämmelser om vilka bekvämligheter lärarna skola ha rätt att kräva i sina tjänstebostäder har onekligen varit en brist i den nuvarande boställsordningen. Jag delar därför de sakkunnigas uppfattning, att dylika bestämmelser böra intagas i den nya boställsordningen.

Olika meningar kunna helt naturligt göra sig gällande, när det gäller frågan om huru många av de moderna bekvämligheterna, som skola obligatoriskt kunna fordras i folk- och småskollärarnas tjänstebostäder. För egen del anser jag, att de sakkunniga anfört fullt tillfredsställande skäl för sitt huvudförslag, att varje tjänstebostad skall förses med alla de moderna bekvämligheterna. Särskilt med hänsyn till den fortsatta höjning av bostadsstandarden i allmänhet, som kan förutses för landsbygdens del,

synes det mig icke tillfredsställande att nu fastställa en huvudregel med lägre krav. Som de sakkunniga ock anført, erfordras emellertid vissa möjligheter till undantag från en sådan huvudregel. De sakkunnigas förslag till undantagsbestämmelser synas mig väl avvägda med hänsyn till såväl skoldistriktens som lärarnas berättigade intressen. Dock torde möjligen den föreslagna femårsfristen för primärbekvämligheternas införande kunna komma att visa sig för kort på grund av förhållanden, varöfver skoldistriktet ej kunna råda. Skulle så bliva förhållandet, torde frågan om en eventuell förlängning av fristen få upptagas vid en senare tidpunkt.

Bränsle och bränsleersättning.

Enligt 6 § gällande boställsordning för lärare vid folk- och småskolor skall med tjänstebostad följa ved eller annat för uppvärmning av bostaden lämpligt bränsle till lärarens husbehov. Läraren äger erhålla veden upphuggen och framforslad till samt inlagd i den till bostaden hörande vedboden. Vedens sönderhuggning skall ombesörjas av läraren. I 9 § 2 punkten föreskrives vidare, att lärare skall vinnlägga sig om sparsamhet i användningen av honom tilldelat bränsle samt att lärare icke får avyttra eller från tjänstebostad bortföra bränsle, som åtföljer bostaden. Ersättning för bränslet beredes skoldistriktet därigenom, att de i 38 § folkskolans avlöningsreglemente angivna hyresavdragsbeloppen utmätts så, att de beräknats innefatta både egentlig hyra och ersättning för bränsle.

Lärlönesakkunniga föreslå, att i den nya boställsordningen icke skall införas någon bestämmelse om att bränsle skall medfölja tjänstebostad.

Till stöd för sitt förslag anföra de sakkunniga i huvudsak följande.

Systemet med fritt bränsle har såväl fördelar som nackdelar. För systemet talar bland annat följande. Då skoldistrikt genom centrala uppköp stundom torde ha möjlighet att erhålla bränslet billigare än den enskilde läraren torde kunna, kan bostadens uppvärmning förbilligas genom att bränslet tillhandahålles av skoldistriktet. Om flera lärare bebo ett tjänstebostadshus med centraluppvärmning, innebär systemet med fritt bränsle färre irritationsmoment än ett system, där lärarna gemensamt skola skaffa bränsle för eldning av värmepannan. Slutligen medför systemet med fritt bränsle, att ett skoldistrikt, som tillhandahåller en tjänstebostad som är dålig och svår att uppvärma, självt får stå för den på grund av bostadens dåliga beskaffenhet ökade uppvärmningskostnaden, vilket bör göra skoldistriktet mera villigt att försätta tjänstebostaden i bättre skick.

Mot systemet med fritt bränsle talar bland annat, att detta system icke medger fritt konsumtionsval. Bränsleförbrukaren bestämmer varken bränslets art, beskaffenhet, kvalitet eller kvantitet. En annan nackdel med systemet utgör svårigheten för skolstyrelserna att i varje särskilt fall avgöra, hur mycket bränsle som bör medfölja tjänstebostad. Denna fråga har varit föremål för regeringsrättens prövning i ett par fall. I praxis torde man för närvarande många gånger godtaga regeringsrättens beslut i de nämnda fallen såsom anvisningar beträffande den erforderliga bränsle-

mängden. Skall systemet bibehållas, torde emellertid böra övervägas, om icke lämpligast vore, att i boställsordningen angåves, hur mycket bränsle som borde tillhandahållas i de särskilda fallen. — Mot systemet talar även, att det från ekonomiska synpunkter icke är lämpligt med fritt bränsle. Det inbjuder nämligen ej till sparsamhet med bränslet. — Slutligen må framhållas, att, såvitt de sakkunniga kunnat utröna, folkskolans lärare äro de enda, åt vilka tillhandahålles bränsle till tjänstebostäderna.

Vid ett övervägande av frågan, om det nuvarande systemet bör bibehållas eller ersättas med ett annat, är att märka, att två av systemets fördelar icke med nödvändighet behöva gå förlorade i ett annat system. Irritationsmomenten i samband med en gemensam centraluppvärmning kunna till största delen elimineras, om för dylikt fall delaktigheten i arbete och kostnad i författningsväg noggrant regleras. Skoldistriktets särskilda intresse av att tillhandahålla tjänstebostäder, som äro bra ombonade och lätta att uppvärma, kan ock bibehållas, om nämligen föreskrift gives om nedsättning av hyresavdraget för en tjänstebostad, som är särskilt svår att uppvärma.

Med hänsyn till det i nästföregående stycke anförda kunna de sakkunniga icke finna det nuvarande systemets fördelar överväga dess nackdelar. Dessutom kunna de sakkunniga ej finna det motiverat, att folkskolans lärare även i fortsättningen skola intaga en särställning i nu ifrågavarande hänseende. På grund härav föreslå de sakkunniga, att i nya boställsordningen icke införas någon bestämmelse om att bränsle skall medfölja tjänstebostad. Folkskolans lärare bliva härigenom likställda med statens befattningshavare och med lärarna vid de högre kommunala skolorna. Vidare föreslå de sakkunniga, att hyresavdragen omräknas till att endast innefatta egentlig hyra för tjänstebostaden samt att i boställsordningen intagas bestämmelser i de i nästföregående stycke angivna avseenden.

I *remissyttrandena* har icke rests invändning mot de sakkunnigas förslag i vidare mån, än att *några folkskolinspektörer* från skilda delar av landet samt *länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län* ansett övervägande skäl tala för ett bibehållande av skoldistriktets skyldighet att tillhandahålla bränsle. Vidare har *länsstyrelsen i Gotlands län*, som icke haft något att erinra mot att det fria bränslet borttages, ifrågasatt, om icke genom en särskild övergångsbestämmelse de lärare, som hittills haft och allt framgent ha sin tjänstebostad inrymd i skolhus, borde, därest de så önskade och därom inom viss tid efter ikraftträdandet gjorde anmälan, bibehållas vid sin rätt till bränsle enligt 6 § i gällande boställsordning.

Lärlönesakkunniga ha i sitt förslag till ny boställsordning intagit vissa bestämmelser om fördelning av bränslekostnaderna för det fall, att tjänstebostad är försedd med centraluppvärmning och värmeledningssystemet omfattar jämväl andra lokaler. Mot de föreslagna bestämmelserna ha vissa erinringar gjorts i *remissyttrandena*, varjämte viss opposition mot förslaget väckts inom ett av lärarförbunden. Jag torde med anledning härav få något närmare beröra även denna fråga i detta sammanhang.

De av lärlönesakkunniga föreslagna bestämmelserna finnas intagna i 18 § av deras förslag till boställsordning. Paragrafen har följande lydelse.

18 §.

1 mom. Är tjänstebostad försedd med centraluppvärmning och omfattar värmeledningssystemet jämväl annan kommunen tillhörig lokal än tjänstebostad men icke lokal, som ej tillhör kommunen, åligger det skoldistriktet att ombesörja uppvärmningen.

Bostadsinnehavaren är skyldig att kvartalsvis i efterskott lämna skoldistriktet ersättning för uppvärmningen av tjänstebostaden. Denna ersättning skall utgöra så stor del av skoldistriktets kostnad för det i värmeledningssystemet använda bränslet, beräknad efter självkostnadspris, som tjänstebostadens volym utgör av hela den uppvärmda volymen.

2 mom. Är tjänstebostad försedd med centraluppvärmning och omfattar värmeledningssystemet jämväl annan tjänstebostad eller andra tjänstebostäder men icke andra lokaler än dessa bostäder, äro bostadsinnehavarna gemensamt ansvariga för uppvärmningens ombesörjande och bränslekostnaden. Varje bostadsinnehavare bär därvid så stor del av ansvaret, som volymen av hans tjänstebostad utgör av summan av de till värmeledningssystemet anslutna tjänstebostädernas volymer.

Om någon av bostadsinnehavarna så påfordrar, är dock skoldistriktet skyldigt att anskaffa bränsle och ombesörja uppvärmningen av i första stycket avsedda tjänstebostäder. Bostadsinnehavarna äro i så fall skyldiga att kvartalsvis i efterskott bereda skoldistriktet ersättning för dess självkostnader för uppvärmningens ombesörjande och för det använda bränslet. Beträffande ersättningsskyldighetens fördelning mellan bostadsinnehavarna skall gälla vad i första stycket stadgas i fråga om fördelningen av där avsett ansvar.

De sakkunniga ha till stöd för sitt förslag anfört i huvudsak följande.

1 mom. avser det fall, att värmeledningssystemet omfattar en eller flera tjänstebostäder samt dessutom annan kommunen tillhörig lokal, t. ex. skollokal. För detta fall ha de sakkunniga ansett skäligt, att det alltid ålägges skoldistriktet skyldighet att ombesörja uppvärmningen. För kostnaderna för detta ombesörjande bör skoldistriktet icke äga utfå någon gottgörelse av tjänstebostadsinnehavare, då distriktet ändå måste ombesörja uppvärmning av den lokal, som jämte tjänstebostaden eller tjänstebostäderna omfattas av värmeledningssystemet. Däremot bör tjänstebostadsinnehavare betala sin andel i bränslekostnaderna.

2 mom. avser det fall, då värmeledningssystemet omfattar två eller flera tjänstebostäder men icke några andra lokaler. Huvudregeln bör enligt de sakkunnigas mening i detta fall vara, att tjänstebostadsinnehavarna gemensamt skola vara ansvariga för uppvärmningens ombesörjande och bränslekostnaderna. Med hänsyn till intresset av att i möjligaste mån undvika oenighet mellan tjänstebostadsinnehavarna i fråga om uppvärmningen och kostnaderna därför, bör huvudregeln emellertid kompletteras med två andra regler. För det första bör enligt de sakkunnigas uppfattning införas den föreskriften, att om någon av bostadsinnehavarna så påfordrar, skoldistriktet skall vara skyldigt att anskaffa bränsle och ombesörja uppvärmningen. Denna skyldighet för skoldistriktet skall alltså inträda, så snart någon av bostadsinnehavarna det begär, oberoende av de meningar i frågan, som hysas av de andra bostadsinnehavarna. I detta fall skall skoldistriktet dock äga rätt att av tjänstebostadsinnehavarna kräva ersättning för sina självkostnader i anledning av uppvärmningens ombesörjande samt

dessutom helt naturligt för sina kostnader för bränslet. — Den andra kompletterande bestämmelse, som bör meddelas, avser fördelningen tjänstebostadsinnehavarna emellan av ansvar och kostnader för uppvärmningen. Ansvaret fördelas enligt de sakkunnigas uppfattning mest rättvist, om till fördelningsgrund väljes tjänstebostädernas volymer.

Som omnämnts ha vissa erinringar mot de sakkunnigas förslag i denna del gjorts i remissyttrandena. Sålunda har *byggnadsstyrelsen* uttalat, att sista stycket i andra momentet borde utgå, enär det enligt byggnadsstyrelsens mening icke funnes anledning att frångå det vid tjänstebostäder allmänt brukliga systemet, att boställshavarna gemensamt skola ombesörja eldning. *Länsstyrelsen i Älvsborgs län* har föreslagit, att bestämmelserna i första momentets andra stycke skola ändras därhän, att ersättningen för uppvärmningen kommer att innefatta jämväl ersättning för arbetet därmed, detta för att man icke skall särskilt gynna dem, vars tjänstebostad har ett med annan kommunen tillhörig lokal gemensamt värmelednings-system. Slutligen har *länsstyrelsen i Örebro län* förklarat, att den icke kunde dela de sakkunnigas uppfattning, att den rättvisaste fördelningen vore den som skedde efter volymerna. Enligt länsstyrelsens mening borde ersättningen utgå i form av särskilt avdrag å lönen, bränsleavdrag, fastställt efter Ortsgrupp och bostadens storlek.

I en den 13 september 1946 dagtecknad skrift har *styrelsen för Sveriges folkskolläraryrkeförbund* — på uppdrag av förbundets kongress år 1946 — framställt vissa önskemål beträffande den nya boställsordningen. Önskemålen avse i huvudsak vissa ändringar av 18 § av lärarlönesakkunnigas förslag till boställsordning. Förbundsstyrelsen har bland annat anfört och hemställt följande.

I fråga om värmekostnaderna vore förbundsstyrelsen i princip med på det framlagda förslaget men ansåge, att vissa ändringar i förslaget vore nödvändiga med hänsyn till att det stora flertalet av de nu befintliga tjänstebostäderna vore dåligt värmeisolerade och därför krävde or normalt stor bränsleåtgång för uppvärmningen. Det vore icke rättvist, att tjänstebostadsinnehavaren skulle betala denna brist, varför enligt styrelsens mening bestämmelser borde införas i boställsordningen, varigenom lärarna befriades från den merutgift, som uppvärmningen av en dåligt ombonad tjänstebostad skulle förorsaka. De sakkunniga hade föreslagit hyresnedsättning i de fall, där bostaden vore dåligt värmeisolerad. Svårigheten att påvisa bristande värmeisolering och skoldistriktens ovilja att medgiva hyresnedsättning gjorde, att den av de sakkunniga föreslagna hyresnedsättningen icke på tillfredsställande sätt kunde reglera bränslekostnaderna.

Enligt styrelsens mening borde bestämmelserna i första momentet andra stycket av den föreslagna 18 § så ändras, att bostadsinnehavaren bleve skyldig att för varje kubikmeter uppvärmd bostadsvolym ävensom för tillhandahållet varmvatten lämna skoldistriktet ersättning med av Kungl. Maj:tt varje år fastställda belopp, motsvarande den beräknade bränslekostnaden. Dessutom borde stadgas, att vid beräkning av tjänstebostadens

volym hänsyn icke finge tagas till den del av golvytan, som i en bostad för ordinarie folkskollärare överstege 100 kvadratmeter och i bostad för annan lärare 60 kvadratmeter eller till rumshöjd överstigande 2,7 meter. Till stöd för dessa förslag anfördes bland annat, att enligt styrelsens mening volymeräkning vid fördelning av bränslekostnaderna aldrig kunde förekomma, då tjänstebostad hade värmesystem gemensamt med annan kommunen tillhörig lokal, d. v. s. i regel skollokal. Med hänsyn till bland annat skollokalens större takhöjd och till att skollokalen behövde vädras mycket mer än bostaden, vore skollokalen mera värmekrävande än bostaden. Tjänstebostadsinnehavaren skulle därför enligt styrelsens mening få betala större del av kostnaderna än som rätteligen borde belöpa på honom. Detsamma gällde kostnaderna för varmvatten, därest även varmvattenberedningen vore gemensam.

Styrelsen föresloge också ändring av bestämmelsen i andra momentet andra stycket av den ifrågavarande paragrafen. I likhet med de sakkunniga ansåge styrelsen, att, om någon av bostadsinnehavarna så påfordrade, skoldistriktet skulle vara skyldigt att anskaffa bränsle och ombesörja uppvärmningen. Men beträffande ersättningen borde enligt styrelsens mening stadgas, att bostadsinnehavarna skulle vara skyldiga att erlægga den ersättning, som föreskrevs i första momentet, ökad med ett av Kungl. Maj:t fastställt belopp motsvarande kostnaderna för uppvärmningens ombesörjande. Orsaken till detta ändringsförslag vore, att enligt styrelsens mening systemet med kostnadsfördelning efter den uppvärmda rumsvolymen icke heller i detta fall alltid vore att föredra. Möjlighet borde finnas för läraren att lämna ersättning enligt styrelsens förslag.

Slutligen föresloge styrelsen, att till den ifrågavarande paragrafen skulle fogas ett tredje moment, avseende alla andra tjänstebostäder än dem, som avsåges i 1 och 2 mom. I det tredje momentet borde stadgas att, om tjänstebostad av vissa angivna orsaker kunde beräknas draga onormalt stor uppvärmningskostnad, skoldistriktet skulle, om bostadsinnehavaren så påfordrade, anskaffa erforderligt bränsle, och bostadsinnehavaren skulle i så fall vara skyldig att erlægga den ersättning som i första momentet föreskrevs. I de fall, då bränslet för bostadens uppvärmning icke lämpligen kunde skiljas från det bränsle, som förbrukades i bostadsinnehavarens hushåll, skulle skoldistriktet, om ej annat överenskomts mellan distriktet och läraren, tillhandahålla jämväl sistnämnda bränsle, för vilket bostadsinnehavaren skulle ha att erlægga ersättning med av Kungl. Maj:t fastställt belopp.

Departement-
schefen.

Lärlönesakkunniga ha föreslagit, att i nya boställsordningen icke skall införas någon bestämmelse om att bränsle skall medfölja tjänstebostad. Härigenom kommer folk- och småskolläraernas särställning i detta hänseende att upphöra. Remissmyndigheterna ha på några få undantag när icke framställt någon erinran mot förslaget. För egen del anser jag, att de sakkunniga framlagt bärande skäl för sitt förslag, och är därför beredd att förorda detsamma.

Borttages det s. k. fria bränslet, får varje tjänstebostadsinnehavare själv anskaffa bränsle och ombesörja uppvärmningen av sin bostad. Är tjänstebostad försedd med centraluppvärmning och omfattar värmeledningssystemet

met jämväl annan lokal eller andra lokaler, kan gemensamt ansvar för uppvärmningens ombesörjande och bekostande icke undvikas. Fördelningen av detta ansvar kan lätt giva upphov till irritationsmoment av olika slag. För att i möjligaste mån eliminera riskerna härför ha de sakkunniga föreslagit, att för de fall, då värmeledningssystemet omfattar flera kommunen tillhöriga lokaler men icke lokaler, som ej tillhöra kommunen, delaktigheten i arbete och kostnad skall i författningsväg noggrant regleras. De sakkunnigas författningsförslag i ämnet — intaget i 18 § av förslaget till ny boställsordning — har emellertid mött kritik från flera håll. För egen del finner jag förslaget i huvudsak lämpligt avvägt ur olika synpunkter och ägnat att åstadkomma den önskade rättvisan i fördelningen av bränslekostnaderna. Byggnadsstyrelsen och länsstyrelsen i Älvsborgs län ha föreslagit vissa skärpningar av bestämmelserna. Å andra sidan har styrelsen för Sveriges folkskolläraryrkeförbund — under motivering att de av de sakkunniga föreslagna bestämmelserna skulle medföra, att läraren ibland finge betala oskäligt stor del av de gemensamma bränslekostnaderna — hemställt om fastställande av helt andra grunder för beräkningen av lärarens kostnadsandel. Enligt förbundsstyrelsens förslag skulle tjänstebostadsinnehavaren gälda ersättning enligt vissa av Kungl. Maj:t för varje år fastställda belopp för den beräknade bränslekostnaden för varje kubikmeter uppvärmd rumsvolym. Dessutom föreslår förbundsstyrelsen att samma beräkningssätt skall tillämpas för varje annan tjänstebostad, som är för stor eller för kall eller har olämpliga uppvärmningsanordningar. Det sistnämnda förslaget innebär i verkligheten ett bibehållande av nu gällande system, vilket än tydligare framgår av det samtidigt av förbundsstyrelsen föreslagna stadgandet, att skoldistriktet i vissa fall skall hålla tjänstebostadsinnehavare även med bränsle till hushållet samt att bostadsinnehavaren i så fall skall därför betala ersättning med ett av Kungl. Maj:t fastställt belopp.

Vad angår de föreslagna skärpningarna av bestämmelserna, är jag icke beredd att förorda desamma. Ej heller har vad styrelsen för Sveriges folkskolläraryrkeförbund anfört övertygat mig om behovet av ändrade beräkningsgrunder mer än i ett avseende. Det synes mig lämpligt, att de sakkunnigas förslag kompletteras med en bestämmelse om att vid beräkning av tjänstebostads volym hänsyn icke får tagas till större golvyta än 100 respektive 65 kvadratmeter eller till rumshöjd överstigande 3,0 meter.

Ersättning för tjänstebostad (Hysesavdrag).

Gällande bestämmelser om ersättning för tjänstebostad återfinnas i 38 § folkskolans avlöningsreglemente den 30 juni 1942 (nr 619). Paragrafen har följande lydelse.

1 mom. För tjänstebostad jämte bränsle skall lärare månadsvis i efterskott lämna ersättning genom avdrag å avlöningen eller genom kontant

inbetalning, i den mån utgående avlöningsbelopp ej förslår till avdraget (*hyresavdrag*).

2 mom. Hyresavdraget skall, där ej annat följer av tredje och fjärde styckena här nedan, för olika hyresgrupper utgå med följande belopp, för redovisningsår räknat:

För tjänstebostad innehållande	Hyresgrupp								
	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX
	Kronor								
1 rum och kök	330	414	498	582	666	750	834	918	1 002
2 rum och kök	492	624	756	888	1 020	1 152	1 284	1 416	1 548
3 rum och kök	660	834	1 008	1 182	1 356	1 530	1 704	1 878	2 052

Fördelningen å nämnda nio hyresgrupper av de orter, där lärarna äro stationerade, fastställes av Kungl. Maj:t på grundval av utredning rörande de för orterna gällande hyreskostnaderna.

Innehåller tjänstebostad större antal rum än boställsordningen föreskriver, skall lärare icke på grund härav vidkännas högre hyresavdrag än eljest.

Uppfyller tjänstebostaden i väsentliga avseenden icke fordringarna i boställsordningen, skall skolstyrelsen nedsätta hyresavdraget med skäligt belopp.

Hyresavdragsbeloppen äro desamma som i 1937 års avlöningsreglemente (sv. förf. saml. nr 868, § 14), om därtill lägges den år 1941 i anledning av de stegrade bränsleprisen beslutade särskilda bränsleersättningen av 24 kronor för år och eldstad. Beträffande de överväganden, som ligga till grund för hyresavdragsbeloppens fixerande, torde få hänvisas till 1936 års lärarlönesakkunnigas betänkande den 27 november 1936 (stat. off. utr. 1936: 48) s. 63—67 samt till prop. 1937: 270, s. 31—33 och 35, och till prop. 1941: 175, s. 4—12.

I de år 1937 fastställda hyresavdragen ingick ersättning för bränsle till ett uppskattat belopp av 40 kronor för år och eldstad. Den egentliga hyran för tjänstebostad beräknades alltså till följande belopp.

För tjänstebostad innehållande	Hyresgrupp								
	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX
	Kronor								
1 rum och kök	202	286	370	454	538	622	706	790	874
2 rum och kök	300	432	564	696	828	960	1 092	1 224	1 356
3 rum och kök	404	578	752	926	1 100	1 274	1 448	1 622	1 796

Lärarlönesakkunniga föreslå, att tjänstebostäderna för bestämmande av hyresavdrag skola indelas i klasser med hänsyn till beskaffenheten och att skilda hyresavdragsbelopp skola fastställas för de särskilda klasserna. Nya

tjänstebostäder skola enligt förslaget indelas i två klasser, A och B, och äldre tjänstebostäder i tre klasser, A, B och C. Klassificering bör ske vid syn. För de äldre tjänstebostädernas del bör den ske vid en särskild klassificeringssyn, som måste hållas innan de nya bestämmelserna om hyresavdrag, graderade med hänsyn till klassindelningen, kunna vinna tillämpning. Ny tjänstebostad bör i regel klassificeras vid den avsyning, som bör äga rum sedan tjänstebostaden färdigställts. Utöver variationen med hänsyn till olika klasser böra hyresavdragen liksom hittills helt naturligt variera med hänsyn till bostädernas rumsantal. Nedsättning av det i författning fastställda hyresavdraget skall icke få ske utom i två särskilt angivna undantagsfall. Nedsättning med skäligt belopp bör nämligen ske, dels om tjänstebostads golvyta är väsentligt mindre än vad i boställsordningen föreskrives, och dels om upplåten tjänstebostad på grund av sin beskaffenhet är svår att uppvärma.

Hyresavdragen böra vidare enligt de sakkunnigas uppfattning alltfort utgå med i författning fastställda, generella belopp, varierande med hänsyn till olika hyresgrupper. Bestämmelsen om hyresavdragsbeloppen bör dock överflyttas från folkskolans avlöningsreglemente till den nya boställsordningen. De sakkunniga ha framfört de allmänna synpunkter, som enligt de sakkunnigas uppfattning böra vara vägledande vid bestämmandet av hyresavdragsbeloppens storlek. Däremot ha de sakkunniga av olika orsaker funnit sig icke böra föreslå någon hyresreglering nu, ej ens en provisorisk reglering. I stället ha de sakkunniga föreslagit, att de nuvarande hyresavdragsbeloppen — alltfort inbegripande bränsleersättning — få gälla intill den dag, då en ny dyrortsgradering och en allmän lönereglering genomföras.

Då gällande boställsordning icke kräver, att tjänstebostad skall vara försedd med någon av de moderna bekvämligheterna, innebär den nuvarande regleringen av hyresavdragen å ena sidan, att tjänstebostadsinnehavare icke kan fordra nedsättning av hyresavdraget på den grund att hans bostad saknar en eller flera, eventuellt alla bekvämligheter, och å andra sidan, att skoldistrikt icke kan genom förhöjt hyresavdrag utfå någon ersättning av tjänstebostadsinnehavare för kostnader, som nedläggas på tjänstebostads förseende med bekvämligheter. Med utgångspunkt från att tjänstebostäderna, särskilt de äldre, även efter den nya boställsordningens ikraftträdande komma att vara av växlande kvalitet och beskaffenhet — beroende främst på de undantag från respektive huvudregler i fråga om golvyta och bekvämligheter, som de sakkunniga ansett erforderligt att föreslå — ha de sakkunniga till stöd för förslaget om klassindelning i och för bestämmande av hyresavdrag anfört i huvudsak följande.

De sakkunniga kunna icke finna det tillfredsställande, att — såsom för närvarande gäller — hyran skall vara oberoende av tjänstebostädernas väx-

lande beskaffenhet. Från tjänstebostadsinnehavarnas sida måste det synas orättvist, att samma hyra skall betalas av en lärare med en tjänstebostad utan någon bekvämlighet och av en lärare med en tjänstebostad, som är försedd med alla moderna bekvämligheter. Vidare måste systemet med lika hyra för bostäder av högst växlande beskaffenhet såsom ovan framhållits vara ägnat att hämma skoldistriktens intresse av bostadsförbättringar.

Sina förslag i fråga om klassindelningen utveckla de sakkunniga närmare på följande sätt.

De sakkunniga vilja föreslå, att tjänstebostäderna för *bestämmande av hyresavdrag* indelas i klasser, och att skilda hyresavdragsbelopp fastställas för de särskilda klasserna. *Nya tjänstebostäder* böra enligt de sakkunnigas uppfattning indelas i två klasser. Till följd av den kontroll, som i statsbidragsärendena kommer att utövas över dessa bostäders utförande, kunna de alla förutsättas bli sådana, att de i fråga om t. ex. golvytans disponerande och bostadens inredning uppfylla berättigade krav. Växlande kvalitet hos nya tjänstebostäder kommer därför huvudsakligen att bero på bostädernas bekvämligheter. Till den högsta klassen, lämpligen benämnd klass A, torde böra hänföras tjänstebostad som är försedd med alla de moderna bekvämligheterna. Tjänstebostad, som på grund av betydande svårigheter icke kunnat förses med alla bekvämligheterna, bör hänföras till den lägre klassen, lämpligen benämnd B. Emellertid anse de sakkunniga, att även tjänstebostad som saknar bekvämligheten elektriskt ljus må kunna hänföras till klass A, om den nämligen till sin allmänna beskaffenhet göres mera utmärkt än eljest är vanligt eller ock förses med särskilda anordningar och bostadens allmänt utmärkta beskaffenhet eller de särskilda anordningarna kunna anses kompensera frånvaron av den ifrågavarande bekvämligheten. Med hänsyn till den standardisering beträffande nya tjänstebostäder, som måste förutses bli en följd av bland annat systemet med statsbidrag till byggnadskostnaderna, torde dock någon compensation för frånvaron av bekvämligheter icke kunna tänkas annat än i undantagsfall.

De gemensamma kraven på alla nya tjänstebostäder bli enligt de sakkunnigas förslag mycket betydande. Skillnaden mellan tjänstebostäder av klass A och tjänstebostäder av klass B blir därför icke så stor. Med anledning härav bör skillnaden mellan hyresavdragen för de båda klasserna enligt de sakkunnigas uppfattning vara relativt liten.

Äldre tjänstebostäder, som ju i fråga om såväl allmän beskaffenhet som bekvämligheter komma att förete större skiljaktigheter än de nya tjänstebostäderna, böra enligt de sakkunnigas uppfattning indelas i tre klasser. Dessa böra lämpligen benämnas A, B och C. Då enligt de sakkunnigas mening vissa minimikrav alltid måste ställas på de äldre tjänstebostäderna — vilket kan förutses medföra, att vissa av de nuvarande tjänstebostäderna icke efter nya boställsordningens ikraftträdande kunna godkännas såsom tjänstebostäder — är det i detta fall nödvändigt, att villkor uppställas även för tillhörighet till klass C. Till klass A bör hänföras tjänstebostad, som är av god beskaffenhet och försedd med samtliga moderna bekvämligheter. Till denna klass bör emellertid enligt de sakkunnigas uppfattning även hänföras tjänstebostad som är försedd med bekvämligheterna vatten, avlopp och centraluppvärmning samt minst en av bekvämligheterna elektriskt ljus, badrum och vattenklosett, om nämligen tjänstebostaden genom sin allmänt utmärkta beskaffenhet eller på grund av särskilda anordningar anses böra

hänföras till klass A. När det gäller en äldre tjänstebostad kan en sådan kompensation för frånvaron av någon bekvämlighet lättare tänkas förekomma än i fråga om en ny tjänstebostad. I äldre tjänstebostäder äro t. ex. utrymmena ofta mycket olika, till såväl storlek som disposition. Påpekas kan ock, att till en äldre tjänstebostad ibland kan höra en trädgård av sådant värde, att den måste anses med rätta kunna medverka till tjänstebostadens placering i högre klass. Till klass B hänföres tjänstebostad, som antingen är av någorlunda god beskaffenhet och försedd med samtliga moderna bekvämligheter eller ock är av god beskaffenhet men saknar högst två av ifrågavarande bekvämligheter, dock ej vatten och avlopp. Sistnämnda begränsning av de tjänstebostäder, som skola hänföras till klass B, är abhängig av de sakkunnigas uppfattning, att vatten och avlopp äro så primära bekvämligheter, att en tjänstebostad, som saknar dem, ej bör kunna hänföras till högre klass än den lägsta. Till klass C slutligen bör hänföras sådan tjänstebostad av god eller någorlunda god beskaffenhet, som icke enligt vad i det föregående sagts skall hänföras till klass A eller klass B. Tjänstebostäder, som icke ens kunna hänföras till klass C, böra alltså falla utanför de fastställda klasserna, d. v. s. ej längre godtagas såsom tjänstebostäder.

Med anledning av den klassindelning av äldre tjänstebostäder, som sålunda föreslagits, anse de sakkunniga, att i fråga om hyresavdragen för dessa tjänstebostäder bör gälla detsamma som förut sagts om hyresavdragen för nya tjänstebostäder, nämligen att skillnaden mellan hyresavdragen för tjänstebostäder av klass A och för tjänstebostäder av klass B icke bör vara så stor. Däremot bör hyresavdragen för tjänstebostäder av klass C vara betydligt lägre än hyresavdragen för tjänstebostäder av klass B.

Då klassindelningen på detta sätt till stor del gjorts beroende av tjänstebostads »beskaffenhet», bör genom en särskild bestämmelse föreskrivas, att på klassindelningen ej må inverka bostadens »tillfälliga beskaffenhet i underhållshänsende». I detta fall innefattas i stället i begreppet »beskaffenhet» huvudsakligen tjänstebostadens rumshöjd, lämpligheten av golvytans fördelning och rummens förbindelse med varandra samt de inre anordningarna eller inredningen.

Den föreslagna klassindelningen bör medföra, att, sedan en tjänstebostad hänförts till viss klass, hyran bör utan vidare undersökning av bostadens beskaffenhet utgå med det för den ifrågavarande klassen fastställda beloppet. Eftersom det främst är förefintligheten eller frånvaron av de olika bekvämligheterna, som bestämmer till vilken klass en tjänstebostad skall höra, bör avsaknad av någon eller några bekvämligheter eventuellt medföra, att bostaden hänföres till lägre klass, men aldrig medföra nedsättning av det fastställda hyresavdraget för den klass till vilken bostaden hänföres. Emellertid bör enligt de sakkunnigas uppfattning skälig nedsättning av det fastställda hyresavdraget verkställas i två fall, nämligen dels om tjänstebostads golvyta är väsentligt mindre än vad i boställsordningen föreskrives, och dels om upplåten tjänstebostad på grund av sin beskaffenhet är svår att uppvärma. Den sistnämnda möjligheten till nedsättning bör enligt de sakkunnigas uppfattning finnas för att skoldistriktens intresse av tjänstebostädernas tillbörliga ombonande icke skall bortfalla i samband med att systemet med det fria bränslet borttages. Beträffande det förstnämnda undantaget från huvudregeln ha de sakkunniga anfört följande.

Vid redogörelse för huru tjänstebostäderna enligt de sakkunnigas uppfattning böra klassindelas har intet sagts om tjänstebostads golvyta. Detta beror på att golvytan enligt de sakkunnigas mening icke bör inverka på klassindelningen. Om tjänstebostads golvyta är väsentligt mindre än den enligt boställsordningen skall vara, bör detta i stället medföra skyldighet för skolstyrelsen att med skäligt belopp nedsätta det hyresavdrag, som är fastställt för den klass till vilken tjänstebostaden hänförs. När en tjänstebostads golvyta skall anses vara väsentligt mindre än den enligt boställsordningen skall vara, kan enligt de sakkunnigas uppfattning ej angivas i bestämda mått. Vid bedömandet av denna fråga bör man emellertid utgå från de exakta måtten av respektive 90, 65, 55 och 45 kvadratmeter. De sakkunniga vilja ock anföra att, om exempelvis en tjänstebostad för ordinarie folkskollärare har en golvyta av endast 75 kvadratmeter, är detta enligt de sakkunnigas uppfattning en väsentlig avvikelse. Hyresavdraget för en sådan tjänstebostad skall därför nedsättas med skäligt belopp.

Som förut nämnts ha de sakkunniga icke framlagt förslag till nya hyresavdragsbelopp. De ha emellertid i betänkandet redogjort för de allmänna synpunkter, som enligt de sakkunnigas uppfattning böra vara vägledande vid utmätandet av dessa belopp. I detta hänseende ha de sakkunniga anført följande.

Tjänstebostad skall i ett bruttolönesystem principiellt icke vara en avlöningsförmån. Skulle så bliva förhållandet, motverkas nämligen ett av ändamålen med ett med noggranna föreskrifter försedd avlöningsreglemente och ett för statsbidrag stadgat villkor, sådant som det för folkskolans lärarlöner uppställda, att avlöningen skall utgå i enlighet med vad därom stadgats. Med avlöningsreglementets noggranna bestämmelser och det omfördälda statsbidragsvillkoret avses nämligen, bland annat, att såvitt möjligt åstadkomma garantier för rättvisa befattningshavarna emellan. För att så skall ske, skulle tydligen fordras, att befattningshavarens, i detta fall lärarens, avlöningsförmåner icke få röna inverkan av om tjänstebostad tillhandahålles eller ej. Sådan inverkan undvikes emellertid endast, om läraren får för anvisad tjänstebostad betala lika stor hyra, som han i fria hyresmarknaden — om sådan finnes eller funnes — skulle få giva för en likvärdig hyresbostad på orten. Från angivna synpunkter skulle alltså för varje tjänstebostad hyresavdraget fastställas till ett belopp, motsvarande den hyra som bostaden kan beräknas skola ha betingat om den uthyrts i fria marknaden. En anpassning av hyrorna för tjänstebostäderna efter hyresnivån på orten måste också vara naturlig med hänsyn till att dyrortsgraderingen av lönerna till stor del beror på att hyrorna äro olika höga på olika orter.

Vid hyressättningen av tjänstebostäderna för folkskolans lärare måste emellertid — såsom ock torde ske vid hyressättningen av tjänstebostäder för statliga befattningshavare — hänsyn även tagas till den bundenhet och eventuell den olägenhet, som uppkommer för läraren därigenom, att han icke får själv med hänsyn till sina personliga förhållanden välja bostad och plats för densamma. Till följd av denna bundenhet för bostadsinnehavaren måste nämligen tjänstebostaden anses vara något mindre värd än eljest jämbördiga lägenheter i fria marknaden. Det mindre värdet äger tjänstebostaden alltså just för att den är tjänstebostad. Då hyran enligt den ovan

uppställda huvudregeln principiellt skall utgöra tjänstebostadens hyresvärde, följer av det sagda, att hyresavdragen för tjänstebostäderna böra fastställas till något lägre belopp än de, till vilka de enligt huvudregeln bort fastställas.

Dessa av de sakkunniga framförda allmänna synpunkter giva närmast vid handen, att det lämpligaste vore att även i fråga om folk- och småskollärarnas tjänstebostäder övergå till det eljest allmänt tillämpade systemet med individuell hyressättning. Efter en undersökning av vad som tidigare vid skilda tillfällen yttrats i denna fråga ha de sakkunniga dock stannat för att föreslå bibehållande av det hittillsvarande systemet med i författning fastställda, generella belopp, varierande med hänsyn till olika hyresgrupper. De sakkunniga ha emellertid i detta sammanhang uttalat, att detta av speciella omständigheter föranledda sätt för hyrornas reglering icke bör försätta lärarna i annan ställning än de skolat intaga, om det naturligare sättet med individuell värdering tillämpats. Fördenskull böra såväl hyresavdragen som orternas fördelning på olika hyresgrupper kunna ändras under löpande löneruleringsperiod.

Till slut torde här få återgivas de överväganden, som föranlett de sakkunniga att icke nu framlägga förslag till nya hyresavdragsbelopp. De sakkunniga ha i detta hänseende anfört följande.

De hyresavdragsbelopp, som för närvarande gälla enligt 38 § folkskolans avlöningsreglemente, äro — om hänsyn ej tages till den förhöjning på grund av stegrade bränslekostnader, som vidtogs år 1941 — beräknade på grundval av de hyresvärden, som framkommit vid 1933 års hyresräkning. Dessa värden kunna enligt de sakkunnigas uppfattning icke läggas till grund för en verklig hyresreglering år 1945. Med större berättigande skulle man kunna utgå från de hyresvärden, som framkommit vid den år 1939 verkställda hyresräkningen. Även dessa, för sex år sedan gällande värden äro emellertid enligt de sakkunnigas mening icke ägnade att vara representativa uttryck för det år 1945 rådande hyresläget. Reella siffervärden för detta hyresläge givas däremot vid den hyresräkning, som har verkställts under hösten 1945. De vid denna hyresräkning framkommande värdena komma emellertid enligt upplysning, som de sakkunniga erhållit, icke att kunna vara uträknade förrän tidigast omkring den 1 januari 1947. Skall en hyresreglering därför verkställas av de sakkunniga, måste den enligt de sakkunnigas uppfattning grundas på de vid hyresräkningen år 1939 erhållna värdena. Av skäl som anförts måste de sakkunniga emellertid betrakta en sådan hyresreglering såsom icke tillfredsställande.

Vid införandet år 1937 av de i författning fastställda hyresavdragen för tjänstebostäderna för folkskolans lärare graderades hyresavdragen med hänsyn till stationeringsorternas fördelning å nio hyresgrupper. Man utgick alltså från att hyresgrupperna borde vara lika många som dyrortsgrupperna. I sitt nyligen avgivna betänkande (stat. off. utr. 1945: 32) har dyrortskommittén föreslagit, att antalet ortsgupper i dyrortshänseende inskränkes till fem. Då ett sådant förslag framlagts, anse de sakkunniga det icke lämpligt att nu föreslå en hyresreglering — ej ens provisorisk — med bibehållande av det nuvarande antalet hyresgrupper. Om dyrortskomit-

téns förslag genomföres, synes det nämligen lämpligt att också antalet hyresgrupper bestämmas till fem. De sakkunniga ha ock övertvägt, huruvida ej antalet hyresgrupper borde än ytterligare inskränkas. Eftersom det emellertid är hyreskostnaderna, som vid dyrortsgrupperingen ha den största spännvidden, kommer, om antalet hyresgrupper göres lika stort som antalet dyrortsgrupper, hyresgrupperingen troligen att i regel på ett naturligt sätt ansluta sig till dyrortsgrupperingen, vilket enligt de sakkunnigas mening är en fördel. En större begränsning av antalet hyresgrupper än antalet dyrortsgrupper torde därför icke böra ske.

Emellertid förefaller det, som om det nuvarande systemet med nio hyresgrupper numera icke motsvarade de verkliga förhållandena på hyresmarknaden. Det skulle alltså kunna ifrågasättas, om icke redan nu borde genomföras en provisorisk begränsning av hyresgruppernas antal till fem. En sådan genomgripande åtgärd bör dock icke vidtagas, med mindre samtidigt en allmän översyn sker av de olika orternas placering i hyresgrupper. Det behöves knappast betvivlas, att den nuvarande hyresgruppsplaceringen på många håll icke är riktig. Icke heller den gruppering, som skulle kunna göras på grundval av materialet från 1939 års hyresräkning, blir enligt de sakkunnigas uppfattning riktig. Förhållandena ha på åtskilliga håll ändrats sedan 1939. Dessutom skulle en sådan översyn kunna få icke lämpliga återverkningar beträffande den gällande dyrortsgrupperingen. Troligen skulle nämligen en ändring av en Orts hyresgrupp föra med sig ändring av ortens dyrortsgrupp och hela den nuvarande dyrortsgrupperingen skulle därigenom allvarligt rubbas, vilket naturligtvis icke är önskvärt i det nuvarande läget. Om en ändring av antalet hyresgrupper sker, måste detta enligt de sakkunnigas uppfattning få till resultat, att hyresavdragen höjas på åtskilliga orter. Om icke orten samtidigt placeras i högre dyrortsgrupp, skulle ändringen av antalet hyresgrupper mindre väl överensstämma med den sedan 1942 proklamerade och förda löne- och prispolitiken.

Av skäl som nu angivits förefaller det de sakkunniga även oriktigt att med utgående från t. ex. materialet från 1939 års hyresräkning höja hyresavdragsbeloppen utan att samtidigt undersöka orternas placering i hyresgrupper. Skälen mot en dylik översyn ha dock redan angivits.

På grund av vad de sakkunniga sålunda anført, finna de sakkunniga det i nuvarande läge riktigast att — om en reglering av hyresavdragen skall ske — regleringen göres provisorisk med utgångspunkt från de gällande beloppen i 38 § folkskolans avlöningsreglemente. Regleringen kommer då endast att innebära, att den del av de nuvarande avdragen, som beräknats utgöra bränsleersättning, borttages och att avdragen sedan graderas efter den av de sakkunniga föreslagna klassindelningen av tjänstebostäderna.

De sakkunniga ha emellertid funnit sig icke böra föreslå ens en provisorisk reglering av hyresavdragen nu. Skälen härför äro följande. Bestämmelser om hyresavdrag, graderade med hänsyn till den föreslagna klassindelningen av tjänstebostäderna, kunna visserligen meddelas redan nu men ej tillämpas, förrän tjänstebostäderna klassificerats. För verkställandet av klassificeringssyner å samtliga för närvarande befintliga tjänstebostäder torde emellertid enligt de sakkunnigas uppfattning erfordras ungefär ett års tid. De sakkunniga ha utgått från att budgetåret 1946/47 bör anslås härtill. Först den 1 juli 1947 skulle alltså de nya, med hänsyn till klassindelningen graderade hyresavdragen kunna tillämpas. En redan nu verkställd provisorisk reglering av hyresavdragsbeloppen, sådan som den i näst-

föregående stycke ifrågasatta, kan således icke verkställas med beaktande av klassindelningen. Den skulle därför endast komma att bestå i en revision av hyresavdragsbeloppen med hänsyn till upphörandet av rätten till fritt bränsle. Enligt vad de sakkunniga erfarit är det emellertid troligt, att en ny dyrortsgradering och en allmän löneroglering komma att genomföras från och med den 1 juli 1947. Genomföras dessa, erfordras dock enligt de sakkunnigas mening helt nya beräkningar för fastställandet av hyresavdragen för folkskolans lärares tjänstebostäder. Med hänsyn härtill och till att en sådan provisorisk hyresavdragsreglering, som de sakkunniga ovan skisserat, icke bör verkställas om det ej är nödvändigt, finna de sakkunniga sig icke böra föreslå någon hyresavdragsreglering nu. De sakkunniga vilja i stället föreslå, att de nuvarande hyresavdragsbeloppen — alltfört inbegripande bränsleersättning — få gälla intill den dag, då en ny dyrortsgradering och en allmän löneroglering genomföras.

I *remissyttrandena* har förslaget om att tjänstebostäderna skola indelas i klasser icke mött någon invändning. Beträffande förslagets utförande har emellertid *länsstyrelsen i Uppsala län* uttalat, att det borde tagas under övrigående, huruvida icke ur rättvisesynpunkt det föreslagna antalet klasser borde utökas till 4 eller 5 med hänsyn till de betydande avvikelser från huvudregeln, som skolöverstyrelsen skulle kunna medgiva, samt *länsstyrelsen i Skaraborgs län* uttalat, att enligt länsstyrelsens uppfattning mera detaljerade föreskrifter rörande klassindelningen erfordrades än dem, som de sakkunniga föreslagit.

Mot de av de sakkunniga framlagda allmänna synpunkterna på frågan om bestämmandet av själva hyresavdragsbeloppen ha åter vissa erinringar gjorts. Sålunda finner *byggnadsstyrelsen* det tveksamt — med hänsyn till folkskolläraernas speciella arbetsförhållanden — om man beträffande dessa tjänstebostäder bör generellt tillämpa den av de sakkunniga uttalade regeln, att en tjänstebostad på grund av den bundenhet den medför för bostadsinnehavaren bör anses något mindre värd än jämförlig bostad i fria marknaden. *Statens bostadsnämnd* har framhållit, bland annat, att den av de sakkunniga uttalade regeln icke stode i god överensstämmelse varken med gällande bestämmelser om beräkning av ersättning för tjänstebostäder, upplåttna till statliga befattningshavare, eller med tillämpningen av dessa bestämmelser. Enligt bostadsnämndens mening kunde man icke generellt göra gällande, att en tjänstebostad hade ett mindre värde just för att den vore tjänstebostad. *Statskontoret* anför bland annat följande.

Det bör även enligt statskontorets mening vara av vikt att fasthålla vid den av de sakkunniga angivna principen, att läraren bör i huvudsak betala lika stor hyra, som han i fria hyresmarknaden — om sådan finnes — skulle fått giva för en likvärdig bostad å orten. Om hyran sättes lägre skulle detta medföra, att läraren finge en förtäckt löneförmån, vilket måste stå i strid med avlöningsreglementets principer. Orättvisorna med en dylik hyresavvägning bliva särskilt påtagliga ifråga om folkskolans lärare, vilka äro spridda över hela landet och kunna tjänstgöra i närliggande skolor, av vilka den ena kan vara förenad med tjänstebostad, medan vid den andra

med hänsyn till förefintlig hyresmarknad sådan bostad icke finnes. I ett dylikt fall skulle, om man icke fasthölle vid principen, läraren vid förstnämnda skola erhålla en bostad, vars motsvarighet hans kollega i den närliggande skolan icke kunde hyra för ett belopp, motsvarande hyresavdraget. Det torde med hänsyn härtill framstå som angeläget, att spørgsmålet om storleken och beskaffenheten av folk- och småskollärarnas tjänstebostäder ses mot bakgrunden av vad en befattningshavare i dessa lärares löneställning normalt kan av sina löneförmåner avsätta för bostad, som anskaffas i den fria hyresmarknaden.

I detta sammanhang tillåter sig statskontoret erinra, att frågan om hyresättning för statliga tjänstebostäder varit föremål för prövning av 1942 års riksdag i samband med anvisandet av medel för ett bostadshus för postverkets räkning i Krylbo. Härvid framhöll dåvarande chefen för kommunikationsdepartementet (prop. 153 s. 6) bland annat, att en tillämpning av lägre hyror för bostäder i statens fastigheter än de å orten eljest förekommande hyror skulle innebära en indirekt löneförmån för de statstjänstemän, som erhålla tillfälle att hyra i dylika fastigheter. På grund av här angivna förhållanden förutsatte departementschefen en hyresättning, vilken så nära som möjligt anslöte sig till den rådande hyresnivån för jämförliga bostäder på orten. I den mån genom en sådan hyresättning avkastningen å bostadsfastigheten icke komme att motsvara minst sex procent av byggnadskostnaden, borde i besparingssyfte övervägas sänkning av byggnadens allmänna standard.

Departementschefen.

Vad de sakkunniga föreslagit i fråga om klassindelning av tjänstebostäderna för bestämmande av hyresavdragen synes mig vara mycket lämpligt och ägnat att borttaga vissa nu förekommande orättvisor. De föreslagna bestämmelserna synas mig väl avvägda även i sina detaljer.

Jag delar de sakkunnigas uppfattning, att någon reglering av hyresavdragsbeloppen icke bör ske nu. Denna fråga torde först framdeles böra upptagas till behandling. I anledning härav anser jag det ej heller lämpligt att nu taga ställning till de allmänna synpunkter på frågan om hyresavdragsbeloppens utmätande, som de sakkunniga anfört.

Syn.

Bestämmelser om syn finnas för närvarande i 10 § av boställsordningen.

Vid ett genomförande av de sakkunnigas förslag, att alla tjänstebostäder skola klassificeras, blir det erforderligt med en utbyggnad av syneinstitutet, så att detta kommer att omfatta två olika slag av syneförrättningar, lämpligen benämnda *klassificeringssyn* och *underhållssyn*.

Klassificeringssyn.

Innan de nya bestämmelserna om hyresavdrag kunna vinna tillämpning, måste samtliga tjänstebostäder klassificeras. Då för närvarande finnas något mer än 14 000 tjänstebostäder, måste klassificeringen av dessa taga en rätt betydande tid.

De sakkunniga föreslå, att den första, grundläggande klassificeringen skall i varje inspektionsområde utföras av en synenämnd, i vilken statens

vederbörande folkskolinspektör skall vara ordförande och som dessutom skall bestå av två av länsstyrelsen utsedda personer, varav den ene bör vara byggnadssakkunnig och den andre i allmänna värv betrodd. Synen bör förrättas i närvaro av representant för skolstyrelsen samt vederbörande tjänstebostadsinnehavare eller ombud för denne. Vid klassificeringen skall beträffande varje tjänstebostad fastställas om bostaden kan godkännas såsom tjänstebostad enligt boställsordningens krav och — därest detta kan ske — till vilken klass tjänstebostaden skall hänföras. Viktigt är därvid att observera, att vid klassificeringen icke skall tagas hänsyn till bostadens tillfälliga beskaffenhet i underhållshänseende. Synenämndens beslut om klassificering bör snarast delgivas skoldistriktet och tjänstebostadsinnehavaren. Därest någon av dessa eller båda icke äro nöjda med beslutet, bör besvär få anföras hos länsstyrelsen inom 30 dagar efter det vederbörande fått del av beslutet. Över länsstyrelsens utslag i fråga om tjänstebostads klassificering bör klagan icke få föras.

Den första, allmänna klassificeringen genom synenämnder måste medföra vissa kostnader. De sakkunniga — som anse att staten bör stå för dessa kostnader — ha härom anfört följande.

En klassificering av samtliga befintliga tjänstebostäder enligt det förslag, som här framförts, måste medföra en del kostnader. Sålunda måste resekostnads- och traktamentsersättning utgå till synenämndens tre ledamöter. Folkskolinspektören bör åtnjuta ersättning enligt samma rese- och traktamentsklass, som gäller för honom vid resor i tjänsten, d. v. s. klass II C. De övriga två ledamöterna av synenämnden böra enligt de sakkunnigas uppfattning åtnjuta ersättning enligt rese- och traktamentsklass II D. Vidare torde särskild ersättning i form av arvode, lämpligen fastställt till 15 kronor per dag, böra utgå till de av länsstyrelsen utsedda ledamöterna. En rätt betydande kostnad torde ock uppkomma därigenom, att folkskolinspektören måste antagas bliva i behov av tjänstledighet från sin inspektörsbefattning under någon del av det ifrågavarande budgetåret. I vad kostnaderna beröra folkskolinspektören böra desamma belasta folkskolinspektionens anslag. De sakkunniga anse sig icke kunna uppskatta övriga kostnader för klassificeringen till lägre belopp än 25 kronor för varje klassificerad lägenhet, eller för de nuvarande cirka 14 000 tjänstebostäderna ungefär 350 000 kronor. För budgetåret 1946/47 bör därför på riksstaten uppföras ett anslag å sistnämnda belopp till klassificering av tjänstebostäder för folkskolans lärare. Då grunderna för ersättningarna till synenämndens ledamöter torde kunna exakt angivas, torde anslaget böra upptagas som ett förslagsanslag.

Klassificering måste emellertid ske även efter den första, allmänna klassificeringens slut. Vid senare tidpunkt måste klassificeras tjänstebostäder, som först senare anskaffas ävensom sådana vid den allmänna klassificeringen befintliga bostäder, som då antingen icke godkänts som tjänstebostäder eller ock godkänts men hänförts till lägre klass än klass A och som sedan förbättrats i så betydande omfattning, att en omklassificering är motiverad.

Enligt de sakkunnigas uppfattning är det icke erforderligt med särskild synenämnd för sådan klassificering, som sker efter den allmänna klassificeringens avslutande. De sakkunniga föreslå, att sådan klassificering anförtros åt folkskolinspektören ensam. Folkskolinspektörens beslut bör få överklagas genom besvär hos länsstyrelsen. För sådant överklagande bör gälla detsamma, som förut sagts i fråga om besvär över synenämnds klassificeringsbeslut.

Underhållssyn.

Den syn, varom stadgas i 10 § av gällande boställsordning, är en underhållssyn.

De sakkunnigas förslag i fråga om underhållssyn kunna sammanfattas på följande sätt.

Enligt de sakkunnigas mening bör underhållssynen i huvudsak bibehålla sin nuvarande karaktär och icke utbyggas till någon »laga syn». Därmed måste ju följa ett både omständligare och dyrbarare förfarande. En av folkskolinspektören verkställd syn är enligt de sakkunnigas mening till fyllest för det ändamål det här gäller. Om skoldistriktet eller läraren ej är ense med syneförrättaren om de åtgärder, som böra vidtagas, bör emellertid ärendet underställas länsstyrelsens prövning. Besvär bör däremot ej få anföras. Enligt de sakkunnigas mening bör underställning ske, därest skoldistriktet och läraren eller endera till folkskolinspektören inom viss tid insända förklaringar, att de ej godkänna syneprotokollet. Länsstyrelsens prövning av underställt ärende skall vara materiell, ej endast formell. Finner länsstyrelsen anledning därtill föreligga, bör länsstyrelsen förelägga skoldistriktet att inom viss tid vidtaga den eller de åtgärder, som i syneprotokollet angivits eller som länsstyrelsen eljest finner påkallade. Detta föreläggande bör ej vara förenat med vite. Om de förelagda åtgärderna ej äro vidtagna inom bestämd tid, bör detta av folkskolinspektören anmälas för länsstyrelsen, som äger besluta om innehållande av skoldistriktets statsbidrag till avlönande av den lärare, som anvisats den ifrågavarande tjänstebostaden.

Om skoldistriktet ej verkställer vid syn rekommenderade åtgärder, ehuru distriktet icke gjort anmärkning mot syneprotokollet, bör på samma sätt, som i föregående stycke sägs, kunna hos länsstyrelsen utverkas föreläggande för skoldistriktet.

Underhållssyn bör i övrigt enligt de sakkunnigas mening i huvudsak ha den uppgift och följa den ordning, som angives beträffande syn i 10 § av nu gällande boställsordning.

I *remissyttrandena* ha gjorts vissa erinringar mot de sakkunnigas förslag beträffande klassificeringssynen. I regel framhålles i erinringarna, att de sakkunnigas förslag är alltför omständligt. Flera förslag till förenklingar framföras ock.

Vissa av remissmyndigheterna ha ock berört frågan om kostnaderna för den allmänna klassificeringssynen. Sålunda har *statskontoret* uttalat, att de sakkunniga icke anfört något skäl för att staten skulle vidkännas kostnaderna för denna syn. *Skolöverstyrelsen* har icke haft något att invända mot de sakkunnigas förslag, men har påpekat, att det måste uppkomma

en hel del kostnader för vikarier för folkskolinspektörerna, vilka måste ha tjänstledigt för att medhinna den allmänna klassificeringssynen. Samtidigt har överstyrelsen uttalat, att vid behov av ledighet för nu nämnt ändamål förslag till resplan för klassificeringssynerna borde företes och godkännas. *Länsstyrelsen i Örebro län* har ansett, att det kommer att bliva svårt att förvärva byggnads-sakkunniga bisittare för ett arvode av 15 kronor för dag. *Länsstyrelsen* föreslår, att arvodet höjes till 25 kronor för dag. Slutligen har *länsstyrelsen i Kopparbergs län* ifrågasatt, om det finnes möjlighet att till ledamöter i synenämnd förvärva kvalificerade personer, som kunna vara borta från sitt dagliga arbete under den sannolikt ganska långa tid, som kommer att åtgå.

Förslaget till bestämmelser om underhållssyn har föranlett erinran endast av *byggnadsstyrelsen*, som anfört bland annat följande.

Även förfarandet vid av- och tillträdessyn borde enligt vad styrelsen kan finna avsevärt kunna förenklas. Styrelsen föreslår fördenskull, att den i närvaro av representanter för skolstyrelsen samt av- och tillträdande boställshavare förrättas av opartisk byggnads-sakkunnig person, om vilken skolstyrelsen och folkskolinspektören enats.

Även utan samband med av- och tillträde bör underhållssyn lämpligen kunna påfordras såväl av skolstyrelsen som boställshavaren. Sådan syn torde böra begäras hos folkskolinspektören och förrättas på samma sätt som föreslagits för av- och tillträdessyn.

Kostnaderna böra för av- och tillträdessyn gäldas av skolstyrelsen ensamt och för annan syn av den, som påkallat densamma.

Undantag härifrån bör endast göras i det fall, att det vid av boställshavaren påkallad synförrättning framgår, att skolstyrelsen icke uppfyllt sig åliggande underhållsförpliktelser.

Mot de sakkunnigas förslag i fråga om klassificeringssyn ha flera remissmyndigheter riktat den erinran, att det föreslagna förfaringssättet är för omständligt. Olika förslag till förenklingar ha också avgivits. För egen del är jag emellertid övertygad om att det omständliga förfaringssättet med särskild synenämnd på tre personer är erforderligt och välmotiverat i detta fall, då det gäller att söka få en såvitt möjligt enhetlig och rättvis bedömning av den mycket skiftande samling bostäder, som de äldre tjänstebostäderna utgöra.

Jag delar de sakkunnigas uppfattning, att staten bör påtaga sig kostnaderna för den första, allmänna klassificeringen. Byggnadsstyrelsens förslag angående fördelning av ansvaret för kostnaderna för underhållssyn kan jag icke biträda, liksom ej heller det av länsstyrelsen i Örebro län framförda förslaget om höjning av det föreslagna arvodet till bisittarna.

De sakkunnigas beräkning av medelsbehovet har icke givit mig anledning till erinran. För ändamålet torde ett förslagsanslag av 350 000 kronor böra anvisas å tilläggsstat I för innevarande budgetår. I det följande gör jag hemställan härom.

Statsbidrag till nybyggnad och ombyggnad av tjänstebostäder.

Som i inledningen omnämnts bestrida skoldistriktet för närvarande sin andel i kostnaderna för avlöning av folkskolans lärare antingen genom att tillhandahålla tjänstebostad åt vederbörande lärare eller ock genom att till läraren erlægga s. k. bruttolön. I det förra fallet betalar skoldistriktet, om bostaden är i sådant skick, att läraren för den skall vidkännas oreducerat hyresavdrag, icke något kontant lönebelopp till läraren utöver det belopp, som staten lämnar som bidrag till lärarens avlöning. I det senare fallet betalar skoldistriktet — i stället för att tillhandahålla tjänstebostad — till läraren ut ett avlöningsbelopp, som ej minskats med hyresavdrag, och får alltså självt bidra med ett belopp, motsvarande det författningsmässigt bestämda hyresavdraget.

I båda de angivna fallen minskas emellertid skoldistriktets andel i avlöningskostnaderna genom det tjänstebostadsbidrag, som utgår jämlikt § 14 kungörelsen den 6 mars 1936 (nr 45) angående statsbidrag till nybyggnader för folkskoleväsendet. Som ävenledes tidigare framhållits utgår dock det nuvarande tjänstebostadsbidraget oberoende av om tjänstebostad tillhandahålles eller ej. Det utgår vidare med generellt fastställda belopp (160 kronor för år för ordinarie folkskollärare och 80 kronor för annan lärare), vilka icke äro av den storleksordning, att bidraget kan utgöra någon verklig hjälp för de skoldistrikt, som äro skyldiga att tillhandahålla tjänstebostad. Det nuvarande tjänstebostadsbidraget är därför i grunden huvudsakligen ett statligt bidrag till alla skoldistrikt i syfte att minska distriktets andel i kostnaderna för folk- och småskollärares avlöning. Något verkligt statsbidrag till byggande och underhåll av tjänstebostäder för nämnda lärare finnes icke.

Lärlönesakkunniga ha påpekat, att vid åtminstone två tillfällen efter tillkomsten av 1936 års tjänstebostadsbidrag fråga uppkommit om bidragets indragande. Sist har denna fråga diskuterats av *folkskolans besparingsakkunniga* i deras den 24 augusti 1940 avgivna betänkande och förslag angående statsbidrag till byggnader för folkskoleväsendet m. m. (stat. off. utr. 1940: 24). I besparingsakkunnigas uppdrag ingick bland annat att undersöka möjligheterna av ändrad fördelning mellan staten och kommunerna av kostnaderna för folkskoleväsendet. Efter att ha lämnat en redogörelse för gällande bestämmelser samt ha erinrat om de olika meningar, som framstälts i fråga om tjänstebostadsbidragets bibehållande, framhöllo besparingsakkunniga, att de ansett det vara av värde för ett ställningstagande till det föreliggande spørsmålet att få utrönt, vilken inverkan en indragning av ifrågavarande statsbidrag skulle få beträffande den kommunala utdebiteringen. I sådant syfte hade de sakkunniga verk-

ställt viss utredning, varpå visserligen icke kunde grundas några exakta beräkningar men varav dock borde kunna dragas vissa slutsatser. Besparingssakkunniga anförde härom.

Undersökningen har avsett ett fyrtiotal kommuner, städer och landskommuner, inom olika delar av landet. Beträffande landskommunerna har undersökningen företrädesvis avsett sådana, där man haft anledning antaga, att utdebiteringen röner en mera påtaglig inverkan även av en jämförelsevis obetydlig inkomstminskning. Till grund för beräkningarna hava lagts tillgängliga uppgifter om antalet skattekronor enligt 1938 års taxeringar samt antalet lärartjänster vid slutet av vårterminen 1939 inom respektive kommuner (skoldistrikt). Här må även anmärkas, att tjänstebostadsbidraget beräknats utgå med 160 kronor för såväl manlig som kvinnlig folkskollärare, enär enligt bestämmelserna i gällande boställsordning för lärare vid folk- och småskolor tjänstebostaden även för ordinarie kvinnlig folkskollärare från och med den 1 juli 1943 skall innehålla minst tre rum och kök och tjänstebostadsbidraget från denna tidpunkt sålunda kommer att utgå med 160 kronor för både manlig och kvinnlig ordinarie folkskollärare.

Den med tillämpning av här angivna beräkningsgrunder verkställda undersökningen har givit vid handen, att en indragning av tjänstebostadsbidraget skulle i fråga om stadskommunerna komma att medföra endast en ringa höjning av utdebiteringen. För de städer, som ej deltaga i landsting och vilka komma i åtnjutande av omkring en tiondel av hela det utgående tjänstebostadsbidraget, torde höjningen komma att uppgå till mellan 1—3 öre per skattekrona. Även för övriga städer synes man kunna räkna med en jämförelsevis obetydlig höjning, sannolikt uppgående till högst 10 öre för inkomsthundra. Endast en av de städer, som medtagits vid undersökningen, skulle drabbas av en så stor höjning som 10 öre. Ifrågavarande stad intager emellertid en särställning beträffande utdebiteringens storlek, i det att hela det kommunala utdebiteringsbehovet 1938 utgjorde 24 kronor 30 öre per skattekrona. Statsbidrag till skattelindring utgick dock i detta fall med 4 kronor 59 öre per skattekrona.

Beträffande landsbygdskommunerna torde man kunna utgå från att avskaffandet av tjänstebostadsbidraget nära nog undantagslöst skulle komma att medföra en större ökning av utdebiteringen än vad ovan angivits beträffande städerna. Sannolikhetsskäl tala för, att ökningen för det övervägande antalet kommuner dock icke skulle överstiga 20 öre per skattekrona. I icke så få fall torde man böra räkna med en höjning av mellan 20 och 40 öre, och i vissa undantagsfall komme ökningen sannolikt att uppgå till omkring 50 öre. Härvid bör emellertid bemärkas, att i samtliga undersökta fall statsbidrag till skattelindring utgått till kommuner, vilka vid en eventuell indragning av tjänstebostadsbidraget beräknats få utdebiteringen höjd med 20 öre per skattekrona eller däröver. Man har med hänsyn härtill anledning antaga, att ifrågavarande kommuner vid ett på grund av mistat tjänstebostadsbidrag ytterligare ökat skattetryck hade möjlighet att erhålla en viss compensation härför genom ett något ökat statsbidrag till skattelindring.

Ehuru den verkställda undersökningen omfattat ett mycket begränsat antal kommuner, torde dock undersökningsresultatet kunna läggas till grund för bedömande av frågan, vilken inverkan avskaffandet av tjänste-

bostadsbidraget skulle få på den kommunala utdebiteringen. Undersökningen synes sålunda giva vid handen, att verkningarna i skattehänseende av en sådan åtgärd för flertalet kommuner bleve jämförelsevis obetydliga, medan en del kommuner, framför allt sådana med ett redan förut högt skattetryck, finge vidkännas en i förhållande till deras ekonomiska bärkraft mera kännbar skattehöjning, som dock i regel torde komma att i viss mån reduceras genom att statsbidrag till skattelindring i dylika fall komme att utgå.

Besparingssakkunniga uttalade efter dessa överväganden, att, om någon förskjutning av kostnadsfördelningen mellan staten och kommunerna borde vidtagas utöver vad de sakkunniga i övrigt i sitt betänkande föreslagit, avskaffandet av tjänstebostadsbidraget därvid borde ifrågakomma i främsta rummet. Enligt de sakkunnigas mening borde dock en sådan åtgärd icke vidtagas under då rådande förhållanden, utan därmed borde anstå till en tidpunkt, som av statsmakterna kunde befinnas lämplig.

Lärlönesakkunniga ha — med utgångspunkt från det förhållandet, att de skoldistrikt, som äro skyldiga att tillhandahålla tjänstebostäder och som också tillhandahålla fullgoda sådana, numera i regel ha större kostnader för sina lärare än andra skoldistrikt i motsvarande dyrortsgrupper — öfvervägt olika möjligheter att åstadkomma en utjämning av den på det sättet uppkomna olikheten i ansvarsbelastning skoldistrikt emellan. En utjämning måste nämligen enligt de sakkunnigas mening framstå såsom angelägen ur rättvisesynpunkt och såsom betydelsefull ur den synpunkten, att i annat fall fullt tillfredsställande tjänstebostäder näppeligen komme att beredas folkskolans lärare. Om de olika möjligheter till utjämning, som kunna tänkas, ha de sakkunniga anført följande.

Närmast till hands ligger måhända tanken att utan ändring av statsbidragsbeloppens storlek fastställa högre hyresavdrag och låta skoldistrikt tillgodogöra sig hyresökningen. De sakkunniga anse skäligt, att i genomsnitt högre hyresbelopp än de nuvarande utgå, men finna, att även efter en avsevärd höjning ifrågavarande skillnad icke kan komma att tillräckligt utjämnas. Icke heller skulle därigenom någon utjämning ske av den skiftande ansvarsbelastning, som åvilar de distrikt, vilka tillhandahålla tjänstebostäder. Dessa distrikt äro nämligen inbördes mycket olika tyngda, bland annat och framför allt beroende på hur lång tid som förflutit, sedan större kostnader nedlagts på tjänstebostäderna.

En annan tänkbar åtgärd vore att på sådant sätt ombilda det nuvarande tjänstebostadsbidraget till ett egentligt bidrag till kostnaderna för hållande av tjänstebostad, att det utginge endast till de skoldistrikt, som tillhandahålle tjänstebostäder. Dessa distrikt skulle då utan ökad medelsanvisning i tjänstebostadsbidrag kunna erhålla ungefär dubbelt så stort belopp som för närvarande. En dylik åtgärd skulle dock endast ofullständigt utjämna olikheterna i ansvarsbelastning mellan sådana distrikt, som äro skyldiga att tillhandahålla tjänstebostäder, och sådana, som icke ha dylik skyldighet, och icke alls utjämna de inbördes olikheterna mellan de distrikt, som äro skyldiga att tillhandahålla tjänstebostäder. En ytterligare begränsning

av rätten till tjänstebostadsbidrag, innebärande att sådant bidrag skulle utgå endast för sådana tjänstebostäder, å vilka nedlagts större kostnader under ett visst antal år närmast före bidragsåret, skulle visserligen vara mera ägnad att minska olikheterna, men en dylik begränsning skulle vara svår att avväga på tillfredsställande sätt.

Enligt de sakkunnigas mening kan icke en effektiv utjämning i ansvarsbelastning olika skoldistrikt emellan uppnås, utan att de distrikt, som tillhandahålla tjänstebostäder, i samband med uppförande av ny tjänstebostad eller omfattande ombyggnad av redan befintlig sådan erhålla statligt bidrag till byggnadskostnaderna. Detta statsbidrag skulle då så avpassas, att förräntning och amortering av återstoden av byggnadskostnaderna jämte årliga omkostnader täcktes av det blivande hyresavdraget för tjänstebostaden. I överensstämmelse med denna uppfattning föreslå de sakkunniga, att ett nytt tjänstebostadsbidrag, i fortsättningen kallat byggnadsbidrag, införes att utgå enligt här skisserade riktlinjer.

I detta sammanhang ha de sakkunniga uttalat, att det byggnadsbidrag de sakkunniga komme att föreslå icke borde — såsom kommunalskatteberedningen ifrågasatt — graderas efter antalet skattekronor inom vederbörande skoldistrikt, enär en sådan gradering icke skulle åstadkomma den avsedda utjämningen i ansvarsbelastning utan endast ha till följd, att en ny ojämnhet uppkomme mellan de båda grupperna av skoldistrikt.

Lärlönesakkunnigas förslag i fråga om tjänstebostadsbidrag kunna sammanfattningsvis angivas sålunda:

1. Ett nytt, egentligt tjänstebostadsbidrag, förslagsvis kallat byggnadsbidrag, bör införas att utgå till skoldistrikt vid nybyggnad av tjänstebostad eller vid inköp av hus, avsett att användas såsom tjänstebostad, ävensom vid om- eller tillbyggnad eller mera omfattande ändringsarbeten å redan befintlig tjänstebostad, varigenom bostaden får sådan beskaffenhet, att den kan uppflyttas från lägre klass till klass A eller, om den på grund av betydande svårigheter icke kunnat föras med samtliga för A-bostad föreskrivna bekvämligheter, likväl blivit väsentligt förbättrad. Vid nybyggnad eller inköp bör byggnadsbidraget utgå med 12 000 kronor för tjänstebostad på omkring 90 kvadratmeter och 8 000 kronor för tjänstebostad på omkring 55 kvadratmeter, dock att byggnadsbidraget i intet fall må överstiga 40 procent av skoldistriktets kostnader för anskaffande av tjänstebostaden.

2. Vid om- eller tillbyggnad eller mera omfattande ändringsarbeten bör byggnadsbidrag kunna utgå med 25 procent av kostnaderna.

3. Det nuvarande tjänstebostadsbidraget bör indragas.

4. Till skoldistrikt, som under de sistförflutna 20 åren verkställt nybyggnad av tjänstebostad eller nedlagt mera avsevärda kostnader på om- eller tillbyggnad av tjänstebostad, bör dock övergångsvis, intill dess 20 år förflutit från det att ifrågavarande byggnadsåtgärder vidtagits, utgå ett tjänstebostadsbidrag, förslagsvis kallat övergångsbidrag, med visst belopp

för varje av byggnadsåtgärderna berörd tjänstebostad, nämligen 160 kronor för bostad på omkring 90 kvadratmeter, 120 kronor för bostad på omkring 65 kvadratmeter och 80 kronor för bostad på omkring 45 kvadratmeter.

5. Till följd av det nya byggnadsbidragets införande torde även böra meddelas bestämmelse om skyldighet för skoldistrikt att, om sådan tjänstebostad, till vilken statsbidrag beviljats, skulle av kommunen försäljas eller användas för annat ändamål utan att samtidigt ny tjänstebostad anskaffades, till Kungl. Maj:ts prövning hänskjuta frågan, huruvida och i vad mån utbetalt bidragsbelopp skall återgäldas till statsverket.

6. Beslut om byggnadsbidrag bör efter förslag av skolöverstyrelsen meddelas av Kungl. Maj:t. De sakkunniga utgå från att skolöverstyrelsens personalbehov för ifrågavarande ändamål blir på sådant sätt tillgodosett, att ärendenas handläggning kan ske utan onödig tidsutdräkt.

7. I detta sammanhang ha de sakkunniga ock framhållit, att byggnadsbidrag enligt de sakkunnigas mening bör, i den mån så är möjligt, utdelas med hänsyn tagen till angelägenhetsgraden hos de arbeten, till vilka bidrag sökes. Ansökningens ankomstdag bör således ej vara utslagsgivande. Genom att de mest angelägna arbetena givas företräde, bliva de sämsta tjänstebostäderna först förbättrade. Detta innebär i sin tur den snabbaste höjningen av den genomsnittliga bostadsstandarden för folkskolans lärarpersonal.

Efter framhållande av att de faktorer, som framför allt påverka storleken av det erforderliga byggnadsbidraget, äro byggnadskostnader, räntesatser och underhållskostnader samt de hyresavdrag, som komma att bliva fastställda för de olika tjänstebostadstyperna, ha de sakkunniga beträffande byggnadsbidraget anført i huvudsak följande.

Byggnadskostnaderna bliva beroende bland annat av tjänstebostadens belägenhet och av det byggnadsmaterial, som användes. Det blir t. ex. dyrare att bygga en bostad i särskilt hus än att bygga flera bostäder i samma hus. I det senare fallet blir det billigare att förlägga en bostad över en annan än att förlägga bostäderna intill varandra i samma plan. Från lärarhåll har påyrkats, att bestämmelse måtte införas om att tjänstebostad alltid skall byggas i särskilt hus. De sakkunniga ha icke funnit tillräckliga skäl att — ehuru givetvis hinder icke möter för skoldistrikt att förlägga tjänstebostad på sådant sätt — föreslå en föreskrift därom. Däremot vilja de sakkunniga uttala, att det torde överensstämma med den nu rådande allmänna tendensen, att tjänstebostäder, när de inredas i samma hus, förläggas bredvid varandra och icke den ena över den andra. Enligt upplysningar, som de sakkunniga erhållit från byggnadsakkunnigt håll, kunna de ungefärliga byggnadskostnaderna för ett hus av trä, inrymmande bredvid varandra en tjänstebostad på omkring 90 kvadratmeter och en tjänstebostad på omkring 55 kvadratmeter, för närvarande uppskattas till 50 000 kronor, varav ungefär 30 000 kronor kan beräknas belöpa sig på den större och ungefär 20 000 kronor på den mindre tjänstebostaden. Ett hus av tegel ställer sig i

allmänhet något dyrare, men de därigenom ökade byggnadskostnaderna torde i stort sett kompenseras av minskade underhållskostnader och större varaktighet. Med en räntesats av 3 procent torde ränta och amortering å i byggnaden nedlagt kapital kunna uppskattas till ungefär 3,75 procent för hus av trä. Underhåll och omkostnader torde i förevarande fall böra uppskattas till minst 1,25 procent av byggnadskostnaderna. Vad beträffar hyresavdragen, ha de sakkunniga i annat sammanhang förklarat sig icke kunna för närvarande framlägga preciserade förslag till dylika avdrag utan att avvakta beslut i anledning av avgivet förslag om ny dyrortsgradering och pågående utredning om de allmänna lönebeloppen. De sakkunniga räkna emellertid med en icke oväsentlig genomsnittlig höjning av hyresavdragen. Även med beaktande härav ha de sakkunniga kommit fram till den meningen, att i nuvarande läge ett byggnadsbidrag å åtminstone 40 procent av byggnadskostnaderna i normala fall skulle behövas för att kompensera ett skoldistrikt för den utgiftsökning, som skyldigheten att tillhandahålla tjänstebostad medför.

Utän tvivel skulle största möjliga rättvisa uppnås, om byggnadsbidraget utmättes efter särskild prövning av speciellt byggnadskostnaderna och hyresavdragen i varje enskilt fall. Den administrativa handläggningen av bidragsärendena skulle emellertid därigenom bliva ganska omständlig. På grund av det stora antalet bidragsärenden, som man har att räkna med, skulle alltså en dylik ingående prövning bliva mycket arbetskrävande och medföra ogynnsam tidsutdräkt. Enligt de sakkunnigas uppfattning är det nödvändigt, att handläggningen av ärendena i möjligaste mån förenklas. I överensstämmelse med denna mening vilja de sakkunniga föreslå, att ett för olika bostadstyper fixerat bidragsbelopp normalt får utgå oberoende av de faktiska byggnadskostnaderna i det enskilda fallet. Genom en bestämmelse, att byggnadsbidraget under inga omständigheter får överstiga viss procent av byggnadskostnaderna, skulle garantier samtidigt kunna vinnas mot att statsbidrag på otillbörligt sätt tages i anspråk.

Ovan ha kostnaderna för en tjänstebostad på omkring 90 kvadratmeter och en tjänstebostad på omkring 55 kvadratmeter bredvid varandra i samma hus uppskattats till normalt ungefär 50 000 kronor, varav ungefär 30 000 kronor skulle belöpa sig på den större bostaden och ungefär 20 000 kronor på den mindre bostaden. Dessa belopp böra enligt de sakkunnigas mening kunna läggas till grund för beräkningar av ett generellt byggnadsbidrag, låt vara att byggnadskostnaderna i de enskilda fallen kunna vara mycket varierande. Vidare har det behövlige bidraget approximativt beräknats till 40 procent av de ovan angivna byggnadskostnaderna. I enlighet härmed skulle byggnadsbidrag för tjänstebostad på omkring 90 kvadratmeter utgå med 12 000 kronor och för tjänstebostad på omkring 55 kvadratmeter med 8 000 kronor.

Möjligen skulle kunna ifrågasättas, om icke bidragsbeloppen borde graderas efter hyresgrupper. De sakkunniga ha emellertid icke ansett tillräckliga skäl föreligga för dylik gradering, enär efter genomförandet av ny hyresgruppering i samband med revision av den nuvarande dyrortsindelningen samtliga eller så gott som samtliga tjänstebostäder kunna förväntas vara belägna å orter tillhörande lägsta hyresgruppen.

Såsom redan antytts, torde en sådan spärregel böra införas, att ett skoldistrikt, som för särskilt låga kostnader kunnat uppföra tjänstebostad, icke skall i byggnadsbidrag erhålla högre belopp än som motsvarar behovet av

utjämning gentemot sådana skoldistrikt, som icke tillhandahålla tjänstebostäder. I och med att byggnadskostnaderna understiga de ovan presumerade kostnaderna, sjunker under i övrigt likartade förutsättningar behovet av byggnadsbidrag snarare med skillnadsbeloppet än med viss procent å byggnadskostnaderna. Med hänsyn härtill ha de sakkunniga övervägt, huruvida icke i dylika fall byggnadsbidrag borde utgå efter en glidande skala av procentsatser å byggnadskostnaderna, allteftersom dessa understiga 30 000 kronor respektive 20 000 kronor. De sakkunniga ha emellertid stannat vid förslag om generell minskning till 40 procent av de verkliga byggnadskostnaderna.

Minskning av byggnadsbidraget torde även böra föreskrivas vid en annan eventualitet. Det bör sålunda icke utan vidare få förekomma, att ett skoldistrikt avyttrar en redan befintlig tjänstebostad och med fullt byggnadsbidrag bygger ny tjänstebostad. Ej heller bör en kommun utan vidare för annat ändamål få utnyttja en befintlig tjänstebostad och uppbära fullt byggnadsbidrag för nybyggnad av tjänstebostad. Det torde därför böra föreskrivas, att därest ny tjänstebostad är avsedd att ersätta en äldre tjänstebostad, byggnadskostnaderna böra anses reducerade med det belopp, som prövas motsvara den äldre tjänstebostadens värde. På grundval av den sålunda uppkomna kostnadssumman bör sedan beslut om byggnadsbidrag fattas. På enahanda sätt bör förfaras, om äldre tjänstebostad förstörts eller skadats genom eldsvåda eller annorledes och skoldistriktet på grund av försäkring eller eljest ägt att uppbära ersättning därför.

Vad som hittills av de sakkunniga anförts om byggnadsbidrag har utslutande berört nybyggnad av tjänstebostad. Emellertid kan tjänstebostad anskaffas även genom inköp av redan befintligt hus, eventuellt i förening med ombyggnad.

Om ett relativt nybyggt hus inköpes för att användas till tjänstebostad, blir skillnaden häremellan och nybyggnad för tjänstebostad ganska obetydlig. Dock torde man få antaga, att inköpet ställt sig ekonomiskt förmånligt för skoldistriktet, eftersom detta annars sannolikt icke skulle ha reflekterat på köp i stället för nybyggnad. Detta fall är sålunda närmast jämförligt med det ovan påpekade, då ett skoldistrikt för särskilt låga kostnader kunna uppföra tjänstebostad och då byggnadsbidrag enligt de sakkunnigas förslag skulle utgå med 40 procent. Vad åter beträffar ett sådant fall, att ett äldre hus inköpts och, eventuellt efter ombyggnad, iordningställt som tjänstebostad, kunna visserligen kostnaderna för förvärvet av denna bostad antagas ha varit så pass låga, att hyresavdraget skulle kunna täcka — förutom de årliga omkostnaderna — en avsevärd del av engångskostnaderna. Å andra sidan gör det äldre husets kortare bestånd, att annuiteten måste bli icke oväsentligt högre — med en räntesats av 3 procent blir sålunda annuiteten under 30 år 5,102 procent av kapitalet, under det att den under 60 år uppgår till endast 3,613 procent. Även i detta fall skulle därför en föreskrift om byggnadsbidrag av 40 procent kunna vara tillämplig. Några särbestämmelser för anskaffande av tjänstebostad genom inköp av redan befintligt hus synas sålunda icke erforderliga.

Byggnadsbidrag bör emellertid enligt de sakkunnigas uppfattning icke endast utgå vid anskaffande av ny tjänstebostad utan även i vissa fall vid om- eller tillbyggnad av tjänstebostad eller mera omfattande ändringsarbeten å sådan bostad. Härom ha de sakkunniga anført följande.

Av de förut redovisade statistiska uppgifterna framgår, att blott en ringa del av de värterminen 1942 existerande omkring 14 000 tjänstebostäderna voro av den beskaffenhet, att de skulle kunna hänföras till A-bostäder. Om de flesta bostäderna torde dock gälla, att de efter om- eller tillbyggnad eller mera omfattande ändringsarbeten skulle kunna godtagas såsom A-bostäder. Då de skoldistrikt, som äro skyldiga att tillhandahålla tjänstebostäder, i princip bliva skyldiga att efter viss övergångstid tillhandahålla A-bostäder, är det av största vikt, icke minst ur samhälls-ekonomisk synpunkt, att möjligheterna till förbättring av det redan befintliga bostadsbeståndet tillvaratagas. Utan bidrag av statsmedel torde emellertid en sådan standardhöjning icke kunna allmänt och inom rimlig tid genomföras. Visserligen kommer ett skoldistrikt att i viss utsträckning gottgöras för kostnaderna genom ett högre hyresavdrag, sedan tjänstebostaden blivit uppflyttad till A-bostad, men vid mera omfattande byggnadsåtgärder kan dock icke alltid höjningen av hyresavdraget vara tillräcklig för att motsvara distriktets ökade utgifter i förhållande till sådana distrikt, som icke äro skyldiga att tillhandahålla tjänstebostäder.

Från den förbättring av bostadsstandarden, som de sakkunniga här åsyftat, måste noggrant skiljas sådana byggnadsåtgärder, som äro att hänföra till underhållsarbeten eller nödvändiga reparationer till följd av efter-satt årligt underhåll. Dylika åtgärder, även om de vid enstaka tillfällen skulle betinga avsevärda kostnader, liksom mindre omfattande ändringsarbeten böra bekostas helt av skoldistriktet — det nya byggnadsbidraget är också så beräknat, att bland annat underhållskostnader skola täckas av hyresavdraget. Enligt de sakkunnigas åsikt bör byggnadsbidrag komma i fråga endast i de fall, då tjänstebostad efter om- eller tillbyggnad eller mera omfattande ändringsarbeten får sådan beskaffenhet, att den kan uppflyttas från lägre klass till klass A eller, om den på grund av betydande svårigheter icke kunnat förses med samtliga för A-bostad föreskrivna bekvämligheter, likväl blivit väsentligt förbättrad.

När det gäller storleken av detta bidrag, kunna icke sådana beräkningar framläggas, som ovan skett i fråga om nybyggnader, eftersom kostnaderna bliva långt mera varierande. Det får därför anses uteslutet att i författning fastställa byggnadsbidrag till visst eller vissa belopp för varje tjänstebostad. I stället torde även här ett statsbidrag med en viss procent av kostnaderna vara motiverat. Det har syntes de sakkunniga riktigast att föreslå något lägre procenttal vid förbättrande än vid nybyggnad, dels med hänsyn till att i flertalet fall skoldistriktet efter tjänstebostadsförbättring i här avsedd omfattning komma att få tillgodogöra sig ökat hyresavdrag, dels ock därför att i ombyggnadsarbeten i regel ingå även reparationer och underhållsarbeten, vilka principiellt skola åvila skoldistriktet. De sakkunniga ha sålunda stannat för att förorda byggnadsbidrag å 25 procent av byggnadskostnaderna.

Eftersom det nuvarande tjänstebostadsbidraget icke är något egentligt tjänstebostadsbidrag, kan — framhålla de sakkunniga — ett bidrag av den art, som av de sakkunniga föreslagits, ur utjämningsynpunkt utgå oberoende av om det nuvarande tjänstebostadsbidraget skall bibehållas eller icke. De sakkunniga hålla emellertid före, att i och med införande av ett verkligt tjänstebostadsbidrag det nuvarande bör — med visst över-

gångsvis gällande undantag — avskaffas. Huruvida skoldistriktet generellt i annan form böra erhålla kompensation för det indragna tjänstebostadsbidraget är, uttala de sakkunniga, en fråga, som de sakkunniga icke anse sig böra taga ställning till i detta sammanhang utan först vid behandlingen av det åt de sakkunniga ävenledes givna uppdraget att utreda frågan om en eventuell omläggning av det nuvarande systemet för statsbidrag till lärarlönerna.

Beträffande de förhållanden, under vilka ett bidrag motsvarande det nuvarande tjänstebostadsbidraget övergångsvis bör få utgå, ha de sakkunniga anfört följande.

Genom ovan framställda förslag om indragande av det nuvarande tjänstebostadsbidraget och införande av ett egentligt tjänstebostadsbidrag till nybyggnader och ombyggnader m. m. av tjänstebostäder komma emellertid de skoldistrikt, vilka nyligen verkställt nybyggnad eller ombyggnad, att ställas i en något ogynnsam situation. Det torde nämligen få anses uteslutet, att det nya byggnadsbidraget skulle kunna retroaktivt utgå till dessa skoldistrikt. Att så icke kan ske, torde dock knappast behöva väcka alltför allvarliga betänkligheter, alldenstund dessa skoldistrikt icke haft anledning att räkna därmed och därför ej heller inrättat sig därefter. Mera anmärkningsvärt skulle vara, om de nu berövades det — om än ej så stora — tjänstebostadsbidrag, som för närvarande utgår och som de torde få anses ha haft fullgiltiga skäl att räkna med för byggnadsåtgärdernas finansiering.

De sakkunniga finna skäligt, att åt dessa skoldistrikt gives ett särskilt bidrag i någon form. Då en ingående prövning av varje enskilt fall icke gärna kan ske, torde det lämpligaste vara, att distriktet under en viss övergångstid för varje tjänstebostad, å vilken mera omfattande byggnadsåtgärder vidtagits, tillerkännas en ersättning med generellt belopp. Enligt de sakkunnigas uppfattning bör det vara tillfyllest, om dylik ersättning får uppbåras, intill dess 20 år förflutit från det tjänstebostaden efter de ifrågasvarande byggnadsåtgärdernas verkställande tagits i bruk. Ersättningen torde kunna bestämmas till belopp, som svara mot det nuvarande tjänstebostadsbidraget. Dock torde finnas anledning att gradera bidragsbeloppen med hänsyn till den ifrågasvarande bostadens storlek och icke med hänsyn till den lärare, åt vilken bostaden upplåtits. Före den 1 juli 1943 utgick tjänstebostadsbidraget med tre olika belopp: 160 kronor för ordinarie manlig folkskollärare, 120 kronor för ordinarie kvinnlig folkskollärare och 80 kronor för annan lärare. Vidare skulle enligt då gällande boställsordning tjänstebostadens sammanlagda golvyta uppgå till omkring 90 kvadratmeter för ordinarie manlig folkskollärare, omkring 65 kvadratmeter för ordinarie kvinnlig folkskollärare och omkring 45 kvadratmeter för annan lärare. I anslutning härtill föreslås de sakkunniga statsbidrag, i fortsättningen kallat *övergångsbidrag*, med 160 kronor för bostad på omkring 90 kvadratmeter, 120 kronor för bostad på omkring 65 kvadratmeter och 80 kronor för bostad på omkring 45 kvadratmeter.

Övergångsbidrag bör givetvis icke givas för vilken som helst åtgärd, som under de sista 20 åren vidtagits med en tjänstebostad. Att övergångsbidrag för nybyggnad skall kunna utgå, torde icke böra föranleda tvekan. Enligt de sakkunnigas mening bör övergångsbidrag även kunna

utgå i de fall, då tjänstebostaden om- eller tillbyggt eller i densamma utförts mera omfattande ändringsarbeten. Att nu kräva bevisning angående omfattningen av angivna byggnadsåtgärder torde emellertid icke kunna komma i fråga. Enligt de sakkunnigas uppfattning torde det vara tillräckligt att fastställa en viss minimikostnad för åtgärden, förslagsvis 8 000 kronor för bostad på omkring 90 kvadratmeter, 6 000 kronor för bostad på omkring 65 kvadratmeter och 4 000 kronor för bostad på omkring 45 kvadratmeter. Det bör anmärkas, att det angivna beloppet skall avse i ett sammanhang företagna åtgärder med tjänstebostaden. Övergångsbidrag bör alltså icke utgå, om kostnaderna för underhåll av bostaden jämte mindre omfattande reparationer och ombyggnadsarbeten under ett visst antal år tillsammans uppgått till det ifrågavarande beloppet.

I *remissyttrandena* ha de sakkunnigas förslag i fråga om tjänstebostadsbidragen varit föremål för uttalanden av olika slag. En allmän invändning har gjorts av *byggnadsstyrelsen*, som ifrågasatt, om tillräckliga skäl föreläge att skapa en särskild bidragsform beträffande förevarande bostäder. Enligt byggnadsstyrelsens mening borde det övervägas, om icke erforderligt statsbidrag borde inrymmas i den statliga stödverksamhet åt bostadsbyggandet, som handhades av statens byggnadslånebyrå. Detta torde dessutom innebära en garanti för att lärarbostäderna uppfördes på ett ändamålsenligt sätt. Ett allmänt uttalande beträffande de föreslagna byggnadsbidragen har också gjorts av *länsstyrelsen i Kristianstads län*, som framhållit, dels att byggnadsarbete i fråga om tjänstebostäderna borde komma till utförande i tider av lågkonjunktur, varigenom även andra synpunkter än bebyggelsen kunde tillgodoses och en begränsning av kommunernas utgifter ske, dels ock att det syntes böra ifrågasättas, huruvida icke, innan en i stort sett slutgiltig form för skolväsendet vunnits, en viss återhållsamhet i fråga om byggnadsskyldighet borde föreskrivas. Vidare har *länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län* anført, att man under de närmaste åren borde ge akt på att statsbidrag icke finge utgå till andra byggnadsföretag än sådana, som passade in även i den nya kommunala organisationen.

Beträffande förslaget till byggnadsbidrag är vidare att nämna, att *vissa folkskolinspektörer* yrkat på större bidrag än de föreslagna, samt att *länsstyrelserna i Blekinge, Malmöhus och Västerbottens län* uttalat sig för att byggnadsbidraget skall bestämmas mera i anslutning till de verkliga kostnaderna i varje särskilt fall.

Styrelsen för svenska stadsförbundet har uttalat, att den icke kan anse det befogat, att man avvecklar det nuvarande tjänstebostadsbidraget utan att samtidigt taga ställning till frågan, om skoldistriktet generellt i annan form böra erhålla kompensation härför.

I fråga om det föreslagna övergångsbidraget ha *vissa folkskolinspektörer* ansett beloppen för obetydliga och övergångstiden 20 år för kort. Tiden borde utsträckas till 25 år. Jämväl *styrelsen för svenska stadsförbundet* har

uttalat önskemål om att övergångsbidraget skall grundas på en 25-årsperiod. *Länsstyrelsen i Blekinge län* har såsom sin uppfattning framhållit, att kommuner med svagare ekonomisk bärkraft borde beredas möjlighet att erhålla övergångsbidrag även om kostnaderna för verkställda reparationer och dylika åtgärder icke uppgått till de i de sakkunnigas förslag angivna beloppen. Slutligen har *styrelsen för svenska landskommunernas förbund* framhållit, att förslaget om övergångsbidrag icke innebär någon hjälp till de skoldistrikt, som alltid underhållit sina tjänstebostäder väl. Det borde därför enligt styrelsens mening också medgivnas ett särskilt underhållsbidrag, som borde utgå tills vidare för alla tjänstebostäder som uppfyllde boställsordningens krav.

Departementschefen.

Mot de sakkunnigas förslag till ett särskilt statsbidrag till folk- och småskolläraernas tjänstebostäder har byggnadsstyrelsen uttalat den allmänna invändningen, att det borde övervägas om icke erforderligt statsbidrag borde inrymmas i den allmänna stödverksamhet åt bostadsbyggandet, som handhaves av statens byggnadslånebyrå. Efter samråd med ordföranden och chefen för byggnadslånebyrån får jag uttala, att den av byggnadsstyrelsen ifrågasatta anordningen icke synes vara lämplig. Däremot torde det vara lämpligt, att de grunder, som tillämpas vid granskningen i och för den statliga långivningen, också vinna tillämpning vid granskningen för nu ifrågavarande statsbidrag. Önskad överensstämmelse i detta hänseende torde utan svårighet kunna åstadkommas, t. ex. genom viss kontakt mellan byggnadslånebyråns och skolöverstyrelsens arkitekter.

Av skäl, som de sakkunniga anfört, ansluter jag mig till förslaget, att byggnadsbidraget vid nyanskaffning skall utgå med fasta belopp. Likaså biträder jag de sakkunnigas förslag om procentuella bidrag vid om- och tillbyggnader och mera omfattande reparationer, enär ett system med fasta bidragsbelopp i detta fall icke är lämpligt. De föreslagna beloppen och procentsatserna kunna givetvis bli föremål för diskussion. De ha ett direkt samband med såväl byggnadskostnaderna som den hyra, lärarna skola erlägga för sina tjänstebostäder. Absolut fasta hållpunkter saknas i båda dessa hänseenden. Då emellertid ställning nu måste tagas till detta spörsmål, anser jag mig böra förordade de sakkunnigas förslag, vilket synes i dagens läge vara väl motiverat. Jag anser mig ock böra understryka, att förevarande spörsmål bör upptagas till nytt övervägande, så snart byggnadskostnaderna eller lärarnas hyresavdrag motivera en förnyad prövning.

Jag biträder även i stort sett de sakkunnigas förslag rörande särskilt övergångsbidrag. Med hänsyn till att skoldistriktet stundom på flera år fördelat en upprustning av lärarbostäderna och de sakkunnigas förslag i dessa fall kunde få obilliga verkningar, vill jag förordade, att övergångsbidrag får utgå, då den under en femårsperiod nedlagda kostnaden på en lärarbostad uppgår till av de sakkunniga angivet belopp. Övergångsbidra-

get bör i detta fall beräknas från tidpunkten för den senaste, under femårsperioden verkställda bostadsförbättringen. Det av styrelsen för svenska landskommunernas förbund framförda förslaget, att övergångsbidraget skulle kompletteras med ett särskilt underhållsbidrag till de distrikt, som väl underhållit sina tjänstebostäder genom åtgärder för vilka de icke kunna utfå övergångsbidrag, kan jag däremot av såväl principiella som praktiska skäl icke tillstyrka.

Vad de sakkunniga i övrigt föreslagit och uttalat i fråga om statsbidrag har icke givit mig anledning till erinran.

Kostnadsberäkningar.

I fråga om kostnaderna för statsverket vid bifall till de sakkunnigas förslag om statsbidrag i olika former till folk- och småskollärarnas tjänstebostäder ha de sakkunniga anfört följande.

Givetvis ställer sig uppskattningen av medelsbehovet å anslaget till det nya byggnadsbidraget ganska osäker. De statistiska uppgifterna utvisa, att vårterminen 1942 saknades bekvämligheterna vatten, avlopp och elektriskt ljus helt eller delvis i bortemot 5 000 tjänstebostäder och centralvärme i ytterligare mer än 4 000 bostäder. Medräknar man de tjänstebostäder, som saknade badrum och vattenklosett, är man uppe i ett antal av drygt 12 900 bostäder, och lägger man därtill de 1 400 nya tjänstebostäder, varav behov finnes, blir summan 14 300. Givetvis måste nybyggnad och ombyggnad till A-bostäder av alla dessa 14 300 tjänstebostäder fördelas på en längre period. Med en fördelning på 20 år blir den årliga omsättningen något mer än 700 tjänstebostäder. Även om det i åtskilliga fall blir möjligt att av äldre tjänstebostäder åstadkomma A-bostäder utan »mera omfattande ändringsarbeten» och således utan statsbidrag, torde det knappast vara för högt räknat, om man under en tjuugoårsperiod räknar med behov av byggnadsbidrag till i runt tal 500 tjänstebostäder per år.

I hur stor del av dessa supponerade 500 fall det behöver bli fråga om nybyggnad, undandraget sig ett säkert bedömande. Någon ledning kan dock givas av en av de sakkunniga företagen stickprovsundersökning avseende antalet tjänstebostäder, som inom 10 av rikets 52 inspektionsområden om- eller tillbyggt under åren 1926—1945. Inom de 10 inspektionsområdena togs under tioårsperioden närmast före senaste världskriget årligen 1,5 procent av tjänstebostadsbeståndet i bruk efter nybyggnad eller omfattande ombyggnad. I de allra flesta fall torde det ha varit fråga om nybyggnad. Sannolikt var icke ombyggnadsprocenten större, än att den under de närmaste åren kommer att uppvägas av det ökade nybyggnadsbehov, som uppstått på grund av krisårens nödtvungna åtstramning av byggnadsverksamheten — under åren 1940—44 hade enligt samma stickprovsundersökning i årligt genomsnitt endast 0,34 procent av tjänstebostadsbeståndet tagits i bruk efter nybyggnad eller andra mera omfattande byggnadsåtgärder. Med samma procenttal för riket i dess helhet som för de undersökta inspektionsområdena under åren 1929—1938 skulle man komma fram till ett årligt behov av 210 nybyggda tjänstebostäder. Den

möjlighet till bättre ekonomiska villkor för skoldistriktet, som öppnas genom det nya tjänstebostadsbidragets införande, torde emellertid göra antalet nybyggnader något större än under åren 1929—1938, då intet egentligt statsbidrag till tjänstebostads byggande utgick. Man torde därför approximativt kunna antaga, att om det under den närmaste tjuugoårsperioden föreligger ett behov av 500 nya eller förbättrade tjänstebostäder per år, kommer detta behov att ungefär till hälften tillgodoses genom nybyggnad. Att man därvid knappast överdrivit nybyggnadsbehovet, göres sannolikt av de ovan meddelade uppgifterna om de nuvarande tjänstebostädernas beskaffenhet.

De sakkunniga utgå sålunda vid sina beräkningar av medelsbehovet från att årligen 250 tjänstebostäder nybyggnas och lika många ombyggnas. Till varje nybyggd tjänstebostad torde man i genomsnitt kunna räkna med ett byggnadsbidrag av 10 000 kronor. Visserligen kan förväntas, att antalet bostäder, till vilka byggnadsbidrag normalt skulle utgå med 12 000 kronor, icke oväsentligt kommer att överstiga antalet tjänstebostäder, till vilka byggnadsbidrag normalt skulle utgå med 8 000 kronor, men å andra sidan torde i icke så få fall de nämnda bidragsbeloppen komma att bli reducerade. För ombyggnad av äldre tjänstebostad torde man kunna uppskatta de genomsnittliga kostnaderna till 8 000 kronor. Härav skulle 25 procent utgå i statsbidrag. Utifrån dessa antaganden skulle det sammanlagda årliga medelsbehovet bli $(250 \times 10\,000 + 250 \times \frac{25}{100} \times 8\,000 = 2\,500\,000 + 500\,000 =) 3\,000\,000$ kronor.

Vad beträffar anslaget till övergångsbidrag, torde medelsbehovet kunna ungefärligen beräknas på grundval av de uppgifter, som framkommit i samband med ovan berörda stickprovsundersökning. Undersökningen visade, att inom ifrågakvarande inspektionsområden 799 tjänstebostäder av 2 963, d. v. s. 27 procent av tjänstebostadsbeståndet, under åren 1926—1945 nybyggts eller om- eller tillbyggts. Under förutsättning att samma relationstal gäller för riket i dess helhet, skulle i hela riket dylika byggnadsåtgärder ha vidtagits med omkring 3 800 av de till ungefär 14 000 uppgående tjänstebostäderna. Om på sätt, som de sakkunniga föreslagit, övergångsbidrag utgår för dessa tjänstebostäder, kan bidragsbehovet under det första året uppskattas till omkring 475 000 kronor. I fortsättningen kommer detta behov att sjunka år för år för att alldeles upphöra efter 20 år.

Enligt här framställda förslag och utförda beräkningar skulle byggnadsbidrag och övergångsbidrag tillsammans uppgå till ett belopp av ungefär samma storleksordning som det nuvarande tjänstebostadsbidraget. Medelsåtgången å detta anslag utgjorde under budgetåret 1944/45 3 080 413 kronor, avseende bidrag för året 1943/44 i efterskott. Den kraftiga ökning av antalet undervisningsavdelningar, som kan förutses för de närmaste åren, skulle emellertid — med oförändrade statsbidragsgrunder — medföra en icke obetydlig höjning av anslaget. Enligt 1945 års seminariesakkunnigas prognoser rörande det framtida lärarbehovet skulle sålunda antalet folkskollärare från vårterminen 1944 till vårterminen 1950 stiga med 13 procent och antalet småskollärarinnor med 8,6 procent. Om de sakkunnigas i detta betänkande framlagda förslag genomföres beträffande statsbidragen till tjänstebostäderna från och med den 1 juli 1946, skulle statsbidragen under budgetåret 1946/47 utgå med det nuvarande tjänstebostadsbidraget

för året 1945/46 i efterskott jämte ett mindre byggnadsbidrag, förslagsvis 100 000 kronor, och från och med budgetåret 1947/48 med byggnadsbidrag och övergångsbidrag. Under budgetåret 1947/48 torde byggnadsbidrag och övergångsbidrag med ungefär 250 000 kronor överstiga det belopp, till vilket det nuvarande tjänstebostadsbidraget skulle ha uppgått. Skillnaden kommer emellertid i fortsättningen att hastigt utjämnas, dels därför att övergångsbidraget sjunker år från år, dels också därför att tjänstebostadsbidraget skulle ha stigit. Redan från och med budgetåret 1950/51 — möjligen rent av under budgetåret 1949/50 — kan förväntas, att byggnadsbidrag jämte övergångsbidrag enligt de sakkunnigas förslag kommer att ställa sig billigare för statsverket än det äldre tjänstebostadsbidraget.

Det av de sakkunniga föreslagna övergångsanslaget bör givetvis, i likhet med det nuvarande tjänstebostadsbidraget, vara förslagsanslag. Beträffande det nya anslaget till byggnadsbidrag föreslå de sakkunniga, att även det får bli förslagsanslag, dock att riksdagen för varje år maximerar det sammanlagda bidragsbelopp, som av Kungl. Maj:t får beviljas under avsett budgetår.

De av de sakkunniga verkställda beräkningarna och uppskattningarna ha icke givit mig anledning till erinran. Då avsikten är, att det nya statsbidragssystemet skall tillämpas från och med budgetåret 1947/48, erfordras för innevarande budgetår icke någon annan medelsanvisning än till kostnaderna för den i det föregående omnämnda klassificeringssynen.

Departementschefen.

Frågor om särskilda åtgärder för beredande av ökad trygghet åt ensamt boende lärarinnor.

Vid behandlingen av frågan om den lämpliga storleken av tjänstebostad för annan lärare än ordinarie folkskollärare — d. v. s. i regel småskollärlarinna — har (se s. 25) återgivits ett utalande av 1941 års lärarlönesakkunniga, enligt vilket det bästa sättet att bereda ensamt boende lärarinna lindring i den psykiska påfrestning, som följer av ensligheten, utan tvekan torde vara att det gives henne möjlighet att ha annan person boende hos sig. De sakkunnigas uttalande har gjorts under åberopande av den bestämmelse i gällande boställsordning som säger att, om tjänstebostad, avsedd för ensamt boende lärarinna, har ett avskilt läge, skoldistriktet bör låta sig angeläget vara att genom särskilda åtgärder bereda lärarinnan trygghet i bostaden.

Den avsedda tryggheten i tjänstebostaden kan emellertid tänkas åstadkommen jämväl genom andra åtgärder än utökning av bostadens storlek. Problemet om vilka åtgärder, som lämpligast böra vidtagas, innefattar även andra frågor än sådana, som direkt beröra tjänstebostaden. I skrivelse den 15 april 1939 (nr 163) till Konungen anhöll riksdagen om verkställande snarast av allsidig utredning om åtgärder i syfte att bereda ökad trygghet åt ensamt boende lärarinnor. Sedan Kungl. Maj:t genom beslut den 12 maj 1939 anbefallt *skolöverstyrelsen* att verkställa den begärda utredningen,

har överstyrelsen i skrivelse den 26 februari 1945 framlagt resultatet av den verkställda utredningen samt de förslag, till vilka utredningen enligt överstyrelsens mening gäve anledning. Med hänsyn till det nära samband, som råder mellan tjänstebostadsfrågan och frågan om särskilda åtgärder för beredande av ökad trygghet åt ensamt boende lärarinnor, torde jag i detta sammanhang få till behandling upptaga jämväl den sistnämnda frågan. Till grund för behandlingen torde kunna läggas skolöverstyrelsens utredning och förslag i ämnet.

Skolöverstyrelsen har till en början uttalat, att det är svårt att giva någon bestämd definition av vilka lärarinnor det här är fråga om. I allmänhet torde dock enligt överstyrelsens mening kunna sägas, att en lärarinna måste betraktas såsom ensamt boende i den mening, det här gäller, om hon antingen har tjänstebostad på stort avstånd från grannar eller också, om avståndet icke är så stort, de närliggande gårdarna skymmas av skogs- eller bergspartier. Hänsyn måste emellertid också tagas till att behovet av åtgärder är beroende av vederbörande lärarinnas läggning och familjeförhållanden.

Beträffande problemets räckvidd framhåller skolöverstyrelsen, att uppgifter, som överstyrelsen infordrat från folkskolinspektörerna dels 1939 och dels 1945, utvisa, att antalet ensamt boende lärarinnor befinner sig i sjunkande. Det sammanlagda antalet ensamt boende lärarinnor, för vilka åtgärder i syfte att bereda dem ökad trygghet kunde anses påkallade, hade 1939 uppgivits vara 1 016 men uppgavs 1945 till 718. Enligt överstyrelsens uppfattning komme denna nedgång säkerligen att fortsätta.

Skolöverstyrelsen har också framhållit, att problemet om de ensamt boende lärarinnorna mindre är en fråga om åtgärder, vilka objektivt sett äro erforderliga på grund av risk för övervåld eller störande av hemfriden, än en fråga om att bryta dessa lärarinnors andliga isolering och bringa dem i kontakt med omvärlden. I sistnämnda hänseende ha förhållandena emellertid i senare tid avsevärt förbättrats. Skolöverstyrelsen påpekar dels motortrafikens och radions stora betydelse för brytande av landsbygdens isolering, dels ock de möjligheter till kortare och längre resor, som för lärarinnorna uppkommit i och med deras förbättrade ekonomiska förhållanden.

De förslag till lämpliga åtgärder, som av skolöverstyrelsen upptagas till behandling, äro — om här bortses från krav på säkra lås, fönsterluckor och dylikt — i huvudsak följande:

- a) möjlighet till förflyttning efter viss tjänstetid,
- b) utökning av tjänstebostads storlek till minst två rum och kök,
- c) befrielse från skyldigheten att mottaga tjänstebostad, där lärarinnan själv kan ordna bostadsfrågan på ett mera tillfredsställande sätt,
- d) statsbidrag till telefon,

- e) statsbidrag till hållande av hembitråde,
- f) befrielse från hundskatt, eventuellt bidrag för hållande av vakthund.

Beträffande de tre sistnämnda av dessa förslag har skolöverstyrelsen anfört bland annat följande.

Vad angår frågan om telefon vill överstyrelsen först erinra om, att sådan redan anskaffats av ett stort antal lärarinnor, i vissa fall med ekonomisk hjälp av vederbörande skoldistrikt. Telefonen torde hava viss betydelse för brytande av isoleringen. Något skydd vid övervåld kan den dock icke erbjuda. På landsbygden äro telefonstationerna i allmänhet stängda nattetid och större delen av sön- och helgdag. I folkskolinspektörernas yttranden ha visserligen antytts möjligheten av att ordna direkt telefonförbindelse för vederbörande lärarinna under den tid telefonstationen hålles stängd. Icke heller genom en sådan anordning skulle dock frågan om skydd lösas. Telefonledningarna kunna avskäras, och även om lärarinnan vid ett hemfridsbrott kunde telefonera till någon granne, måste det ju dock taga viss tid innan hjälp hunne anlända.

Enligt överstyrelsens mening är det dock önskligt, att telefon finnes hos varje ensamt boende lärarinna. I regel torde lärarinnan själv böra betala abonnemangsavgiften. Stundom kan det dock vara skäligt, att lärarinnan erhåller fri telefon. Samtliga kostnader för indragning av telefon — häri inberäknat inträdesavgift — böra bestridas av skoldistriktet. Utgifterna i detta hänseende kunna nämligen vara ganska betungande för en enskild person. I detta sammanhang bör för övrigt uppmärksammas, att det för den kommunala skolledningen är önskvårt att kunna komma i telefonförbindelse med de olika skolorna i ett distrikt.

Givetvis kan det vara av betydelse, om en ensamt boende lärarinna hos sig har boende någon anförvant eller ett hembitråde. En utökning av tjänstebostadens storlek till minst två rum och kök skulle underlätta en sådan anordning. Bland de förslag, som i det föregående redovisats, är också förslaget att bidrag från det allmänna borde utgå för hållande av hembitråde. Överstyrelsen anser sig icke kunna förorda en sådan anordning, som reellt skulle innebära ett lönetillägg för ensamt boende lärarinnor.

Som en lämplig åtgärd i här förevarande syfte har även föreslagits, att bidrag borde utgå för hållande av vakthund samt att lärarinnorna borde befrias från hundskatt. Dessa åtgärder torde i vissa fall vara befogade. Någon större betydelse torde de dock icke kunna erhålla. Anskaffande av vakthund samt omkostnaderna i samband med hållande av sådan torde i allmänhet icke vara större än att en lärarinna, som anser dessa åtgärder vara av betydelse för hennes trygghet, själv kan ordna härmed. I enstaka fall torde dock ingripande från skoldistriktet vara påkallat.

Slutligen vill överstyrelsen till behandling upptaga frågan, om staten eller skoldistriktet bör svara för de kostnader, vilka kunna uppkomma genom åtgärder för skydd åt ensamt boende lärarinnor, närmast kostnader för telefon samt i enstaka fall hållande av vakthund. Överstyrelsen anser för sin del icke erforderligt, att statsbidrag utgår för nämnda ändamål. Det torde här röra sig om relativt obetydliga utgifter, varför det redan av detta skäl knappast är lämpligt att sätta igång en omständlig apparat med bidrag av staten. Men härtill kommer, att frågan om de olika åtgärderna måste bedömas i vart enskilt fall för sig. Den omständigheten att möjlighet till statsbidrag föreligger medför lätt, att krav framställas på åtgärder,

som objektivt sett icke äro nödvändiga ur de synpunkter det här gäller. Slutligen bör observeras, att skoldistriktet redan enligt nu gällande bestämmelser äro skyldiga att vidtaga lämpliga åtgärder för lärarinnornas trygghet.

För att de nuvarande bestämmelserna skola vinna i effektivitet föreslår skolöverstyrelsen, att de kompletteras med ett stadgande i kungörelsen den 10 december 1937 (nr 999) angående statsbidrag till avlöning av lärare vid folk- och småskolor m. m. av innebörd att som ytterligare villkor för statsbidrag föreskrives, att skoldistrikt skall i förekommande fall hava vidtagit erforderliga åtgärder för skydd åt ensamt boende lärarinna. Införes ett sådant stadgande, bör det, uttalar överstyrelsen, sedan ankomma på folkskolinspektörerna att tillse, att villkoret uppfylles. Härom anför överstyrelsen vidare:

Vid denna kontroll bör framför allt uppmärksammas, att varje fall måste bedömas individuellt. Enligt överstyrelsens mening bör det nämligen icke bliva fråga om ett generellt vidtagande av den ena eller andra åtgärden utan om den i varje särskilt fall nödvändiga eller lämpliga anordningen. Därest Kungl. Maj:t bifaller överstyrelsens här förevarande förslag, har överstyrelsen för avsikt att genom cirkulärskrivelse till statens folkskolinspektörer fästa dessas uppmärksamhet på de sålunda företagna författningsändringarna samt uppmana dem att utan dröjsmål till behandling upptaga frågan om ytterligare skyddsåtgärder i det hänseende, varom nu är fråga.

Över skolöverstyrelsens utredning och förslag ha *yttranden* inhämtats från vederbörliga myndigheter och personalförbund, vilka i stort sett ej framställt erinringar mot vad överstyrelsen anfört och föreslagit.

Departementsschefen.

Genom de nyligen utfärdade bestämmelserna om meritberäkning vid sökande av tjänst inom folkskolan har bland annat avsetts att bereda äldre lärare större möjligheter till förflyttning. Jag vill även erinra om att Kungl. Maj:t genom beslut den 14 juni 1946 uppdragit åt 1945 års folkskolesakkunniga att — med tanke bland annat på ensamboende lärarinnors behov av förflyttning — verkställa utredning rörande frågan om beredande av förbättrade befordrings- och förflyttningsmöjligheter för folkskolans lärare därigenom att tillsättningen av ett antal lärartjänster undantogs från det i folkskolestadgan föreskrivna förfarandet och i stället förbehölles skolöverstyrelsen. I avvaktan på erfarenheter rörande verkningarna av de omförmälda nya bestämmelserna och resultatet av den åt folkskolesakkunniga anförtrödda utredningen torde någon särskild förflyttningsmöjlighet för de ensamt boende lärarinnorna icke böra tillskapas.

I det föregående har jag — i enlighet med 1941 års lärarlönesakkunnigas förslag — förordat utökning av de nu förevarande tjänstebostädernas rumsantal från ett till två rum och kök. Det i skolöverstyrelsens skrivelse under b) angivna förslaget har sålunda redan föreslagits till genomförande.

Vid tjänstebostadsfrågans behandling ha lärarlönesakkunniga ingående diskuterat frågan om när lärare skall vara skyldig att mottaga tjänstebostad och när han skall kunna bliva befriad från sådan skyldighet. De

sakkunniga ha icke föreslagit någon särskild möjlighet till befrielse för de ensamt boende lärarinnorna. Under sådana förhållanden anser jag — som i det föregående anslutit mig till de sakkunnigas förslag i nämnda hänseenden — mig icke kunna förorda ett genomförande av det i skolöverstyrelsens skrivelse under c) angivna förslaget.

I likhet med skolöverstyrelsen kan jag icke tillstyrka införande av särskilda bestämmelser i anledning av de under d)—f) angivna förslagen. Vad överstyrelsen anfört beträffande önskvärdheten av att skoldistrikten i de individuella fall, då sådant framstår såsom motiverat, vidtaga de åtgärder som i de nämnda förslagen åsyftas, kan jag biträda. Likaså vill jag förorda bifall till vad skolöverstyrelsen föreslagit i fråga om införande i 1937 års statsbidragskungörelse av ett ytterligare villkor för statsbidrag.

Hemställan.

Lärlönesakkunniga ha i sitt betänkande framlagt förslag till vissa av de vid bifall till den föreslagna tjänstebostadsreformen erforderliga författningarna, bland annat till boställsordning för folkskolans lärare. Vid betänkandet har vidare såsom bilaga fogats bland annat förslag till kungörelse angående statsbidrag till tjänstebostäder för folkskolans lärare. De sakkunnigas förslag till de angivna två författningarna torde få såsom *bilagor* fogas vid detta protokoll.

Under återopande av vad sålunda i det föregående anförts hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

dels godkänna de av mig förordade grunderna för

- 1) boställsordning för folkskolans lärare,
- 2) ändring i vissa delar av folkskolestadgan,
- 3) ändring i vissa delar av kungörelsen den 10 december 1937 (nr 999) angående statsbidrag till avlöning av lärare vid folk- och småskolor m. m.,
- 4) statsbidrag till nybyggnad samt om- och tillbyggnad m. m. av tjänstebostäder för folkskolans lärare, samt
- 5) vissa ersättningar vid allmän klassificering av äldre tjänstebostäder;

dels ock till *Folkskolor m. m.: Klassificering av äldre tjänstebostäder* å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1946/47 å driftbudgeten under åttonde huvudtiteln anvisa ett *förslagsanslag* av kronor 350 000.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan förordnar Hans Maj:t Konungen, att proposition av den lydelse, bilaga vid detta protokoll utvisar, skall avlätas till riksdagen.

Ur protokollet:

Gösta Bäck.

1941 års lärarlönesakkunnigas förslag till boställsordning för folkskolans lärare.

1 avd. Allmänna bestämmelser.

1 §.

1 mom. Bestämmelserna i denna boställsordning skola äga tillämpning å tjänstebostäder för lärare vid folk- och småskolor.

2 mom. Tjänstebostad är varje bostad, som av skoldistrikt upplåtes till lärare vid av distriktet inrättad folk- eller småskola, under förutsättning att bostaden enligt föreskrifterna i 20 § nedan kan hänföras till någon av de i nämnda paragraf angivna klasserna.

Med ny tjänstebostad förstås tjänstebostad, som vid tiden för denna boställsordnings ikraftträdande varken var färdigställd eller under uppförande. Tjänstebostad, som vid nämnda tid var färdigställd eller under uppförande, benämnes äldre tjänstebostad.

2 §.

1 mom. Om skoldistrikts skyldighet att tillhandahålla tjänstebostad åt lärare vid folk- eller småskola stadgas i folkskolestadgan.

2 mom. Om skyldighet för lärare vid folk- eller småskola att mottaga tjänstebostad, som anvisas honom, stadgas i folkskolans avlöningsreglemente.

3 mom. Om statsbidrag till nybyggnad och ombyggnad av tjänstebostad bestämmer Kungl. Maj:t i enlighet med vad därom är särskilt stadgat.

3 §.

Med skolstyrelse förstås i denna boställsordning folkskolestyrelsen i kommun, där lagen den 6 juni 1930 om skolstyrelse i vissa kommuner äger tillämpning, samt eljest skolrådet.

2 avd. Om tjänstebostads belägenhet och beskaffenhet.

1 kap. Bestämmelser för tjänstebostäder i allmänhet.

4 §.

Där annat ej följer av vad i 2 kap. här nedan stadgas, skola följande bestämmelser gälla i fråga om tjänstebostads belägenhet och beskaffenhet.

5 §.

1 mom. Tjänstebostad skall, med undantag för de i 2 mom. omnämnda fall, vara förlagd till särskilt hus i skolans närhet.

2 mom. Där skolhus är avsett för endast en läraravdelning, må bostaden kunna inrymmas i skolhuset. Bostaden skall dock vara väl avskild från skollokalen och dess ingång skild från ingången till skollokalen. Bostaden

får icke förläggas under skollokalen och ej heller, där ej särskilda skäl därtill föranleda, över densamma.

3 mom. Äro flera tjänstebostäder inrymda i samma hus, skola de vara väl avskilda från varandra och, där förhållandena sådant medgiva, försedda med var sin ingång.

4 mom. I den mån på grund av särskilda förhållanden avvikelse påkallas från de i 1—3 mom. meddelade bestämmelserna, må skolöverstyrelsen äga besluta därom. Uppkommer fråga om tillstånd till dylik avvikelse i samband med fråga om statsbidrag till nybyggnad eller ombyggnad av tjänstebostad, skall jämväl förstnämnda fråga hänskjutas till Kungl. Maj:t.

6 §.

Därest ej byggnadsstadgans bestämmelser annat föranleda, skall våningshöjden i tjänstebostads boningsrum vara omkring 2,90 meter, räknat från golv till golv. I vindsvåning må dock under samma förutsättning våningshöjden kunna nedgå till 2,70 meter samt undantagsvis i någon del av ett rum till 2,10 meter.

Där tjockleken av bjälklag är större än 32 centimeter, skola ovan angivna våningshöjder ökas med minst det mått, varmed tjockleken av bjälklaget överstiger 32 centimeter.

7 §.

1 mom. Tjänstebostad skall omfatta:

a) för ordinarie folkskollärare en sammanlagd golvyta av omkring 90 kvadratmeter, lämpligt fördelad på minst tre rum och kök; samt

b) för annan lärare en sammanlagd golvyta av omkring 55 kvadratmeter, lämpligt fördelad på två rum och kök.

Med golvyta förstås här bostadens totala golvyta, således med inräknande av plats, som upptages av kapprum, skafferi, garderober, badrum och vattenklosett. I golvytan inräknas ej utrymme å vind, i källare och i uthus.

2 mom. Utan hinder av vad i 1 mom. stadgas skall, därest annan tjänstebostad icke står till förfogande eller därest läraren så önskar, för ordinarie folkskollärare, som är ensamstående, såsom tjänstebostad kunna tills vidare godkännas bostad av mindre storlek än som föreskrives under a) i 1 mom., dock minst av den storlek, varom förmåles under b) i samma moment.

8 §.

I övrigt skola — utöver vad i gällande hälsovårdsstadga föreskrives — följande bestämmelser gälla i fråga om tjänstebostads beskaffenhet.

a) Tjänstebostads rum skola stå i lämplig, direkt förbindelse med varandra. Golvytan må icke så disponeras, att ingång till rummen kan vinnas endast genom köket.

b) Tjänstebostad skall vara försedd med vatten, avlopp, elektriskt ljus, centraluppvärmning, badrum och vattenklosett.

Tjänstebostad skall anses vara försedd med vatten, när genom i bostaden indragen vattenledning finnes tillgång till friskt och gott vatten i för bostadsinnehavarens hushåll tillräcklig mängd.

Därest betydande svårigheter föreligga för tjänstebostads förseende med vatten i angivna mening, avlopp eller elektriskt ljus, må skolöverstyrelsen

på framställning av skoldistrikt medgiva, att bostaden i avvaktan på svårigheternas övervinnande må sakna en eller flera av nämnda bekvämligheter. Medgiver skolöverstyrelsen, att tjänstebostaden må sakna vatten i angivna mening, skall överstyrelsen, om så erfordras, såsom villkor för medgivandet föreskriva, att bostadsinnehavarens hushåll skall under den tid medgivandet avser på annat sätt beredas tillgång till friskt och gott vatten i tillräcklig mängd. För tid, varunder tjänstebostad enligt vad sålunda stadgats må sakna vatten, må den ock sakna badrum och vattenklosett.

c) Tjänstebostad skall innehålla med erforderlig uppvärmningsanordning försett kapprum samt erforderliga garderober. Den skall vid ingången vara försedd med vindfång, dubbeldörrar eller annan efter bostadstypen lämpad anordning för utestängande av kyla och för dämpande av ljud.

Köket skall vara försett med skafferi, diskbänk och erforderliga skåp samt, där så av eldningsförhållandena påkallas, vedlår.

d) Till tjänstebostad skola höra hushållskällare, erforderligt utrymme för bränsleförråd, tvättstuga samt, där förhållandena sådant medgiva, torkrum eller torkvind.

9 §.

Där tjänstebostad, avsedd för endast en kvinnlig lärare, har ett avskilt läge, bör skoldistriktet låta sig angeläget vara att genom särskilda åtgärder bereda den kvinnliga läraren trygghet i bostaden.

2 kap. Vissa särskilda bestämmelser beträffande äldre tjänstebostäder.

10 §.

Därest sådan äldre tjänstebostad, som var färdigställd eller under uppförande vid ingången av år 1919, icke är förlagd till särskilt hus i skolans närhet, eller därest sådan tjänstebostad inom skolhuset inrymmes över eller under skollokalen, må bostaden i vissa hänseenden avvika från bestämmelserna i 5 §.

Har beträffande annan äldre tjänstebostad än i första stycket avses skolöverstyrelsen före dagen för denna boställsordnings ikraftträdande givit tillstånd till avvikelse från meddelad bestämmelse beträffande i 5 § avsedda förhållanden och omfattar det givna tillståndet jämväl tid efter nämnda ikraftträdande, skall tillståndet utan hinder av denna boställsordnings ikraftträdande äga tillämpning under den tid, för vilken det givits.

11 §.

Utän hinder av vad i 6 § stadgas må våningshöjden i äldre tjänstebostäder avvika från de i nämnda paragraf angivna måtten.

12 §.

Äldre tjänstebostad, som icke uppfyller de i 7 § 1 mom. givna föreskrifterna med avseende å tjänstebostads storlek och indelning, må såtillvida avvika från nämnda föreskrifter, att bostaden må tills vidare, intill dess sådant förhållande inträffar som i 15 § avses, omfatta:

a) tjänstebostad för ordinarie kvinnlig folkskollärare minst två i lämplig, direkt förbindelse med varandra stående rum och kök med en sammanlagd golvyta av omkring 65 kvadratmeter;

b) tjänstebostad för icke ordinarie folkskollärare eller för småskollärare, biträdande lärare och lärare vid mindre folkskola ett rum och kök i direkt förbindelse på samma botten med en sammanlagd golvyta av omkring 45 kvadratmeter.

Om särskilda förhållanden anses därtill föranleda, må skolöverstyrelsen kunna beträffande viss äldre tjänstebostad på framställning av skoldistriktet medgiva sådan avvikelse från föreskrifterna i 7 § 1 mom., att bostaden må tills vidare intill i överstyrelsens beslut angiven tidpunkt, dock längst intill dess sådant förhållande inträffar som i 15 § avses, omfatta mindre golvyta än i första stycket sägs.

13 §.

Är äldre tjänstebostads golvyta så disponerad, att ingång till rummet eller rummen endast kan vinnas genom köket, må skolöverstyrelsen, där särskilda skäl därtill föranleda, kunna på framställning av skoldistriktet medgiva, att bostaden må tills vidare intill i överstyrelsens beslut angiven tidpunkt, dock längst intill dess sådant förhållande inträffar som i 15 § avses, i detta hänseende avvika från bestämmelserna i 8 § a).

14 §.

1 mom. Äldre tjänstebostad, som saknar vatten i den i 8 § b) andra stycket angivna meningen, avlopp eller elektriskt ljus, skall — såframt ej medgivande som avses i 8 § b) tredje stycket lämnats — förses med nämnda bekvämligheter inom fem år från dagen för denna boställsordnings ikraftträdande, dock senast då sådant förhållande inträffar som i 15 § avses.

För tid, varunder tjänstebostad saknar vatten i angivna mening, skall gälla, att tillgång till friskt och gott vatten i för bostadsinnehavarens behåll tillräcklig mängd skall finnas i tjänstebostadens omedelbara närhet.

2 mom. Äldre tjänstebostad, som saknar centraluppvärmning, badrum eller vattenklosett, må tills vidare, intill dess sådant förhållande inträffar som i 15 § avses, i dessa hänseenden avvika från bestämmelserna i 8 § b).

15 §.

Avviker äldre tjänstebostad på sätt i 12—14 §§ sägs från vissa i 7 och 8 §§ givna föreskrifter i fråga om tjänstebostads golvyta och beskaffenhet, skall bostaden, såvitt möjlighet därtill föreligger, vid första efter dagen för denna boställsordnings ikraftträdande skeende om- eller tillbyggnad av hus, inrymmande tjänstebostaden, eller mera omfattande reparation å sådant hus bringas till överensstämmelse med de i sistnämnda paragrafer givna föreskrifterna.

3 avd. Om vissa med tjänstebostad följande förmåner m. m.

16 §.

Vid eller i närheten av tjänstebostad, avsedd för ordinarie lärare, skall, såvitt sig göra låter, upplåtas erforderligt område till trädgård åt bostadsinnehavaren. Där särskild skolträdgård finnes, skall bostadsinnehavarens trädgård vara noga avskild från denna.

Å område, som avsatts till trädgård åt bostadsinnehavare, skall skoldistriktet ombesörja nödig stenbrytning, röjning och dikning. Området bör, då det av bostadsinnehavaren tillträdes, vara iordningställt för brukning.

17 §.

Det åligger skoldistriktet att anlägga och underhålla för tjänstebostad erforderlig utfartsväg ävensom att uppföra och underhålla nödigt stängsel kring bostadstomt och trädgård.

18 §.

1 mom. Är tjänstebostad försedd med centraluppvärmning och omfattar värmeledningssystemet jämväl annan kommunen tillhörig lokal än tjänstebostad men icke lokal, som ej tillhör kommunen, åligger det skoldistriktet att ombesörja uppvärmningen.

Bostadsinnehavaren är skyldig att kvartalsvis i efterskott lämna skoldistriktet ersättning för uppvärmningen av tjänstebostaden. Denna ersättning skall utgöra så stor del av skoldistriktets kostnad för det i värmeledningssystemet använda bränslet, beräknad efter självkostnadspris, som tjänstebostadens volym utgör av hela den uppvärmda volymen.

2 mom. Är tjänstebostad försedd med centraluppvärmning och omfattar värmeledningssystemet jämväl annan tjänstebostad eller andra tjänstebostäder men icke andra lokaler än dessa bostäder, äro bostadsinnehavarna gemensamt ansvariga för uppvärmningens ombesörjande och bränslekostnaden. Varje bostadsinnehavare bär därvid så stor del av ansvaret, som volymen av hans tjänstebostad utgör av summan av de till värmeledningssystemet anslutna tjänstebostädernas volymer.

Om någon av bostadsinnehavarna så påfordrar, är dock skoldistriktet skyldigt att anskaffa bränsle och ombesörja uppvärmningen av i första stycket avsedda tjänstebostäder. Bostadsinnehavarna äro i så fall skyldiga att kvartalsvis i efterskott bereda skoldistriktet ersättning för dess självkostnader för uppvärmningens ombesörjande och för det använda bränslet. Beträffande ersättningsskyldighetens fördelning mellan bostadsinnehavarna skall gälla vad i första stycket stadgas i fråga om fördelningen av där avsett ansvar.

4 avd. Om hyresavdrag.

19 §.

För bestämmande av det hyresavdrag, som det jämlikt 38 § folkskolans avlöningsreglemente åligger bostadsinnehavare att vidkännas såsom ersättning för tjänstebostad, skall varje tjänstebostad hänföras till viss klass.

Om förfarandet vid klassificering stadgas i 7 avd.

20 §.

1 mom. Ny tjänstebostad skall hänföras till någon av klasserna A och B. Tjänstebostad av *klass A* är tjänstebostad, som är försedd med samtliga i 8 § b) första stycket angivna bekvämligheter. Till *klass A* må ock hänföras tjänstebostad, som saknar elektriskt ljus men i övrigt är försedd med de nämnda bekvämligheterna, därest tjänstebostaden på grund av sin allmänt

utmärkta beskaffenhet och med hänsyn till särskilda anordningar i bostaden anses böra hänföras till klass A.

Tjänstebostad, som icke anses kunna hänföras till klass A, hänföres till klass B.

2 mom. Äldre tjänstebostad skall hänföras till någon av klasserna A, B och C.

Till klass A skall hänföras tjänstebostad, som är av god beskaffenhet och försedd med samtliga i 8 § b) första stycket angivna bekvämligheter. Till denna klass må ock hänföras tjänstebostad, som är försedd med bekvämligheterna vatten, avlopp och centraluppvärmning samt minst en av bekvämligheterna elektriskt ljus, badrum och vattenklosett, därest tjänstebostaden på grund av sin allmänt utmärkta beskaffenhet och med hänsyn till särskilda anordningar i bostaden anses böra hänföras till klass A.

Till klass B skall hänföras tjänstebostad, som antingen är av någorlunda god beskaffenhet och försedd med samtliga i 8 § b) första stycket angivna bekvämligheter eller ock är av god beskaffenhet men saknar högst två av ifrågavarande bekvämligheter, dock ej vatten och avlopp.

Till klass C skall hänföras sådan tjänstebostad av god eller någorlunda god beskaffenhet, som icke enligt vad i det föregående sägs skall hänföras till klass A eller klass B.

3 mom. På klassindelningen må ej inverka storleken av tjänstebostads golvyta eller bostadens *tillfälliga* beskaffenhet i underhållshänseende.

21 §.

Angående hyresavdragens storlek stadgas i 38 § folkskolans avlöningsreglemente.

5 avd. Om underhåll av tjänstebostad.

22 §.

Det åligger skoldistrikt att väl underhålla till lärare anvisad tjänstebostad.

6 avd. Om lärares skyldigheter vid tjänstebostads nyttjande m. m.

23 §.

Det åligger bostadsinnehavare att med aktsamhet begagna och väl vårda åt honom anvisad tjänstebostad med vad därtill hörer.

Beträffande bostadsinnehavares skyldighet att ersätta skada å tjänstebostaden och att giva skolstyrelsen meddelande om skada eller brist å bostaden skall gälla vad i 3 kapitlet av lagen den 14 juni 1907 om nyttjanderätt till fast egendom är stadgat i fråga om hyresgästs skyldigheter i motsvarande fall.

24 §.

Utan skolstyrelsens medgivande äger bostadsinnehavare icke uthyra tjänstebostaden eller del därav.

Har bostadsinnehavare uthyrt tjänstebostad eller del därav, skall i fråga om ansvarigheten för skada, som sker å bostaden, gälla vad i 3 kapitlet av lagen den 14 juni 1907 om nyttjanderätt till fast egendom är stadgat för det fall, att hyresgäst överlåtit förhyrd lägenhet till annan.

25 §.

Förbehåll, varigenom bostadsinnehavares ansvarighet för tjänstebostad utsträckes utöver vad som följer av 23 och 24 §§, vare utan verkan.

26 §.

Där skoldistriktet tillhandahåller bostadsinnehavare anlagd och planerad trädgård, åligger det bostadsinnehavaren att väl vårda och vidmakthålla densamma. Jämväl eljest åligger det bostadsinnehavare att hålla det till trädgård upplåtna området i ordnat skick.

Låter bostadsinnehavare åt honom upplåten trädgård genom uppenbar vanvård förfalla, må skoldistriktet påkalla sådan syn å trädgården, varom i 8 avd. stadgas. Befinnes vid denna syneförrättning vanvård föreligga och vidtager bostadsinnehavaren ej rättelse däri inom viss vid syneförrättningen bestämd tid, må skoldistriktet iordningställa trädgården på bostadsinnehavarens bekostnad.

27 §.

Önskar bostadsinnehavare på egen bekostnad verkställa ändring av honom anvisad tjänstebostad eller därtill hörande byggnad, anordna eller ändra däri gjorda installationer för värme, vatten och avlopp, gas, elektrisk kraft och dylikt eller uppföra byggnad inom till bostaden hörande område, må sådant ske endast efter därtill av skolstyrelsen meddelat tillstånd samt på av skolstyrelsen föreskrivna villkor. Vid meddelande av sådant tillstånd skall skolstyrelsen angiva, huruvida bostadsinnehavaren skall vara skyldig att vid tjänstebostadens avträdande återställa densamma i det skick, vari bostaden befann sig, innan den medgivna åtgärden vidtogs, eller om det skall åligger honom att till skoldistriktet enligt mellan bostadsinnehavaren och skolstyrelsen träffad överenskommelse om ersättning återlämna bostaden med den medgivna ändringen eller anordningen. Förklaras ersättning skola utgå, skall skolstyrelsen jämväl vid tillståndets meddelande angiva de grunder, efter vilka ersättningen skall beräknas.

7 avd. Om klassificering av tjänstebostäder.

28 §.

Äldre tjänstebostad klassificeras första gången genom beslut vid sådan klassificeringssyn, som enligt vad därom är särskilt stadgat skall hållas å samtliga äldre tjänstebostäder.

29 §.

Ny tjänstebostad, till vars uppförande skoldistrikt beviljats statsbidrag, skall klassificeras genom särskilt beslut vid den avsyning, som enligt vad därom är särskilt stadgat skall äga rum, sedan tjänstebostaden färdigställts.

Uppföres tjänstebostad, utan att statsbidrag därtill beviljats, skall bostaden klassificeras antingen vid den syn, som enligt bestämmelse i 33 § skall hållas, då bostaden första gången tillträdes, eller vid av skoldistriktet dessförinnan påkallad särskild klassificeringssyn.

30 §.

Vidtages, efter det sådan klassificering verkställts, som i 28 eller 29 § avses, om- eller tillbyggnad eller mera omfattande reparation av tjänstebostad eller förses tjänstebostad efter angivna tid med bekvämlighet, som den förut saknat, och har skoldistriktet beviljats statsbidrag till åtgärdens eller åtgärdernas utförande, skall frågan om bostadens klassificering upp- tagas till omprövning vid den avsyning, som skall äga rum, sedan bostaden färdigställts efter omförmälda åtgärder.

Vidtagas åtgärder, som i nästföregående stycke angivas, utan att statsbidrag därtill beviljats, må skoldistriktet påkalla särskild klassificeringssyn för omprövning av frågan om tjänstebostadens klassificering.

31 §.

Beslut om klassificering i fall, som i 29 och 30 §§ avses, meddelas av statens folkskolinspektör.

Över folkskolinspektörs beslut om klassificering må vederbörande skolstyrelse eller tjänstebostadsinnehavare anföra besvär hos länsstyrelsen inom trettio dagar efter det klaganden fått del av beslutet.

Länsstyrelses beslut i fråga om klassificering må ej överklagas.

32 §.

För särskild klassificeringssyn, som angives i 29 § andra stycket och 30 § andra stycket, skola i tillämpliga delar gälla bestämmelserna i 8 avd. om underhållssyn.

8 avd. Om underhållssyn.

33 §.

Då tjänstebostad från- eller tillträdes, skall underhållssyn hållas å bostaden med tillhörande hus, trädgård och övriga anläggningar; dock att vid frånträde syn skall hållas, endast om sådant påkallas av skolstyrelsen eller den frånträddande. Har under loppet av tre år underhållssyn å tjänstebostad icke förekommit, skall syn hållas, om skolstyrelsen eller läraren så påkallar.

Syn påkallas hos statens vederbörande folkskolinspektör.

Det åligger skolstyrelsen att, när tjänstebostad skall tillträdas av ny tjänstinnehavare, i god tid förut lämna folkskolinspektören meddelande därom.

34 §.

Underhållssyn förrättas av folkskolinspektören eller annan lämplig person, som skolöverstyrelsen efter framställning av inspektören förordnar. Synen skall förrättas i närvaro av ombud för skolstyrelsen samt vederbörande lärare eller dennes ombud. Förrättningsmannen må hos skolstyrelsen påkalla biträde av lämplig byggnadssakkunnig person.

Syn hålles å tid, som förrättningsmannen bestämmer. Härvid skall dock iakttagas, att syn, som förrättas i samband med ombyte av tjänstinnehavare, ej må hållas tidigare än fyra månader före dagen för tjänstebostads frånträddande respektive tillträde eller senare än fyra månader efter samma dag.

Till synen skall förrättningsmannen i god tid kalla skolstyrelsen samt vederbörande lärare.

35 §.

Vid underhållssyn skall protokoll föras av förrättningsmannen.

I protokollet skall lämnas beskrivning av tjänstebostaden samt anteckning göras om befintliga brister och skador å densamma med tillhörande hus, trädgård och övriga anläggningar. Tillika skola alla behövliga reparationer antecknas. Såvitt möjligt skall kostnaden för reparationernas utförande beräknas och i protokollet antecknas. Vid avträdessyn skall särskilt anmärkas, om några brister eller skador förefinnas, vilkas ersättande anses åligga avträdaaren.

Befinnes vid syn, att beträffande tjänstebostaden föreligger förhållande, som skäligen bör medföra nedsättning av hyresavdraget, skall anteckning göras härom ävensom om det belopp, varmed hyresavdraget enligt förrättningsmannens och de enligt 34 § vid synen närvarandes mening bör nedsättas.

Protokollet skall underskrivas av förrättningsmannen och förvaras hos folkskolinspektören, vilken har att, så snart ske kan, tillställa såväl skolstyrelsen som vederbörande lärare bestyrkt avskrift därav.

36 §.

Därest skoldistriktet och vederbörande lärare eller endera inom nittio dagar från det de mottagit bestyrkt avskrift av protokoll, som i 35 § avses, till folkskolinspektören insända förklaring, att de ej godkänna syneprotokollet, skall folkskolinspektören underställa ärendet vederbörande länsstyrelsens prövning.

Finner länsstyrelsen vid prövningen av ärendet, att skoldistriktet icke uppfyllt sina skyldigheter i fråga om den tillhandahållna tjänstebostadens underhåll eller beskaffenhet i övrigt, skall länsstyrelsen meddela föreläggande för skoldistriktet att inom viss tid, som av länsstyrelsen utmätas med hänsyn till i ärendet föreliggande omständigheter, fullgöra de skyldigheter distriktet eftersatt.

37 §.

Har länsstyrelsen meddelat föreläggande, som i 36 § anges, skall folkskolinspektören vid inspektion, som förrättas närmast efter det den tid tilländagått, inom vilken i föreläggandet angivna åtgärder skolat vidtagas, förvissa sig om, huruvida nämnda åtgärder blivit vidtagna.

Har ärendet ej underställts länsstyrelsens prövning, skall folkskolinspektören vid inspektion, som förrättas närmast efter ett år från syneförrättningen, förvissa sig om, huruvida vid synen anmärkta reparationer blivit vidtagna.

Finner inspektören vid inspektion, som i första eller andra stycket sägs, att de förelagda eller anmärkta åtgärderna icke blivit verkställda, skall han därom ofördröjligen göra anmälan till länsstyrelsen. Har ärendet ej varit underställt länsstyrelsens prövning och hava de ifrågavarande åtgärderna anmärkts till utförande av skoldistriktet, skall inspektören därvid tillika göra framställning till länsstyrelsen om föreläggande för skoldistriktet att vidtaga i syneprotokollet anmärkta åtgärder.

38 §.

Om påföljd för skoldistrikt, som underlåter att efterkomma av länsstyrelse givet föreläggande av i 36 och 37 §§ avsett slag, stadgas i gällande kungörelse angående statsbidrag till avlöning av lärare vid folk- och småskolor.

9 avd. Om avträdande av tjänstebostad m. m.

39 §.

1 mom. I fråga om tidpunkt för avträdande av tjänstebostad gäller vad i 39 § folkskolans avlöningsreglemente är stadgat.

2 mom. Är vid tiden för avträdandet icke bestämt, vem som kommer att tillträda tjänsten, ankommer det på skolstyrelsen att föranstalta, att tjänstebostad med vad därtill hörer varder behörigen vårdad, intill dess tillträdare kan övertaga vården av densamma.

Denna boställsordning träder i kraft den 1 juli 1946, dock att bestämmelserna i 1 § 2 mom. första stycket, 18 § och 19 § första stycket skola träda i kraft å den senare dag, som Konungen bestämmer.

1941 års lärarlönesakkunnigas förslag till kungörelse angående statsbidrag till tjänstebostäder för folkskolans lärare.

1 avd. Allmänna bestämmelser.

1 §.

Till bestridande av kostnaderna för tillhandahållande av tjänstebostäder åt folkskolans lärare må skoldistrikt åtnjuta bidrag av staten (tjänstebostadsbidrag) enligt de grunder och i den ordning, som i denna kungörelse stadgas.

2 §.

Tjänstebostadsbidrag är antingen byggnadsbidrag eller övergångsbidrag. *Byggnadsbidrag* utgår till åtgärder, som vidtagas efter denna kungörelses ikraftträdande.

Övergångsbidrag utgår till mera kostnadskrävande åtgärder, som vidtagits under viss tid före denna kungörelses ikraftträdande eller påbörjats men icke avslutats före nämnda ikraftträdande.

3 §.

1 mom. Beslut om byggnadsbidrag meddelas av Kungl. Maj:t.

Byggnadsarbete, för vilket byggnadsbidrag avses utgå, må icke igångsättas, innan Kungl. Maj:ts beslut i statsbidragsfrågan föreligger.

2 mom. Beslut om övergångsbidrag meddelas av vederbörande länsstyrelse.

4 §.

Med *skolstyrelse* förstås i denna kungörelse folkskolestyrelsen i kommun, där lagen den 6 juni 1930 om skolstyrelse i vissa kommuner äger tillämpning, samt eljest skolrådet.

Vad i denna kungörelse sägs om länsstyrelse skall, då fråga är om ärende rörande Stockholms stads skoldistrikt, gälla statskontoret.

2 avd. Om byggnadsbidrag.

1 kap. Statsbidrag till anskaffande av tjänstebostäder.

5 §.

Till bestridande av kostnader för anskaffande av tjänstebostad genom *nybyggnad* må skoldistrikt åtnjuta statsbidrag med följande belopp, nämligen

med tolv tusen kronor för tjänstebostad för ordinarie folkskollärare och med åttatusen kronor för tjänstebostad för annan lärare;

dock att statsbidraget icke må överstiga fyrtio procent av de styrkta byggnadskostnaderna, i förekommande fall reducerade på sätt i 7 § sägs.

6 §.

Statsbidrag enligt i 5 § angivna bestämmelser må ock av skoldistrikt åtnjutas till bestridande av kostnader för anskaffande av tjänstebostad genom *inköp av redan uppförd byggnad och inredande av tjänstebostad i denna* eller genom *inredande av tjänstebostad i annorledes än genom inköp förvärvad byggnad.*

7 §.

Därest ny tjänstebostad anskaffas för att ersätta äldre sådan bostad, skall det belopp, som av Kungl. Maj:t prövas motsvara den äldre tjänstebostadens värde, frånräknas anskaffningskostnaderna, innan byggnadsbidraget beräknas. På samma sätt skall i de fall, då anskaffandet sker i anledning av att äldre tjänstebostad genom eldsvåda eller på annat sätt förstörts eller skadats, förfaras med ersättning, som skoldistriktet äger uppbära på grund av försäkring eller eljest.

2 kap. Statsbidrag till förbättrande av vid denna kungörelses ikraftträdande befintliga tjänstebostäder.

8 §.

Till kostnaderna för om- eller tillbyggnad av vid denna kungörelses ikraftträdande befintlig tjänstebostad ävensom för utförande av mera omfattande ändringsarbeten å sådan bostad må skoldistrikt åtnjuta statsbidrag enligt i detta kapitel stadgade grunder.

Såsom förutsättning för statsbidrags beviljande skall gälla, att genom den ifrågavarande byggnadsåtgärden antingen tjänstebostad, som omfattar mindre golvyta än i 7 § 1 mom. gällande boställsordning för folkskolans lärare sägs, erhåller väsentligt utökad golvyta eller ock tjänstebostad enligt statens vederbörande folkskolinspektörs beprövande erhåller sådan beskaffenhet, att den kan jämlikt bestämmelserna i 20 § boställsordningen uppflyttas från klass B eller C till klass A, eller, om den på grund av betydande svårigheter icke kan förses med samtliga för A-bostad föreskrivna bekvämligheter, utan sådan uppflyttning likväl blir väsentligt förbättrad.

9 §.

Byggnadsbidrag, som i 8 § avses, skall endast utgå till kostnaderna för sådana åtgärder, som av Kungl. Maj:t i statsbidragsärendet bedömas skäligen.

10 §.

Byggnadsbidrag, som i 8 och 9 §§ avses, skall utgå med ett belopp, motsvarande tjugufem procent av ett av Kungl. Maj:t i statsbidragsärendet med hänsyn till de beräknade kostnaderna fastställt belopp.

Därest de verkliga kostnaderna understiga det av Kungl. Maj:t fastställda beloppet, skall bidraget dock utgå med tjugufem procent av de förra.

3 kap. För olika slag av byggnadsbidrag gemensamma bestämmelser.

11 §.

1 mom. Ansökan om byggnadsbidrag, upprättad enligt av skolöverstyrelsen fastställt formulär, skall ställas till Kungl. Maj:t och ingivas till statens vederbörande folkskolinspektör.

2 mom. Ansökan skall vara åtföljd av

- a) utdrag ur protokoll, utvisande att skoldistriktet för sin del beslutat verkställa det inköp eller utföra de åtgärder, för vilka bidrag begäres;
- b) utredning angående behovet av de åtgärder, vartill byggnadsbidrag begäres;
- c) av folkskolinspektören granskade huvudritningar med därtill hörande situationsplan;
- d) arbetsbeskrivning jämte fullständig kostnadsberäkning, utvisande de för byggnadsarbetena beräknade kostnaderna;
- e) redogörelse för det sätt, varpå kontroll över arbetets utförande är avsedd att utövas;
- f) därest bidrag begäres för anskaffande av ny tjänstebostad, uppgift, huruvida den nya bostaden är avsedd att ersätta äldre tjänstebostad, utredning angående den äldre tjänstebostadens framtida disposition samt av byggnadssakkunnig person utfärdat intyg rörande dess värde;
- g) därest bidrag begäres för anskaffande av ny tjänstebostad på sätt i 6 § sägs, taxeringsbevis eller av byggnadssakkunnig person utfärdat värderingsintyg samt beskrivning av byggnaden ävensom i förekommande fall köpekontrakt och köpebrev; samt
- h) den ytterligare utredning skoldistriktet vill åberopa till stöd för ansökningsingen.

Därest bidrag sökes för utförande av ombyggnads-, tillbyggnads- eller ändringsarbeten å befintlig byggnad, skall dessutom företes intyg av byggnadssakkunnig person, att byggnaden är av den beskaffenhet, att de planerade arbetena lämpligen kunna utföras.

12 §.

1 mom. Det åligger folkskolinspektören att granska de i ansökningshandlingarna lämnade uppgifterna. Efter verkställd granskning skall inspektören med eget yttrande översända handlingarna till skolöverstyrelsen.

2 mom. Därest bevis, att skoldistriktets i 11 § 2 mom. a) avsedda beslut vunnit laga kraft, icke fogats vid ansökningshandlingarna, har skoldistriktet att, sedan beslutet blivit lagakraftvunnet, ingiva bevis därom till skolöverstyrelsen.

3 mom. Om skolöverstyrelsen så prövar erforderligt, må överstyrelsen inhämta utlåtande i ärendet från vederbörande länsstyrelse.

Efter verkställd handläggning har skolöverstyrelsen att med eget utlåtande överlämna handlingarna i ärendet till Kungl. Maj:t.

13 §.

Skoldistrikt, som tillerkänts byggnadsbidrag, är för åtnjutande av bidraget pliktigt:

att låta utföra de byggnadsarbeten, till vilka bidraget beviljats, i huvudsaklig överensstämmelse med godkända ritningar med därtill hörande arbetsbeskrivning och i övrigt givna föreskrifter och under kontroll av byggnadssakkunnig person, som efter förslag av skolstyrelsen godkännes av länsstyrelsen;

att bestrida ersättning till den i 14 § omförmälde, av länsstyrelsen förordnade byggnadssakkunnige;

att hava den tjänstebostad, till vars anskaffande eller förbättrande byggnadsbidrag beviljats, brandförsäkrad till av länsstyrelsen godkänt belopp;

att, sedan byggnadsarbetena blivit utförda samt avsynade och godkända, ansvara för tjänstebostadens vård och underhåll; samt

att i övrigt ställa sig till efterrättelse de föreskrifter, som må hava meddelats vid bidragets beviljande.

Länsstyrelsen äger meddela de föreskrifter i avseende å kontrollens utövande, som må befinnas påkallade. Det åligger kontrollant att till vederbörande avsyningsförrättare avgiva redogörelse över den verkställda kontrollen, de därvid gjorda iakttagelserna och därav föranledda åtgärder.

14 §.

1 mom. Sedan byggnadsarbetena utförts, skall avsyning förrättas av folkskolinspektören och en av länsstyrelsen förordnad byggnadsakkunnig person i närvaro av ombud för skolstyrelsen. Vid förfall för folkskolinspektören skall skolöverstyrelsen förordna annan lämplig person i hans ställe.

Vid avsyningsförrättningen skola vara tillgängliga alla räkenskaper och andra handlingar rörande byggnadsföretaget.

Över vad vid avsyningsförrättningen förekommit skall upprättas protokoll, som av förrättningsmännen underskrives. I protokollet skall särskilt antecknas, huruvida byggnadsarbetena blivit på ändamålsenligt sätt verkställda i huvudsaklig överensstämmelse med godkända ritningar med därtill hörande arbetsbeskrivning och i övrigt givna föreskrifter samt förtyböra godkännas, ävensom de styrkta kostnaderna för byggnadsföretaget i dess helhet. Protokollet samt räkenskaperna och övriga handlingar rörande byggnadsföretaget skola inom trettio dagar efter förrättningens avslutande insändas till länsstyrelsen, varjämte avskrift av protokollet inom samma tid skall tillställas skolstyrelsen.

2 mom. Sedan protokollet och övriga handlingar inkommit till länsstyrelsen samt skoldistriktet, där länsstyrelsen finner sådant erforderligt, beretts tillfälle att yttra sig i anledning av protokollets innehåll, har länsstyrelsen att meddela beslut i fråga om byggnadsarbetenas godkännande.

Länsstyrelsens beslut skall delgivas skolöverstyrelsen, skolstyrelsen och folkskolinspektören.

15 §.

Sedan byggnadsföretaget blivit godkänt på sätt i 14 § sägs, skall det byggnadsbidrag, som skall utgå enligt bestämmelserna i denna kungörelse, utbetalas av länsstyrelsen.

16 §.

Därest skoldistrikt försäljer tjänstebostad, till vilkens anordnande bidrag utgått enligt denna kungörelse, eller bereder sig mera stadigvarande inkomst eller eljest lättnad i sina utgifter genom bostadens uthyrning eller användning för annat ändamål, har distriktet att härom göra anmälan hos skolöverstyrelsen. Överstyrelsen har att med eget yttrande till Kungl. Maj:ts prövning hänskjuta frågan, huruvida och i vad mån utbetalat byggnadsbidrag skall återgäldas till statsverket.

3 avd. Om övergångsbidrag.

17 §.

1 mom. Övergångsbidrag skall utgå till skoldistrikt, som efter den 30 juni 1926 för i 2 mom. angiven, av distriktet bestridd minimikostnad an-

tingen anskaffat ny tjänstebostad eller ock beträffande befintlig tjänstebostad vidtagit sådan förbättring, som i 2 avd. 2 kap. avses.

2 mom. I 1 mom. omförmälda minimikostnad skall utgöra

8 000 kronor, såvitt gäller tjänstebostad med en golvyta av omkring 90 kvadratmeter,

6 000 kronor, såvitt gäller tjänstebostad med en golvyta av omkring 65 kvadratmeter, och

4 000 kronor, såvitt gäller tjänstebostad med en golvyta av omkring 45 kvadratmeter.

Den angivna minimikostnaden skall avse i ett sammanhang företagna byggnadsåtgärder beträffande viss tjänstebostad.

3 mom. Såsom villkor för utgående av övergångsbidrag för visst redovisningsår skall därutöver gälla, att bostaden ifråga under det året eller del därav använts såsom tjänstebostad.

18 §.

Övergångsbidrag skall utgå med följande belopp för redovisningsår räknat, nämligen med

160 kronor för tjänstebostad med en golvyta av omkring 90 kvadratmeter,

120 kronor för tjänstebostad med en golvyta av omkring 65 kvadratmeter, och

80 kronor för tjänstebostad med en golvyta av omkring 45 kvadratmeter.

19 §.

Övergångsbidrag skall under i 17 § 3 mom. angivet villkor utgå till och med det redovisningsår, under vilket tjuugu år förflutit från den tidpunkt, då tjänstebostaden i fråga tagits i bruk efter verkställd sådan byggnadsåtgärd, som medför rätt till övergångsbidrag; dock att rätt till fortsatt övergångsbidrag skall upphöra, därest för den ifrågavarande tjänstebostaden utbetalats byggnadsbidrag, varom i 2 avd. stadgas.

20 §.

1 mom. Ansökan om övergångsbidrag, upprättad enligt av skolöverstyrelsen fastställt formulär, skall ställas till vederbörande länsstyrelse och ingivas till statens vederbörande folkskolinspektör. Den skall vara åtföljd av sådana handlingar, varigenom kan anses bliva behörigen styrkt, dels den tidpunkt, då i 17 § 1 mom. angiven åtgärd vidtagits, dels ock kostnaderna för den ifrågavarande åtgärden.

2 mom. Det åligger folkskolinspektören att granska de i ansökningshandlingarna lämnade uppgifterna. Efter verkställd granskning skall inspektören med eget yttrande översända handlingarna till länsstyrelsen.

21 §.

Länsstyrelsens beslut om rätt till övergångsbidrag skall innefatta angivande av dels det belopp, varmed övergångsbidrag skall utgå, dels ock den tidpunkt, intill vilken bidrag längst skall utgå.

Åvskrift av länsstyrelsens beslut skall tillställas skolöverstyrelsen, folkskolinspektören och riksräkenskapsverket.

22 §.

1 mom. Rekvisition av övergångsbidrag, upprättad enligt av skolöverstyrelsen fastställt formulär, bör av skolstyrelsen efter ingången av juli och före utgången av augusti månad näst efter det redovisningsår, som avses, i två likalydande exemplar ingivas till statens vederbörande folkskolinspektör.

2 mom. Folkskolinspektören skall granska inkomna rekvisitioner och därvid tillse, att de för övergångsbidrags utgående stadgade villkoren äro uppfyllda och de lämnade uppgifterna riktiga. Efter verkställd granskning skall inspektören snarast möjligt med eget yttrande insända ett exemplar av rekvisitionen till länsstyrelsen.

3 mom. I den mån folkskolinspektörens yttrande eller andra på länsstyrelsens beslut inverkan de särskilda omständigheter icke prövas annat för anleda, skall övergångsbidraget, så snart ske kan, av länsstyrelsen utbetalas till skoldistriktet.

Denna kungörelse träder i kraft den 1 juli 1946, från och med vilken dag stadgandena i § 14 av kungörelsen den 6 mars 1936 (nr 45) angående statsbidrag till byggnader för folkskoleväsendet upphöra att gälla.
